

РЕШЕНИЕ
06.08.2019

КАРАР
№202

Менделеевск ш.

«Татарстан Республикасы
Менделеевск муниципаль районы»
муниципаль берәмлеге Уставын
раслау турында карар проекты
хакында

«Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон, 2004 елның 28 июлендәге 45-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы "Татарстан Республикасында жирле үзидарә турында" нигезендә

Татарстан Республикасы Менделеевск муниципаль районы Советы **КАРАР ИТТЕ:**

1. «Татарстан Республикасы Менделеевск муниципаль районы» муниципаль берәмлеге Уставына үзгәрешләр кертергә һәм кушымта нигезендә редакциядә расларга.

2. Район Советының «Татарстан Республикасы Менделеевск муниципаль районы» муниципаль берәмлеге уставын раслау турындагы карары проектына түбәндәге составта исәпкә алу, гомумиләштерү һәм карый торган эш төркеме төзүгә:

Галиева Л.К. - Менделеевск муниципаль районы Советы рәисе урынбасары эш төркеме житәкчесе;

Карманов А.М. - кешенең законлылыгын, хокук тәртибен һәм хокукларын саклау буенча даими комитет рәисе;

Хикматуллина Р.А. Менделеевск муниципаль районы Советының оештыру бүлеге башлыгы;

Царева Е.С. - Менделеевск муниципаль районы Башкарма комитетының юридик бүлеге башлыгы.

3. «Татарстан Республикасы Менделеевск муниципаль районы» муниципаль берәмлеге Уставына үзгәрешләр кертү турында, район Советы карары проектына халыктан тәкъдимнәрне исәпкә алуның һәм кабул итүнең түбәндәге тәртибен билгеләргә:

Күрсәтмәләр, төзәтмәләр һәм тәкъдимнәр язу рәвешендә, ФИО, туган ел, авторның адресы күрсәтелеп кабул ителә.

Эш көннәрендә Менделеевск шәһ., Фомин ур., 7, 8:00 дән 17:00 гә кадәр эш төркеме кабул итә һәм килгән искәртмәләрне, төзәтмәләрне һәм тәкъдимнәрне исәпкә ала.

4. Гамәлдәге законнар нигезендә 2019 елның 23 августында 17.00 сәгаттә балалар сәнгать мәктәбендә район Советының «Татарстан Республикасы Менделеевск муниципаль районы» муниципаль берәмлеге Уставына үзгәрешләр кертү турында карар проекты буенча ачык тыңлауларны (ижтимагый фикер алышуларны) оештыру һәм үткәрү тәртибе турындагы Нигезләмә нигезендә Менделеевск муниципаль районы Советының 2018 елның 7 августындагы 158 номерлы карары белән расланган «Татарстан Республикасы Менделеевск муниципаль районы " муниципаль берәмлеге Уставына үзгәрешләр кертү турында карар проекты буенча ачык тыңлаулар үткәргә.

5. Әлеге карарны Татарстан Республикасы хокукый мәгълүмат порталында бастырып чыгарырга <http://pravo.tatarstan.ru> һәм Менделеевск муниципаль районының рәсми сайтында урнаштырырга www.mendeleevsk.tatarstan.ru («Норматив документлар» бүлегендә).

6. Әлеге карарның үтәлешен контрольдә тотуны Татарстан Республикасы Менделеевск муниципаль районы Советының Законлылык һәм хокук тәртибе буенча Даими комитетына йөкләргә.

Менделеевск муниципаль районы
Советы рәисе

В.С. Чершинцев

**Менделеевск муниципаль районы Советы карарына
кушымта**

көне _____ № _____

**Татарстан Республикасы
Менделеевск муниципаль районы
Советы карары белән кабул ителде**

көне _____ № _____

_____ Чершинцев В.С.

**“Татарстан Республикасы
Менделеевск муниципаль районы”
муниципаль берәмлеге
Уставы**

**Менделеевск ш.
2019**

I бүлек. ГОМУМИ НИГЕЗЛӘМӘЛӘР

1 статья. Муниципаль район һәм аның статусы

1. «Татарстан Республикасы Менделеевск муниципаль районы» муниципаль берәмлегенә муниципаль район статусы бирелгән.

2. Муниципаль берәмлекнең рәсми атамасы – «Татарстан Республикасы Менделеевск муниципаль районы» (Алга таба текст буенча – Район)

2 статья. Районның территорияль корылышы

1. Район территориясе составына «Менделеевск шәһәре» муниципаль берәмлеге, Абалач авыл җирлеге, Бәзәкә авыл җирлеге, Бөрешле авыл җирлеге, Енабердино авыл җирлеге, Ижёвка авыл җирлеге, Камай авыл җирлеге, Монаш авыл җирлеге, Монай авыл җирлеге, Песәй авыл җирлеге, Иске Гришкино авыл җирлеге, Татар Чаллысы авыл җирлеге, Тихоново авыл җирлеге, Тойгужа авыл җирлеге, Турай авыл җирлеге керә.

2. Район чикләре «Менделеевск муниципаль районы «муниципаль берәмлегенә һәм аның составындагы муниципаль берәмлекләренә территорияләре чикләрен билгеләү һәм аларның статусы турында» 2005 елның 31 гыйнварындагы 29 - ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән 2005 елның 21 мартындагы 57-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы редакциясендә билгеләнгән.

3. Район чикләре җирле үзидарә органнары тарафыннан җирле әһәмияттәге мәсьәләләргә хәл итү өчен шартлар тудыру, шулай ук районның барлык территориясендә федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән.

4. Район чикләрен үзгәртү, аны үзгәртеп кору законнарда билгеләнгән тәртиптә, район халкы фикерен исәпкә алып, Татарстан Республикасы законы белән гамәлгә ашырыла.

3 статья. Районның рәсми символлары

1. Районның тарихи, мәдәни һәм башка җирле традицияләргә һәм үзгәчлекләргә чагылдыручы үз гербы бар.

2. Гербның тасвирламасы район Советының норматив хокукый акты белән раслана.

3. Район гербының сурәте район җирле үзидарә органнарының һәм вазыйфалы затларының мөһерләрендә, бланкаларында һәм башка рәсми документларында, район җирле үзидарә органнары биналарының фасадларында, район Советының утырышлар залында, Район Башлыгының һәм район Башкарма комитеты җитәкчесенә эш кабинетларында урнаштырыла. Район гербының рәсми күчерелү очраклары район Советы карары белән билгеләнә.

4. Район гербы федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә дәүләт теркәвенә алынырга тиеш.

4 статья. Районда гражданнарның җирле үзидарәне гамәлгә ашыру хокукы

1. Районда җирле үзидарә гражданнар тарафыннан җирле референдумнарда, муниципаль сайлауларда, турыдан-туры ихтыяр белдерүнең башка рәвешләрендә катнашу юлы белән, шулай ук сайлап куелган һәм башка җирле үзидарә органнары аша гамәлгә ашырыла.

Район территориясендә даими яки күбесенчә яшәүче чит ил гражданнары, Россия Федерациясенә халыкара килешүләргә һәм федераль законнар нигезендә, җирле үзидарәне гамәлгә ашырганда хокукларга ия.

2. Сайлау хокукына ия булган гражданнар җирле үзидарәне турыдан-туры, шулай ук женес, раса, милләт, тел, чыгышына, милек һәм вазыйфаи хәленә, дингә, инануларына, иҗтимагый берләшмәләргә карамавына бәйсез рәвештә үз вәкилләргә аша гамәлгә ашыру хокукына ия.

3. Һәр граждан турыдан-туры җирле үзидарә органнарына һәм районның җирле үзидарә вазыйфаи затларына мөрәҗәгать итәргә, җирле үзидарә органнары эшчәнлегенә турында мәгълүмат алырга хокуклы.

4. Район жирле үзидарэ органнары һәм вазыйфаи затлары һәркемгә турыдан-туры аның хокукларына һәм ирекләренә кагылышлы документлар һәм материаллар белән танышу мөмкинлеген, шулай ук, әгәр законда башкасы каралмаган булса, гражданның тарафыннан район жирле үзидарэ органнары эшчәнлегенә турында башка тулы һәм ышанычлы мәғлүмат алу мөмкинлеген тәмин итәргә тиеш.

5. Районның жирле үзидарэ органнары массакүләм мәғлүмат чаралары аша һәм башка ысуллар белән халыкка районны һәм аның аерым территорияләрен үстерүнең иң мөһим мәсьәләләре, социаль ташламалар, экологик хәл, жәмәгать тәртибен саклауның торышы һәм табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләр турында даими рәвештә хәбәр итәләр.

6. Гражданның, әгәр алар законнарга каршы килсәләр, гражданның хокукларын, ирекләрен һәм законлы мәнфәгатьләрен бозса, районның хокукый актларына, жирле үзидарэ органнарының гамәлләренә (гамәл кылмауларына) судка шикаять бирергә хокуклы.

5 статья. Район жирле үзидарэ органнары структурасы

1. Район жирле үзидарэ органнары структурасына район Советы, район башлыгы, район Башкарма комитеты, районның Контроль-хисап палатасы, әлегә Устав нигезендә төзелә торган башка жирле үзидарэ органнары керә.

2. Район жирле үзидарэ органнары структурасын үзгәртү әлегә Уставка үзгәрешләр кертү юлы белән гамәлгә ашырыла.

6 статья. Районның жирле эһәмияттәге мәсьәләләре

Районның жирле эһәмияткә ия булган мәсьәләләргә карыйлар:

1) муниципаль район бюджеты проектының төзү һәм карау, муниципаль район бюджетын раслау һәм үтәү, аның үтәлешен контрольдә тоту, муниципаль район бюджеты үтәлеше турындагы хисапны төзү һәм раслау;;

2) муниципаль районның жирле салымнарын һәм жыемнарын билгеләү, үзгәртү һәм гамәлдән чыгару;;

3) муниципаль район милкендә булган мөлкәткә ия булу, алардан файдалану һәм алар белән эш итү.;

4) муниципаль район чикләрендә Россия Федерациясе законнарында билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә жирлекләргә электр һәм газ белән тәмин итүне оештыру.;

5) муниципаль район чикләрендәге торак пунктлардан читтә урнашкан жирле эһәмияттәге автомобиль юлларына карата юл эшчәнлегенә, муниципаль район чикләрендәге торак пунктлардан читтә жирле эһәмияттәге автомобиль юлларының сакланышына муниципаль контрольне гамәлгә ашыру, юл хәрәкәтен оештыру һәм аларга юл хәрәкәте иминлеген тәмин итү, шулай ук автомобиль юлларыннан файдалану һәм Россия Федерациясе законнары нигезендә юл эшчәнлеген гамәлгә ашыру өлкәсендә башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыру;

6) халыкка транспорт хезмәте күрсәтү өчен шартлар тудыру һәм муниципаль район чикләрендәге жирлекләр арасында халыкка транспорт хезмәте күрсәтүне оештыру.;

7) муниципаль район территориясендә терроризмны һәм экстремизмны профилактикалауда, шулай ук терроризм һәм экстремизм күренешләре нәтижеләрен минимальләштерүдә һәм (яки) юк итүдә катнашу;

8) милләтара һәм конфессияара татулыкны ныгытуга, муниципаль район территориясендә яшәүче Россия Федерациясе халыкларының телләрен һәм мәдәниятен үстерүгә, милли азчылыklarның хокукларын гамәлгә ашыруга, мигрантларның социаль һәм мәдәни жайлашуын тәмин итүгә, милләтара (этникара) низагларны профилактикалауга юнәлтелгән чараларны эшләү һәм гамәлгә ашыру;

9) муниципаль район территориясендә гадәттән тыш хәлләрне кисәтүдә һәм аларның нәтижеләрен бетерүдә катнашу;

10) муниципаль район территориясендә жәмәгать тәртибен саклауны оештыру;

11) муниципаль районның хезмәт күрсәтелә торган административ участогында участок полиция хезмәткәре вазыйфасын биләүче хезмәткәргә эш урыны бирү;

12) 2017 елның 1 гыйнварына кадәр полиция участок уполномоченные вазыйфасын биләүче хезмәткәргә һәм аның гаилә әгъзаларына хезмәткәр тарафыннан күрсәтелгән вазыйфа буенча вазыйфалар башкару чорына торак урыны бирү;

13) жирлекара характердагы әйләнә-тирә мохитне саклау чараларын оештыру;

14) муниципаль мэгариф оешмаларында төп гомуми белем бирү программалары буенча һәркем өчен мөмкин булган һәм түләүсез мәктәпкәчә, башлангыч гомуми, төп гомуми, урта гомуми белем бирүне оештыру (федераль дәүләт белем бирү стандартлары нигезендә төп гомуми белем программаларын гамәлгә ашыруны финанс ягыннан тәэмин итү вәкаләтләрәннән тыш), муниципаль мэгариф оешмаларында балаларга өстәмә белем бирүне оештыру (Балаларга өстәмә белем бирүдән тыш), финанс белән тәэмин итү Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары тарафыннан гамәлгә ашырыла торган), муниципаль мэгариф оешмаларында балаларны карауны һәм карауны гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыру, шулай ук үз вәкаләтләре чикләрендә балаларның каникул вакытында ялын оештыруны тәэмин итү чараларын, шул исәптән аларның гомере һәм сәламәтлеге куркынычсызлыгын тәэмин итү чараларын да кертәп, гамәлгә ашыру.;

15) муниципаль район территориясендә Халыкка медицина ярдәме күрсәтү өчен шартлар тудыру (Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан расланган, халкы аерым территорияләрдәге халыкны медик-санитар тәэмин итү функцияләрен гамәлгә ашыручы федераль башкарма хакимият органы карамагындагы медицина оешмаларында медицина ярдәме белән тәэмин ителә торган территорияләр исемлегенә кертелгән жирлекләрнең территорияләреннән тыш) гражданнырга түләүсез медицина ярдәме күрсәтү буенча дәүләт гарантияләренәң территориаль программасы нигезендә;

16) тиешле муниципаль районнар территорияләрендә каты коммуналь калдыкларны жыю (шул исәптән аерым жыю), жыю, транспортлау, эшкәртү, утильләштерү, зарарсызландыру, күмү эшчәнлеген оештыруда катнашу;

17) муниципаль районның территориаль планлаштыру схемаларын раслау, территорияне планлаштыру буенча әзерләнгән документларны раслау, муниципаль район территориясендә гамәлгә ашырыла торган шәһәр төзелеше эшчәнлеген тәэмин итүнең мәгълүмат системасын алып бару, муниципаль район чикләрендә жир кишәрлекләрен резервлау һәм тартып алу.;

18) реклама конструкцияләрен урнаштыру схемасын раслау, муниципаль район территориясендә реклама конструкцияләрен урнаштыруга һәм эксплуатацияләүгә рөхсәт бирү, мондый рөхсәтләргә юкка чыгару, «реклама турында " 2006 елның 13 мартындагы 38-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә муниципаль район территориясендә үз белдеге белән урнаштырылган реклама конструкцияләрен демонтажлау турында күрсәтмәләр бирү.»;

19) жирлекләргәң архив фондларын саклауны да кертәп, муниципаль архивны формалаштыру һәм карап тоту;

20) муниципаль район территориясендә жирлекара Күмү урыннарын карап тоту, ритуаль хезмәтләр күрсәтүне оештыру.;

21) муниципаль район составына керүче жирлекләргәң элемент, жәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү хезмәтләре белән тәэмин итү өчен шартлар тудыру.;

22) жирлекара китапханәләр тарафыннан халыкка китапханә хезмәте күрсәтүне оештыру, аларның китапханә фондларының сакланышын тәэмин итү һәм комплектлау.;

23) муниципаль район составына керүче жирлекләргәң ял һәм мәдәният оешмалары хезмәтләре белән тәэмин итү өчен шартлар тудыру.;

24) муниципаль район составына керүче жирлекләрдә жирле традицион халык сәнгать ижатын үстерү өчен шартлар тудыру.;

25) муниципаль район милкендә булган мәдәни мирас объектларын (тарихи һәм мәдәни һәйкәлләргәң) саклау, куллану һәм популярлаштыру, муниципаль район территориясендә урнашкан жирле (муниципаль) әһәмияттәге мәдәни мирас объектларын (тарихи һәм мәдәни ядкярләргәң) саклау;

26) Муниципаль район бюджеты акчалары исәбеннән муниципаль район составына керүче жирлекләргәң бюджет тәэминаты дәрәжәсен тигезләү.;

27) территорияль саклау һәм гражданнар оборонаһы, халыкны һәм муниципаль район территориясен табиғый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән саклау чараларын оештыру һәм тормышка ашыру;

28) муниципаль район территориясендә дөвалау-сәләмәтләндрәү жирлекләрен һәм жирле әһәмияттәге курортларны булдыру, үстерү һәм саклауны тәмин итү, шулай ук жирле әһәмияттәге махсус сакланыла торған табиғат территорияләреннән файдалану һәм саклау өлкәсендә муниципаль контрольне тормышка ашыру;

29) муниципаль район территориясендәге муниципаль предприятиеләрне һәм учреждениеләрне мобилизация эзрләү чараларын оештыру һәм гамәлгә ашыру;

30) су объектларында кешеләрнең иминлеген тәмин итү, аларның тормышын һәм сәләмәтлеген саклау чараларын гамәлгә ашыру;

31) жирлекләрдә авыл хужалыгы житештерүен үстерү өчен шартлар тудыру, авыл хужалыгы продукциясе, чимал һәм азык-төлек базарын киңәйтү, кече һәм урта эшмәкәрлекне үстерүгә ярдәм итү, социаль юнәлешле коммерциячел булмаган оешмаларга, хәйрия эшчәнлегенә һәм иреклелеккә (волонтерлыкка) ярдәм күрсәтү.);

32) муниципаль район территориясендә физик культураны, мәктәп спортын һәм масса күләм спортны үстерү өчен шартлар тәмин итү, муниципаль районның рәсми физкультура-сәләмәтләндрәү һәм спорт чараларын үткәрүне оештыру;

33) балалар һәм яшьләр белән эшләү буенча жирлекара чараларны оештыру һәм тормышка ашыру;

34) Россия Федерациясенең су законнарында билгеләнгән чикләрдә, су объектлары милекчәсе вәкаләтләрен гамәлгә ашыру, гражданнарның гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр буйларына ирекле файдалануын тәмин итүне дә кертеп, шәхси һәм көнкүреш ихтыяжлары өчен гомуми файдаланудагы су объектларыннан файдалану кагыйдәләрен билгеләү;

35) муниципаль урман контролен гамәлгә ашыру;

36) муниципаль район ихтыяжлары өчен ясалма жир кишәрлекләре булдыру өчен кирәкле эшләрнең үтәлешен тәмин итү, федераль закон нигезендә ясалма жир кишәрлеге төзү турында шартнамә төзү хокукына ачык аукцион үткәрү.;

37) муниципаль район чикләрендә коррупциягә каршы көрәш чараларын гамәлгә ашыру;

38) адреслар бирү, адресларны үзгәртү, юкка чыгару, урам-юл челтәре элементларына (федераль әһәмияттәге автомобиль юлларыннан, төбәк әһәмиятендәге яки муниципальара әһәмияттәге автомобиль юлларыннан тыш) исемнәр бирү, муниципаль районның авылара территориясе чикләрендә планлаштыру структурасы элементларына исемнәр бирү, мондый исемнәрне үзгәртү, юкка чыгару, мәғлүматны Дәүләт адреслы реестрында урнаштыру;

39) «күчәмсез мөлкәтнең дәүләт кадастры турында» 2007 елның 24 июлендәге 221-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә Комплекслы кадастр эшләрен башкаруны оештыру һәм территория планы картасын раслау.

2. Районның жирле үзидарә органнары муниципаль район составына керүче аерым жирлекләренң жирле үзидарә органнары белән, Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә тиешле жирлек бюджетларына муниципаль район бюджетыннан бирелә торған бюджетара трансфертлар исәбенә жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү буенча үз вәкаләтләренң бер өлешен гамәлгә ашыруны тапшыру турында килешүләр төзәргә хокуклы.

7 статья. Муниципаль районның жирле үзидарә органнары хокукы:

1) муниципаль район музейларын оештыру;

2) опека һәм попечительлек буенча эшчәнлекне тормышка ашыруда катнашу;

3) муниципаль район территориясендә жирле милли-мәдәни автономияләренң хокукларын гамәлгә ашыруга бәйле эшчәнлекне гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыру.;

4) Россия Федерациясе халыкларының милли-мәдәни үсешенә һәм муниципаль район территориясендә милләтара мөнәсәбәтләр өлкәсендә чараларны гамәлгә ашыруга ярдәм күрсәтү.;

5) 2008 елның 31 декабрена алар карамагындагы югары белем бирү муниципаль мэгариф оешмаларын гамэлгә куючы функцияләрен гамэлгә ашыру.;

6) туризмны үстерү өчен шартлар тудыру;

7) кеше хокукларын тээмин итүгә жәмәгать контролен һәм мәжбүри тоту урыннарындагы затларга ярдәм итүне гамэлгә ашыручы ижтимагый күзәтчелек комиссияләренә ярдәм күрсәтү.

8) "Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында" 1995 елның 24 ноябренадә 181-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә инвалидларның ижтимагый берләшмәләренә, шулай ук инвалидларның гомумроссия ижтимагый берләшмәләренә төзелгән оешмаларга ярдәм күрсәтү.";

9) "кан һәм аның компонентлары донорлыгы турында" Федераль законда каралган чараларны гамэлгә ашыру.";

10) федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә һәм шартларда оешмалар тарафыннан хезмәт күрсәтүләр сыйфатын бәйсез бәяләүне үткәрүне оештыру өчен шартлар тудыру, шулай ук ведомство буйсынуындагы оешмалар житәкчеләре эшчәнлеген бәяләгәндә оешмалар тарафыннан хезмәт күрсәтүләр сыйфатын бәйсез бәяләү нәтижәләрен куллану һәм, федераль законнар нигезендә, оешмалар тарафыннан хезмәт күрсәтү шартларын бәйсез бәяләү нәтижәләре буенча ачыкланган житешсезлекләренә бетерү буенча чаралар күрү артыннан контрольне гамэлгә ашыру;

11) "Россия Федерациясендә хокук бозуларны профилактикалау системасы нигезләре турында" 2016 елның 23 июнендә 182-ФЗ номерлы Федераль законда каралган хокук бозуларны профилактикалау өлкәсендә чараларны гамэлгә ашыру.";

12) инвалидларның, сәламәтлек мөмкинлекләре чикләнгән затларның Физик культурасын һәм адаптив спортны үстерүгә ярдәм күрсәтү.;

13) "кулланучылар хокукларын яклау турында"1992 елның 7 февраленадә 2300-1 номерлы Россия Федерациясе Законында каралган кулланучылар хокукларын яклау чараларын гамэлгә ашыру.

2. Муниципаль районның жирле үзидарә органнары әлеге статьяның 1 өлешендә күрсәтелгән мәсьәләләренә хәл итәргә, башка дәүләт вәкаләтләрен (2003 елның 6 октябренадә 131-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә аларга тапшырылмаган) тормышка ашыруда катнашырга, әгәр бу федераль законнарда каралса, шулай ук башка муниципаль берәмлекләренң жирле үзидарә органнары, дәүләт хакимияте органнары компетенциясенә кертелмәгән һәм федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары, жирле бюджетлар керемнәре хисабына алар компетенциясеннән төшереп калдырылмаган башка мәсьәләләренә хәл итәргә хокуклы., Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетларыннан бирелгән бюджетара трансфертлардан һәм түләүләренң өстәмә нормативлары буенча салым керемнәреннән тыш.

8 статья. Районның авыл жирлекләре территорияләрендә Районның жирле үзидарә органнары хәл итә торган башка мәсьәләләре

1) жирлек чикләрендә Россия Федерациясе законнарында билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә Халыкны электр, жылылык, һәм газ белән тээмин итүне оештыру.;

2) аларда юл хәрәкәте иминлеген тээмин итү, парковкаларны (парковка урыннарын) булдыруны һәм аларның эшләвен тээмин итүне, жирлекнең торак пунктлары чикләрендә жирле эһәмияттәге автомобиль юлларының сакланышына муниципаль контрольне гамэлгә ашыру, шулай ук автомобиль юлларыннан файдалану һәм юл эшчәнлеген гамэлгә ашыру өлкәсендә Россия Федерациясе законнары нигезендә башка вәкаләтләренә гамэлгә ашыру;

3) жирлектә яшәүче һәм торак урыннарына мохтаж аз керемле гражданны торак урыннары белән тээмин итү, муниципаль торак фонды төзелешен һәм аны карап тотуны оештыру, торак төзелеше өчен шартлар тудыру, муниципаль торак контролен, шулай ук торак законнары нигезендә жирле үзидарә органнарының башка вәкаләтләрен гамэлгә ашыру;

4) халыкка транспорт хезмәте күрсәтү өчен шартлар тудыру һәм жирлек чикләрендә халыкка транспорт хезмәте күрсәтүне оештыру.;

5) терроризмны һәм экстремизмны профилактикалауда, шулай ук жирлек чикләрендә терроризм һәм экстремизм күренешләренең нәтижеләрен минимальләштерүдә һәм (яки) юк итүдә катнашу;

6) жирлек чикләрендә гадәттән тыш хәлләрне кисәтүдә һәм бетерүдә катнашу;

7) халыкка китапханә хезмәте күрсәтүне оештыру, жирлек китапханәләре фондларының сакланышын тәмин итү һәм комплектлау;

8) жирлек милкендә булган мәдәни мирас объектларын (тарихи һәм мәдәни һәйкәлләрне) саклау, куллану һәм популярлаштыру, жирлек территориясендә урнашкан жирле (муниципаль) эһәмияттәге мәдәни мирас объектларын (тарихи һәм мәдәни һәйкәлләрне) саклау;

9) жирле традицион халык сәнгать ижатын үстерү өчен шартлар тудыру, жирлектә халык сәнгәтен саклауда, торгызуда һәм үстерүдә катнашу.;

10) жирлекнең генераль планнарын, жирдән файдалану һәм за-төзелеш кагыйдәләрен раслау, жирлекнең генераль планнары нигезендә территорияне планлаштыру буенча документларны раслау, төзелешкә рөхсәтләр бирү (Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексында, башка федераль законнарда каралган очрактардан тыш), жирлек территориясендә урнашкан капитал төзелеш объектларын төзегәндә, үзгәртеп корганда, файдалануга тапшыруга рөхсәт бирү, жирлекләренең шәһәр төзелешен проектлауның жирле нормативларын раслау; жир кишәрлекләрен муниципаль ихтыяжлар өчен резервлау һәм жир кишәрлекләрен алу, жирлек чикләрендә муниципаль жир контролен тормышка ашыру, Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексында каралган очрактарда, биналарны, корылмаларны карау һәм мондый тикшерү барышында ачыкланган бозуларны бетерү турында тәкъдимнәр бирү;

11) территориаль саклау һәм гражданнар оборонасы, халыкны һәм жирлек территориясен табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән саклау чараларын оештыру һәм тормышка ашыру;

12) жирлек территориясендә авария-коткару хезмәтләре һәм (яки) авария-коткару формировауларын төзү, карап тоту һәм аларның эшчәнлеген оештыру;;

13) су объектларында кешеләрнең иминлеген тәмин итү, аларның тормышын һәм сәламәтлеген саклау чараларын гамәлгә ашыру;

14) жирлек территориясендә дөвалау-сәламәтләндрү жирлекләрен һәм жирле эһәмияттәге курортларны булдыру, үстерү һәм саклауны тәмин итү, шулай ук жирле эһәмияттәге махсус сакланыла торган табигый территорияләрдән файдалану һәм саклау өлкәсендә муниципаль контрольне тормышка ашыру.;

15) Россия Федерациясенең су законнарында билгеләнгән чикләрдә су объектлары милекчесе вәкаләтләрен гамәлгә ашыру, алардан файдалану чикләүләре турында халыкка мәгълүмат бирү;

16) муниципаль урман контролен гамәлгә ашыру;

17) жирлекнең хезмәт күрсәтелә торган административ участогында полиция участок уполномоченные вазыйфасын биләүче хезмәткәргә эш урыны бирү;

18) 2017 елның 1 гыйнварына кадәр полиция участок уполномоченные вазыйфасын биләүче хезмәткәргә һәм аның гаилә әгъзаларына хезмәткәр тарафыннан күрсәтелгән вазыйфа буенча вазыйфалар башкару чорына торак урыны бирү;

19) "коммерциячел булмаган оешмалар турында" 1996 елның 12 гыйнварындагы 7-ФЗ номерлы Федераль законның 31.1 һәм 31.3 статьяларында билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә социаль юнәлешле коммерциячел булмаган оешмаларга ярдәм күрсәтү";

20) жирлек ихтыяжлары өчен ясалма жир кишәрлекләре булдыру өчен кирәкле эшләр башкаруны тәмин итү, федераль закон нигезендә ясалма жир кишәрлеге төзү турында шартнамә төзү хокукына ачык аукцион үткәру.;

21) жирлек чикләрендә коррупциягә каршы торучу чараларын гамәлгә ашыру;

22) "күчәмсез мөлкәтнең дәүләт кадастры турында" 2007 елның 24 июлендәге 221-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә Комплекслы кадастр эшләрен башкаруда катнашу.

9 статья. Районның жирле үзидарэ органнарына аерым дэүлэт вэкалэтлэре бирү

Районның жирле үзидарэ органнарына аерым дэүлэт вэкалэтлэре федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән бирелә.

Районның жирле үзидарэ органнары федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән билгеләнгән тәртиптә, әлеге максатларга бүлеп бирелгән матди ресурслар һәм финанс чаралары чикләрендә тапшырылган дэүлэт вэкалэтлэрен гамәлгә ашыру өчен жаваплы.

Тапшырылган вэкалэтлэрне гамәлгә ашыру дэүлэт контролендә тотыла. Районның жирле үзидарэ органнары тарафыннан аерым дэүлэт вэкалэтлэрен гамәлгә ашыруны контрольдә тоту шартлары һәм тәртибе федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән билгеләнә. Район Советы үз вэкалэтлэре чикләрендә район жирле үзидарэ органнары карамагында булган матди ресурслардан һәм финанс чараларыннан өстәмә файдалану очракларын һәм тәртибен аларга тапшырылган аерым дэүлэт вэкалэтлэрен гамәлгә ашыру өчен билгеләргә хокуклы.

10 Статья. Районның муниципальара хезмәттәшлектә катнашуы

Районның муниципальара хезмәттәшлектә катнашуы федераль законнар һәм жирле үзидарэ турында Татарстан Республикасы законнары нигезендә гамәлгә ашырыла.

11 Статья. Районның жирле үзидарэ органнарының дэүлэт хакимияте органнары белән үзара мөнәсәбәтлэре

Районның жирле үзидарэ органнары белән дэүлэт хакимияте органнары арасындагы мөнәсәбәтлэр аша гамәлгә ашырыла:

1) районның социаль-икътисадый үсешенә юнәлдерелгән дэүлэт программаларын тормышка ашыруда район жирле үзидарэ органнарының катнашуы;

2) район жирле үзидарэ органнары һәм дэүлэт хакимияте органнары арасында килешүлэр (килешүлэр) төзү.;

3) даими йә вакытлыча Координация, консультатив, киңәшмә һәм башка эш органнарын булдыру.;

4) Татарстан Республикасы Дэүлэт Советында район Советының закон чыгару инициативасы;

5) законнарда билгеләнгән башка төр хезмәттәшлек рәвешлэре.

II бүлек. РАЙОН ХАЛКЫНЫҢ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРЭНЕ ТОРМЫШКА АШЫРУ ҺӘМ РАЙОН ХАЛКЫНЫҢ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРЭНЕ ТОРМЫШКА АШЫРУДА КАТНАШУЫ

12 Статья. Район халкының жирле үзидарэне турыдан-туры тормышка ашыру һәм жирле үзидарэне гамәлгә ашыруда халыкның катнашуы формалары

Район халкы турыдан-туры жирле үзидарэне гамәлгә ашыра һәм жирле үзидарэне гамәлгә ашыруда түбәндәге формаларда катнаша:

1) жирле референдум;

2) район чикләрен үзгәртү һәм үзгәртеп кору мәсьәләлэре буенча тавыш бирү;

3) гражданның хокукый инициативасы;

4) территориаль ижтимагый үзидарэ;

5) ачык тыңлаулар;

6) гражданның жыелышы;

7) гражданның конференциясе (делегатлар жыелышы);

8) гражданның сораштыруы;

9) жирле әһәмияттәге иң мөһим мәсьәләлэр буенча халык фикер алышуы;

10) жирле үзидарэ органнарына гражданның мөрәжәгатлэре;

11) Ижтимагый (консультатив) советлар булдыру;

12) Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарга, Татарстан Республикасы Конституциясенә һәм Татарстан Республикасы законнарына каршы килми торган башка рәвешлэр.

13 Статъя. Жирле референдум

1. Жирле референдум федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә район халкының турыдан-туры жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә хәл итү максатыннан үткәрелә.

2. Жирле референдум «Россия Федерациясе гражданның сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» 2002 елның 12 июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль законда һәм «жирле референдум турында» 2004 елның 24 мартындагы 23-ЗРТ номерлы Татарстан Республикасы законнда «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 11-ФЗ номерлы Федераль законда каралган үзгәртүләргә исәпкә алып районның бөтен территориясендә үткәрелә.

3. Жирле референдумда яшәү урыны район чикләрендә урнашкан Россия Федерациясе гражданны катнаша ала. Россия Федерациясе гражданны жирле референдумда яшерен тавыш биргәндә гомуми тигез һәм турыдан-туры ихтыяр белдерү нигезендә катнашалар.

Россия Федерациясенә халыкара килешүләргә нигезендә һәм законда билгеләнгән тәртиптә район территориясендә даими яшәүче чит ил гражданны жирле референдумда Россия Федерациясе гражданны кебек үк катнашырга хокуклы.

4. Жирле референдум билгеләү турында карар район Советы тарафыннан инициатива буенча кабул ителә:

1) жирле референдумда катнашу хокукына ия гражданны;

2) сайлау берләшмәләре, уставлары сайлауларда һәм (яки) референдумнарда катнашуны күздә тоткан һәм федераль законда билгеләнгән тәртиптә һәм сроктарда теркәлгән башка ижтимагый берләшмә;

3) район Советы һәм район Башкарма комитеты житәкчесе выдвинутой алар белән бергә.

5. Жирле референдумны гражданны, сайлау берләшмәләре, башка ижтимагый берләшмәләр инициативасы буенча билгеләү шарты булып, әлегә инициативаны хуплап имзалар жыю тора, алар саны Федераль закон нигезендә район территориясендә теркәлгән референдумда катнашучылар санының 5 процентын тәшкил итә, әмма 25тән дә ким булмашка тиеш.

6. Район Советы һәм Башкарма комитет житәкчесе белән берлектә тәкъдим ителгән референдум үткәрү инициативасы район Советы карары һәм район Башкарма комитеты житәкчесе карары белән рәсмиләштерелә. Күрсәтелгән инициативаны тәкъдим итү тәртибе район Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

7. Район Советы район Советына Документлар кергәннән соң 30 көн эчендә жирле референдум билгели.

8. Тавыш бирү нәтижәләргә һәм жирле референдумда кабул ителгән карар рәсми рәвештә бастырылырга (халыкка игълан ителергә) тиеш.

9. Жирле референдумда кабул ителгән карар район территориясендә мәжбүри үтәлергә тиеш һәм нинди дә булса дәүләт хакимияте органнары, аларның вазыйфаи затлары яки районның жирле үзидарә органнары тарафыннан раслануга мохтаж түгел.

10. Районның жирле үзидарә органнары жирле референдумда үзара вәкаләтләр бүлешү нигезендә әлегә Уставта билгеләнгән карарның үтәлешен тәмин итәләр.

11. Жирле референдум үткәрү турындагы карар, шулай ук жирле референдумда кабул ителгән карар федераль закон нигезендә суд тәртибендә шикаять бирелергә мөмкин.

12. Жирле референдумны әзерләү һәм үткәрү тәртибе Федераль закон һәм «жирле референдум турында» Татарстан Республикасы Законы белән жайга салына.

14 Статъя. Район чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләргә буенча тавыш бирү

1. Чикләргә үзгәртү, районны үзгәртү мәсьәләләргә буенча тавыш бирү халыкның чикләргә үзгәртүгә, районны үзгәртүгә ризалыгын алу максатларында үткәрелә.

2. Район чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләргә буенча тавыш бирү районның бөтен территориясендә яисә аның территориясенә бер өлешендә «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль законда билгеләнгән очрактарда үткәрелә.

3. Район чикләрен үзгәртү, районны үзгәртү мәсьәләләре буенча тавыш бирү район Советы тарафыннан билгеләнә һәм федераль закон һәм «жирле референдум турында» гы Татарстан Республикасы законында, «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында»гы Федераль законда каралган үзенчәлекләренә исәпкә алып, билгеләнгән тәртиптә үткәрелә.

4. Район чикләрен үзгәртү, районны үзгәртү мәсьәләләре буенча тавыш бирү, әгәр анда сайлау хокукына ия район халкының яртысыннан артыгы катнашса, үткәрелгән дип санала. Район чикләрен үзгәртүгә халыкның ризалыгы, районны үзгәртеп кору, әгәр күрсәтелгән үзгәрешләр өчен, үзгәртеп кору тавыш бирүдә катнашкан район халкының яртысыннан артыгы тавыш бирсә, алынган дип санала.

5. Чикләренә үзгәртү, районны үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү нәтижәләре һәм кабул ителгән карарлар рәсми рәвештә бастырылырга тиеш (халыкка житкерелергә).

Статья 15. Гражданнарның хокукый инициативасы

1. Гражданнар әлеге Уставта һәм район Советының норматив хокукый актында билгеләнгән тәртиптә хокукый инициативага хокуклы.

2. Гражданнарның иң аз саны район Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә һәм сайлау хокукына ия булган район халкының 3 проценттан да артмаса тиеш;

3. Хокукый инициативаны гамәлгә ашыру максатларында гражданнар хокукы: хокукый инициатива турында фикер алышу һәм тәкъдим итү буенча гражданнар жыелышларын (эш) һәм башка күмәк чараларны оештырырга һәм үткәргә; Татарстан Республикасы Дәүләт Советы Президиумы карарлары (2015 елның 9 апреле); район халкының имзаларын жыю һәм законнарга каршы килми торган ысуллар белән хокукый инициативаны алга этәрүгә ярдәм итү өчен агитация алып бару.

4. Район жирле үзидарә органнары һәм вазыйфай затлары гражданнарга хокукый инициативаны тормышка ашыруда ярдәм итәргә бурычлы.

5. Гражданнарның хокукый актлар чыгару инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проекты район Советы тарафыннан аның ачык утырышында, район башлыгы яисә район Башкарма комитеты житәкчесе тарафыннан, әлеге Уставта билгеләнгән компетенциясе нигезендә, аны керткән көннән өч ай эчендә мәжбүри каралырга тиеш.

6. Гражданнарның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проектын караганда, гражданнарның инициатив төркеме вәкилләренә үз позициясен баян итү мөмкинлеге тәэмин ителергә тиеш.

7. Гражданнарның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проектын карау процедурасы тиешенчә район Советы Регламенты, район башлыгының, район Башкарма комитетының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

8. Гражданнарның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проектын карау нәтижәләре буенча кабул ителгән дәлилленгән карар рәсми рәвештә аның инициатив төркемен керткән гражданнар игътибарына житкерелергә тиеш.

Статья 16. Территориаль ижтимагый үзидарә

1. Районда территориаль ижтимагый үзидарә турыдан-туры гражданнар жыелышлары һәм конференцияләре үткәрү юлы белән, шулай ук территориаль ижтимагый үзидарә органнарын төзү юлы белән гамәлгә ашырыла.

2. Территориаль ижтимагый үзидарә гражданнарның түбәндәге яшәү территорияләре чикләрендә гамәлгә ашырыла: күпфатирлы торак йорт керү юлы; күп фатирлы торак йорт; торак йортлар төркеме; торак микрорайон; жирлек булмаган авыл торак пункты; гражданнарның башка яшәү территорияләре.

3. Территориаль ижтимагый үзидарә гамәлгә ашырыла торган территория чикләре шушы территориядә яшәүче халык тәкъдиме буенча тиешле жирлекнең вәкаләтле органы тарафыннан билгеләнә.

4. Территориаль ижтимагый үзидарэ гамэлгэ ашырыла торган Территория шундый ук башка территория составына керэ алмый.

5. Территориаль ижтимагый үзидарэ аның Уставы нигезендэ юридик зат булырга мөмкин һәм коммерциячел булмаган оешманың оештыру-хокукый рәвешендэ дәүләт теркәве узарга тиеш.

6. Территориаль ижтимагый үзидарэ уставында билгеләнә:

1)ул гамэлгэ ашырыла торган территория;

2)Территориаль ижтимагый үзидарэ эшчәнлегенә максатлары, бурычлары, формалары һәм төп юнәлешләре;

3)территориаль ижтимагый үзидарэ органнарының вәкаләтләрен, хокукларын һәм бурычларын формалаштыру, туктату тәртибе, вәкаләтләре вакыты;

4)карарлар кабул итү тәртибе;

5)мөлкәт сатып алу тәртибе, шулай ук күрсәтелгән мөлкәттән һәм финанс чараларыннан файдалану һәм алар белән эш итү тәртибе;

6)территориаль ижтимагый үзидарәне гамэлгэ ашыруны туктату тәртибе.

7. Территориаль ижтимагый үзидарэ эшчәнлегә мәсьәләләре буенча гражданнар жылышылары, конференцияләре аның Уставы нигезендэ чакырыла.

8. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамэлгэ ашыру мәсьәләләре буенча гражданнар жылышы, әгәр анда уналтынчы яшькә житкән Тиешле территориядә яшәүчеләрнең өчтән бер өлеше катнашса, вәкаләтле санала.

9. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамэлгэ ашыручы гражданнар жылышының, конференцияләренә аерым вәкаләтләренә керә:

1) территориаль ижтимагый үзидарэ органнары структурасын билгеләү;

2) Территориаль ижтимагый үзидарэ уставын кабул итү, аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кергү;;

3) территориаль ижтимагый үзидарэ органнарын сайлау;

4) территориаль ижтимагый үзидарэ эшчәнлегенә төп юнәлешләрен билгеләү.;

5) территориаль ижтимагый үзидарәнең керемнәре һәм чыгымнары сметасын һәм аның үтәләше турындагы хисапны раслау.;

6) территориаль ижтимагый үзидарэ органнары эшчәнлегә турындагы хисапнары карау һәм раслау.

10. Территориаль ижтимагый үзидарэ органнары:

1) Тиешле территориядә яшәүче халыкның мәнфәгатьләрен тәкъдим итәләр;

2) гражданнар жылышыларында һәм конференцияләрендә кабул ителгән карарларның үтәләшен тәмин итәләр;

3) торақ фондын карап тоту, территорияне төзекләндерү, тиешле территориядә яшәүче гражданнарның, күрсәтелгән гражданнарның акчалары хисабына, шулай ук жирле үзидарэ органнары белән килешү нигезендә, социаль-көнкүреш ихтыяжларын канәгатьләндерүгә юнәлдерелгән башка хужалык эшчәнлегенә гамэлгэ ашыра алалар.;

4) әлегә органнар һәм жирле үзидарәнең вазыйфай затлары тарафыннан карап тикшерелергә тиешле, күрсәтелгән актларны кабул итү үз компетенцияләренә кертелгән муниципаль хокукый актлар проектларын район Советына, район башлыгына һәм район башкарма комитетына кертергә хокуклы.

11. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамэлгэ ашыру тәртибе жирлек уставы һәм жирлекнең вәкиллекле органы норматив хокукый акты белән билгеләнә.

Жирле бюджеттан кирәкле акчалар бүлеп бирү шартлары һәм тәртибе жирлек уставы һәм (яки) жирлек вәкиллекле органының норматив хокукый актлары, район Советының норматив хокукый актлары белән билгеләнә.

17 Статъя. Жәмәгать тыңлаулары

1. Муниципаль норматив хокукый актлар проектларын тикшерү район Советы, район башлыгы катнашында жирле әһәмияттәгә мәсьәләләр Район үткәрелергә мөмкин гавами тыңлаулар.

2. Халык тыңлаулары район Советы яки Халык инициативасы буенча үткәрелә
Район Башлыгы. Халык инициативасы буенча яисә халык тарафыннан үткәрелә торган
тыңлаулар

Район Советы, район Башлыгы инициативасы белән билгеләнә -
Район Башлыгы.

3. Халык тыңлауларына чыгарга тиеш:

1) район Уставы проекты, шулай ук муниципаль норматив хокукый проект
әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кергү турында акт, Уставка Россия Федерациясе
Конституциясе, федераль законнар, Татарстан Республикасы Конституциясе яисә Татарстан
Республикасы законнары нигезләмәләрен, район Уставын әлеге норматив хокукый актларга туры
китерү максатларында төгәл кабатлау формасында үзгәрешләр кертелгән очрактан тыш;

2) район бюджеты проекты һәм аның үтәлеше турында хисап;

3) муниципаль икътисадый - социаль үсеш стратегиясе проекты
мәгариф;

4) районны үстерү планнары һәм программалары проектлары, жирдән файдалану һәм
төзелеш кагыйдәләре проектлары, территорияләргә планлаштыру проектлары һәм
территорияләргә ылану проектлары (Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексында каралган
очрактан тыш), территорияләргә төзекләндерү кагыйдәләре проектлары, шулай ук жир
кишәрлекләрен яки капитал төзелеш объектларын файдалануның шартлы рөхсәт ителгән төренә
рөхсәтләр бирү мәсьәләләре, рөхсәт ителгән төзелеш, капитал төзелеш объектларын
реконструкцияләүнең чик параметрларынан читләштерү мәсьәләләре (Россия Федерациясе
Шәһәр төзелеше кодексында каралган очрактан тыш), Жир биләмәләреннән файдалану һәм
төзелешнең расланган кагыйдәләре булмаганда, жир кишәрлекләрен һәм капитал төзелеш
объектларын башка төргә куллануның рөхсәт ителгән төренә үзгәртү мәсьәләләре;

5) мәсьәләләр үзгәртеп кору турында район, моннан тыш очракта, әгәр нигезендә

«Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принципнары турында» 2003
елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 13 статьясы нигезендә муниципаль
берәмлекне үзгәртеп кору өчен тавыш бирү юлы белән яисә гражданнар жыйнагында район
халкының ризалыгын алу таләп ителә.

4. Гавами тыңлаулар үткәрү турындагы карар, әгәр гамәлдәге законнарда башка срок
каралмаган булса, тиешле орган яисә районның вазыйфаи заты тарафыннан муниципаль норматив
хокукый акт проекты караганчы 20 көннән дә соңга калмыйча кабул ителергә тиеш.

5. Гавами тыңлаулар үткәрү вакыты һәм урыны һәм тиешле муниципаль норматив хокукый
акт проекты күрсәтелгән ачык тыңлаулар үткәрү турындагы карар, әгәр гамәлдәге законнарда
башкасы каралмаган булса, гавами тыңлаулар уздырылган көнгә кадәр 7 көннән дә соңга
калмыйча басылып чыгарга (халыкка хәбәр ителергә) тиеш.

6. Ачык тыңлаулар үткәрү турындагы карар басылып чыккан көннән алып һәм аларны
үткәрү көненә кадәр район халкы район башлыгына гавами тыңлауларга чыгарылучы мәсьәлә
буенча язма тәкъдимнәр һәм искәрмәләр, шул исәптән муниципаль норматив хокукый актның
гавами тыңлауларына чыгарылучы проектына төзәтмәләр һәм башка тәкъдимнәр жибәрергә
хокукы. Район башлыгы кергән тәкъдимнәргә һәм искәрмәләргә гомумиләштерүне оештыра.
Күрсәтелгән тәкъдимнәр һәм искәрмәләр халык алдында тыңлауларда катнашучыларга житкерелә.

7. Гавами тыңлаулар, әгәр гамәлдәге законнарда башкасы каралмаган булса, муниципаль
норматив хокукый акт проекты карау көненә кадәр 7 көннән дә соңга калмыйча уздырыла.
Гавами тыңлаулар белгечләр, экспертлар, кызыксынган затлар чакырып үткәрелә.

8. Ачык тыңлаулар үткәрү йомгалары буенча жирле үзидарә органнары һәм районның
вазыйфаи затлары тарафыннан компетенцияләренә кертелгән, муниципаль норматив хокукый акт
проекты гавами тыңлауларга кабул итү кертелгән рекомендацияләр кабул ителә.

9. Гавами тыңлауларның нәтижәләре, кабул ителгән карарларның дәлилләнгән
нигезләнешен дә кертеп, гавами тыңлаулар уздырганнан соң 5 көннән дә соңга калмыйча басылып
чыгарга (халыкка хәбәр ителергә) тиеш.

10. Оештыру һәм үткәрү тәртибе гавами тыңлаулар турында Нигезләмә белән билгеләнә гавами тыңлаулар, расланган район Советы.

18 статья. Гражданнар жыелышы

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча фикер алышу, район жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарә вазыйфаи затларының эшчәнлегә турында халыкка мәгълүмат бирү, Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру өчен район территориясе өлешендә гражданнар жыелышлары үткәрелергә мөмкин. Гражданнар жыелышлары микрорайоннар, торак массивлар, кварталлар, урамнар, торак йортлар, район торак пунктлары буенча чакырыла.

2. Гражданнар жыелышы Халык инициативасы белән, район Советы, район Башлыгы инициативасы белән, шулай ук территориаль ижтимагый үзидарә уставында каралган очрақларда үткәрелә.

3. Район Советы яки Район Башлыгы инициативасы белән үткәрелә торган жыелыш шуна бәйле рәвештә район Советы яки район башлыгы тарафыннан билгеләнә.

4. Халык инициативасы буенча үткәрелә торган гражданнар жыелышы район Советы тарафыннан территориаль ижтимагый үзидарә органнарының, тиешле территориядә яшәүче һәм әлегә территорияләрдә урнашкан предприятие, учреждение, оешма житәкчеләренә 10 проценттан да ким булмаган гражданнар төркеменә язма тәкъдиме буенча билгеләнә.

Гражданнар жыелышын уздыру турындагы тәкъдимдә жыелышны үткәрү вакыты һәм урыны, аны карап тикшерүгә чыгарыла торган мәсьәләләр исемлегә булырга тиеш. Тәкъдим вәкаләтле затлар тарафыннан имзаланырга тиеш, ә жыелыш үткәрү инициативасы белән бер төркем гражданнар мөрәжәгать итсә, аларның фамилияләре, исеме, туган көне, яшәү урыны адресы күрсәтелгән.

Район Советы карый тәкъдим кертү турында гражданнар жыелышын үзенең якындагы утырышында.

Район Советы гражданнар жыелышын уздырудан аның максатка ярашлылыгы буенча баш тартырга хокуклы түгел.

5. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру максатларында гражданнар жыелышын билгеләү һәм үткәрү тәртибе территориаль ижтимагый үзидарә Уставы белән билгеләнә.

6. Гражданнар жыелышын үткәрү вакыты һәм урыны һәм фикер алышуга кертелә торган мәсьәләләр турында тиешле территориядә яшәүчеләр жыелыш үткәрү өчен массакуләм мәгълүмат чараларыннан, почта хәбәрләренән, фатир саен йөрөп чыгулардан, белдерүләр һәм мөмкин булган башка чаралардан файдаланып, жиде көннән дә соңга калмыйча хәбәр ителә.

Район Башкарма комитеты гражданнар жыелышын эзерләү һәм үткәрүне тәэмин итә.

7. Жыелышлар эшендә 18 яшькә житкән, әлегә территориядә яшәүче, сайлау хокукына ия гражданнар катнаша ала. Жыелышта катнашырга хокуклы гражданнарның гомуми саны муниципаль сайлауларны үткәргәндә файдаланыла торган Россия Федерациясе чикләрендә булган һәм яшәү урыны буенча Россия Федерациясе гражданнарын теркәү исәбе мәгълүматлары нигезендә билгеләнә.

Гражданнар жыелышы, әгәр анда жыелышта катнашырга хокуклы гражданнарның өчтән бер өлеше катнашса, вәкаләтле санала.

Жыелышның карарлары жыелышта катнашкан гражданнарның күпчелек тавышы белән кабул ителә.

8. Гражданнар жыелышы жирле үзидарә органнарына һәм районның жирле үзидарә вазыйфаи затларына мөрәжәгать итә ала, шулай ук районның жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарә вазыйфаи затлары белән үзара мөнәсәбәтләрдә гражданнар жыелышын тәкъдим итәргә вәкаләтле затларны сайларга мөмкин.

9. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча үткәрелә торган гражданнар жыелышы территориаль ижтимагый үзидарә уставы тарафыннан аның компетенциясенә кертелгән мәсьәләләр буенча карар кабул итә.

10. Гражданнар жылышы тарафыннан кабул ителгән мөрәжәгатьләр, язма жавап юллап, хәл ителгән мәсьәләләргә хәл итү компетенциясенә кертелгән жирле үзидарә органнары һәм район жирле үзидарә вазыйфаи затлары тарафыннан мәжбүри каралырга тиеш.

11. Гражданнар жылышын билгеләү һәм уздыру тәртибе, шулай ук гражданнар жылышының вәкаләтләре федераль закон, әлеге Устав һәм район Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

12. Гражданнар жылышының нәтижеләре рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка житкереләргә) тиеш.

19 Статъя. Гражданнар конференциясе (делегатлар жылышы)

1. Гражданнар конференциясе (делегатлар жылышы) жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча фикер алышу һәм район халкы вәкилләренәң фикерләрен ачыклау очрагында үткәрелә. Район территориясендә яшәүче халык арасындагы гражданнар конференциясе (делегатлар жылышы) гражданнар жылышларын чакыру кыен булган очракларда, шул исәптән тиешле территориядә яшәүче һәм гражданнар жылышында катнашу хокукына ия кешеләр саны 300 кешедән артып киткән очракта үткәрелә.

2. Гражданнар конференциясе (делегатлар жылышы) гражданнар жылышы вәкаләтләрен гамәлгә ашыра.

3. Гражданнар конференциясе (делегатлар жылышы) халык, район Советы, район Башлыгы инициативасы буенча үткәрелә. Гражданнар конференциясе (делегатлар жылышы), үткәрелә инициативасы буенча район Советы яки район башлыгы, билгеләнә тиешенчә район Советы яки район башлыгы. Халык инициативасы буенча үткәрелә торган гражданнар конференциясе (делегатлар жылышы) район Советы тарафыннан билгеләнә.

4. Гражданнар конференциясе (делегатлар жылышы), әгәр анда сайланган делегатларның яртысыннан артыгы катнашса, вәкаләтле санала. Конференция карарлары (делегатлар жылышлары) конференциядә катнашкан делегатларның күпчелек тавышы белән кабул ителә.

5. Гражданнарны (делегатлар жылышын) билгеләү һәм үткәрү, делегатларны сайлау тәртибе әлеге Устав һәм район Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

6. Гражданнар конференциясе (делегатлар жылышы) нәтижеләре рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка житкереләргә) тиеш.

20 Статъя. Гражданнарны сораштыру

1. Гражданнар арасында сораштыру районның бөтен территориясендә яки территориясендә халыкның фикерен ачыклау һәм жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары, шулай ук дәүләт хакимияте органнары тарафыннан карарлар кабул иткәндә аны исәпкә алу өчен үткәрелә.

Сораштыру нәтижеләре тәкъдим итү характерына ия.

2. Гражданнарны сораштыруда сайлау хокукына ия булган район халкы катнашырга хокуклы.

3. Гражданнарны сораштыру инициатива буенча үткәрелә:

1) Район Советы яки район башлыгы-жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча;

2) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары - республика һәм төбәкара әһәмияттәге объектлар өчен район жирләренәң максатчан билгеләнешен үзгәртү турында Карар кабул иткәндә гражданнар фикерен исәпкә алу өчен.

4. Гражданнарны сораштыру билгеләү һәм үткәрү тәртибе район Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

5. Карар билгеләү турында сораштыру гражданнарның кабул ителә Советы тарафыннан район. Район Советы карарында билгеләү турында сораштыру гражданнар билгеләнә:

1) сораштыру үткәрү датасы һәм сроклары;

2) Сораштыру уздырганда тәкъдим ителә торган (тәкъдим ителә торган) сорауның (мәсьәләләренәң) формулировкасы;

3) сораштыру үткәрү методикасы;

4) сораштыру кәгазе формасы;

5) сораштыруда катнашучы минималь халык саны.

6. Район халкына аны үткәругә кадәр 10 көннән дә ким булмаган вакыт эчендә гражданнар арасында сораштыру үткәру турында хәбәр ителергә тиеш.

7. Гражданнар арасында сораштыруларны эзерләү һәм үткәру белән бәйле чараларны финанслау гамәлгә ашырыла:

1) район бюджеты акчалары хисабына-район жирле үзидарә органнары инициативасы буенча сораштыру уздырганда;

2) Татарстан Республикасы бюджеты акчалары исәбеннән - Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары инициативасы буенча сораштыру уздырганда.

8. Сораштыру нәтижәләре аны үткәргәннән соң бер ай вакыт эчендә бастырылырга (халыкка игълан ителергә) тиеш. Сораштыру нәтижәләре белән районның теләсә кайсы кешесе танышырга хокуклы. Сораштыру нәтижәләре районның жирле үзидарә органнары тарафыннан тиешле карарлар кабул иткәндә мәжбүри исәпкә алынырга тиеш.

21 Статья. Жирле әһәмияттәге аеруча мөһим мәсьәләләр буенча халык фикер алышуы

1. Карар чыгару турында проектларын муниципаль хокукый актлар һәм башка аеруча мөһим мәсьәләләргә жирле әһәмияттәге халык фикер алышу кабул ителә Советы тарафыннан үз инициативасы буенча яки Таләбе буенча тиешле территориясендә яшәүче гражданнарның, район Советы билгеләгән тәртиптә.

2. Муниципаль хокукый акт проекты тексты һәм халык фикер алышуына тәкъдим ителгән мәсьәләләр буенча башка материаллар аларны халык фикер алышуына чыгару турында Карар кабул ителгәннән соң биш көннән дә соңга калмыйча массакуләм мәгълүмат чараларында басылып чыга, район халкына жиберелә, халык белән танышу өчен мөмкин булган урыннарда урнаштырыла, башка ысуллар белән халыкка житкерелә.

3. Бер үк вакытта вынесением мәсьәләне халык фикер алышу өчен район Советы билгели срогын һәм оештыру эшен карау буенча тәкъдимнәр һәм искәртмәләр, кергән фикер алышу барышында, булдыралар өчен махсус комиссия.

4. Район Советы тәкъдим ителә торган муниципаль хокукый актлар проектлары һәм башка аеруча мөһим мәсьәләләр буенча жирле әһәмияттәге, моның өчен кирәкле шартлар тудыра.

5. Тәкъдимнәр һәм кискәтүләр мәсьәләләре буенча вынесенным бу халык фикер алышу, жиберелә район Советына.

6. Тәкъдимнәр һәм кискәтүләр буенча проектлар муниципаль хокукый актлар һәм башка аеруча мөһим мәсьәләләргә жирле әһәмияттәге карала Советы, район.

7. Халык фикер алышуы нәтижәләре турында халыкка хәбәр ителә.

22 Статья. Жирле үзидарә органнарына гражданнарның мөрәжәгатьләре

1. Гражданнар жирле үзидарә органнарына индивидуаль һәм күмәк мөрәжәгатьләргә хокуклы.

2. Гражданнарның мөрәжәгатьләре «Россия Федерациясе гражданнарының мөрәжәгатьләрен карау тәртибе турында» 2006 елның 2 маендагы 59-ФЗ номерлы Федераль законда һәм «Татарстан Республикасында гражданнар мөрәжәгатьләре турында» 2003 елның 12 маендагы 16-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законнда билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда каралырга тиеш.

3. Гражданнар мөрәжәгатьләрен карау тәртибен һәм срокларын бозган өчен Жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары Россия Федерациясе законнары нигезендә жаваплы.

23 Статья. Районның Ижтимагый (консультатив) советлары

1. Район гражданнары һәм жирле үзидарә органнарының үзара хезмәттәшлеген тәмин итү максатыннан, жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча карарлар эшләгәндә һәм тормышка ашырганда халык ихтияжларын һәм мәнфәгатьләрен исәпкә алу, жирле үзидарә органнары эшчәнлегенә жәмәгать контролен гамәлгә ашыру максатыннан районның Ижтимагый советы оештырыла.

2. Районның ижтимагый советы район халкының, ижтимагый берләшмәләр һәм башка коммерцияле булмаган оешмаларның үз эшчәнлегендә ирекле катнашу нигезендә формалаша.

3. Формалаштыру тәртибе, вәкаләтләре, район Ижтимагый советы, аның утырышлары үткөрү һәм карарлар кабул итү тәртибе, хокуклары, бурычлары һәм җаваплылыгы турында мәгълүмат бирү, консультация бирү һәм башка мәсьәләләр эшчәнлегенә ярдәм итү, район Ижтимагый советы эшчәнлеге, процедурасы, аны тартып алу, шулай ук башка мәсьәләләр аны оештыру һәм эшчәнлек тәртибе, район Советы тарафыннан расланган Нигезләмә белән билгеләнә.

4. Башка ижтимагый (консультатив) Советлар районның жирле үзидарә органнары каршында аларның карарлары нигезендә төзелергә мөмкин.

5. Ижтимагый (консультатив) советларда эш ижтимагый башлангычларда башкарыла.

24 Статья. Жирле үзидарә халкы тарафыннан турыдан-туры гамәлгә ашырылуның һәм аны гамәлгә ашыруда катнашуның башка формалары

1. Әлеге Уставта каралган федераль закон нигезендә халык тарафыннан жирле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыру һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы белән беррәттән гражданнар Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарға, Татарстан Республикасы законнарына каршы килми торган башка рәвешләрдә жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашырга хокукы.

2. Район халкының жирле үзидарәне турыдан-туры тормышка ашыруы һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы законлылык, иреклек принципларына нигезләнә.

Жирле үзидарә органнары һәм районның жирле үзидарә органнары халыкка турыдан-туры жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуына ярдәм итәргә тиеш.

III бүлек. РАЙОН СОВЕТЫ

25 СТАТЬЯ. Район Советы - район жирле үзидарәсенә вәкиллеке органы.

1. Район Советы-Жирле үзидарәнең даими эшләүче коллегиаль вәкиллеке органы.

2. Район Советының рәсми исеме-Татарстан Республикасы Менделеевск муниципаль районы Советы, кыскартылган исеме-Менделеевск муниципаль районы Советы.

3. Район Советы вәкаләтләре срогы-5 ел.

4. Район Советы район халкына хисап тотә һәм контрольдә тотә.

5. Район Советының мөһер, район гербы сурәтләнгән бланклары бар.

6. Район Советы эшчәнлеген тәмин итү чыгымнары район бюджетында Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

26 Статья. Район Советы составы

1. Район Советы 30 депутаттан тора.

2. Район советы составына билгеләнгән депутатларның өчтән икесеннән дә ким булмаган өлешен сайлау буенча хокукы.

27 Статья. Район Советы депутатларын сайлау тәртибе

1. Район советы составына район составына кергән жирлекләр башлыклары вазыйфасы буенча һәм күрсәтелгән жирлекләрнең вәкиллеке органнары депутатлары, жирлек халкы санына бәйсез рәвештә, һәр жирлектән бер вәкил санында рәислек итү нормасы нигезендә, үз составыннан сайланган.

Муниципаль район составына кергән бер жирлек вәкиллегенең нормасы район Советының билгеләнгән саныннан өчтән береннән артмаска тиеш.

2. Жирлекнең вәкиллеке органы депутатлары арасыннан район Советы депутатын сайлау жирлек уставы нигезендә башкарыла.

3. Жирлек башлыгын сайлау һәм жирлекнең вәкиллеке органы депутатын сайлау турындагы карар район Советы депутаты итеп өч көн эчендә район Советына жибәрелә.

28 Статья. Район Советы депутаты статусы

1. Район Советы депутаты вәкаләтләре аны сайлаган көннән башлана.

2. Район Советы депутаты, әлеге Уставта билгеләнгән очрақлардан тыш, депутат эшчәнлеген төп эш урыны буенча хезмәт һәм хезмәт бурычларын үтәү белән бергә алып бара.

3. Район Советы депутаты статусы белән бәйле чикләүләр федераль законнар белән билгеләнә.

4. Депутатына, район Советы тәмин ителә өчен шартлар беспротственноу гамәлгә ашыру, үз вәкаләтләрен законнар, әлеге Устав, карарлары, район Советы.

5. Район Советы депутаты район Советы тарафыннан расланган депутат этикасы кагыйдәләрен үтәргә, шул исәптән түбәндәге йөкләмәләрен үтәргә бурычлы:

1) жирле үзидарә органнары эшендә катнашудан тыелып торырга һәм депутат статусын жирле үзидарә органнары, оешмалар, вазыйфаи затлар, муниципаль хезмәткәрләр һәм гражданнар эшчәнлегенә аның шәхсән яисә аның якын туганнарына кагылышлы мәсьәләләрен хәл иткәндә йогынты ясау өчен файдаланмаса;

2) депутат вазыйфаларын объектив башкаруда шик уятырга мөмкин булган үз-үзенә тотудан, шулай ук аның абруена яки район Советы абруена зыян китерерлек низаглы ситуацияләрдән качарга;

3) шәхси кызыксынуы депутат йөкләмәләрен объектив үтәүгә тәэсир иткәндә яки йогынты ясарга мөмкин булган ситуация - мәнфәгатләр каршылыгы барлыкка килү куркынычы янаганда – бу хакта район советына хәбәр итәргә һәм аның әлеге мәнфәгатләр конфликтын булдырмауга яки жайга салуга юнәлдерелгән карарын үтәргә.;

4) үтәргә билгеләнгән район Советында кагыйдәләрен гавами чыгышлар;

5) депутат эшчәнлегенә белән бәйле булмаган максатларда, Федераль закон нигезендә конфиденциаль характердагы белешмәләргә кертелгән, депутат вазыйфаларын үтәүгә бәйле рәвештә аңа билгеле булган белешмәләрен таратырга һәм кулланмаса.;

6) депутат вазыйфаларын үтәүгә бәйле рәвештә физик һәм юридик затлардан бүләкләүләр (бүләкләр, акчалата бүләк, ссудалар, хезмәт күрсәтүләр, күнел ачу, ял итү, транспорт чыгымнары һәм башка бүләкләүләр) алмаса.

6. Үз вәкаләтләрен даими нигездә башкаручы район Советы депутаты хокуклы түгел:

1) шәхсән яисә ышанычлы затлар аша эшмәкәрлек эшчәнлегенә белән шөгыйльләнергә, коммерциячел оешма белән идарә итүдә яки коммерцияле булмаган оешма белән (Россия Федерациясе субъекты муниципаль берәмлекләре советы идарәсендә, башка муниципаль берәмлекләр берләшмәләрендә, сәяси партияда, Профсоюзда билгеләнгән тәртиптә теркәлгән катнашудан, съездда (конференциядә) яки башка ижтимагый оешманың, торак, торак-төзелеш, гараж кооперативларының, күчәмсез милек милек милекчеләр ширкәтләренең гомуми жыелышында катнашудан тыш), Россия Федерациясе Президенты яки Россия Федерациясе Хөкүмәте акты нигезендә оешманың коллегияль органы эшчәнлегендә түләүсез катнашудан тыш; муниципаль хокукый актлар нигезендә, муниципаль берәмлек исемненән муниципаль милектә булган акцияләр (устав капиталында катнашу өлеше) белән идарә итү вәкаләтләрен гамәлгә кую тәртибен билгели торган муниципаль хокукый актлар нигезендә, гамәлгә куючы (акционер, катнашучы) муниципаль берәмлек булган оешманың идарә һәм ревизия комиссиясе органнарында муниципаль берәмлек мәнфәгатләрен түләүсез нигездә тапшыру; федераль законнарда каралган башка очрақларда;

2) мөгаллимлек, фәнни һәм башка ижади эшчәнлектән тыш, бүтән түләүле эшчәнлек белән шөгыйльләнергә. Шулай ук вакытта укытучылар, фәнни һәм башка ижади эшчәнлек, Россия Федерациясенә халыкара килешүендә яисә Россия Федерациясе законнарында башкасы каралмаган булса, бары тик чит дәүләтләр, халыкара һәм чит ил оешмалары, чит ил гражданнары һәм гражданлыгы булмаган затлар хисабына гына финанслана алмый.;

3) Россия Федерациясенең халыкара килешүендә яисә Россия Федерациясе законнарында башкасы каралмаган булса, идарә итү органнары, Попечительләр яки Күзәтчелек советлары, чит ил коммерцияле булмаган хөкүмәтнеке булмаган оешмаларның башка органнары һәм Россия Федерациясе территориясендә эш итүче аларның структур бүлекчәләре составына керергә.

7. Район Советы депутаты 2008 елның 25 декабрдәгә 273-ФЗ номерлы "Коррупциягә каршы тору турында" Федераль закон һәм башка федераль законнар белән билгеләнгән чикләүләргә, тыюларны үтәргә тиеш. Депутат вәкаләтләре " коррупциягә каршы тору турында "2008 елның 25 декабрдәгә 273-ФЗ номерлы Федераль закон," дәүләт Вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен тикшереп тору турында "2012 елның 3 декабрдәгә 230-ФЗ номерлы Федераль закон," аерым категория затларга счетлар (кертәмләр) ачуны һәм ия булуны тыю турында "2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон, чит ил банкларында кулдагы акчаларны һәм кыйммәтләргә, Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил финанс инструментларына ия булу һәм (яки) алардан файдалану".

29 Статъя. Район Советы депутатының район халкы белән үзара мөнәсәбәте

1. Район Советы депутаты район халкы, шулай ук предприятие коллективлары, оешмалар, дәүләт һәм башка органнар белән элемтәдә тора.

2. Район Советы депутаты авыл халкы алдында хисап тотса, аның вәкиле булып тора.

3. Район Советы депутаты район халкының законлы хокукларын, ирекләрен һәм мәнфәгатьләрен тәэмин итү буенча законнарда каралган чаралар күрергә, шул исәптән алардан кәргән тәкъдимнәргә, гаризаларны, шикаятьләргә карарга, аларда булган мәсьәләләргә дәрәс һәм үз вакытында хәл итәргә бурычлы.

30 Статъя. Яңа сайланган район Советының эшен оештыру

1. Район Советы яңа чакырылыш депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән икесе сайланганнан соң жиде көннән дә соңга калмыйча беренче утырышка жыена. Сайлаулардан соң район Советының беренче утырышын район башлыгы чакыра һәм әзерли, ә ул булмаганда район Башкарма комитеты житәкчесе.

2. Сайлаулардан соң район Советының беренче утырышын район башлыгы сайланганчы район Советы депутаты ача һәм алып бара.

Статъя 31. Район Советы Компетенциясе

1. Район Советы компетенциясендә:

1) район Уставын кабул итү һәм аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр керту, муниципаль хокукый актларны бастырып чыгару;

2) Менделеевск муниципаль районының рәсми символларын билгеләү;

3) район бюджетын һәм аның үтәләше турында хисапны раслау.;

4) салымнар һәм жыемнар турында Россия Федерациясе законнары нигезендә жирле салымнарны һәм жыемнарны билгеләү, үзгәртү һәм юкка чыгару, аларны түләү буенча ташламалар бирү;

5) районның социаль-икътисади үсеш стратегиясен раслау;

6) энергияне сак тоту һәм энергетика нәтижәләлеген арттыру өлкәсендә муниципаль программаларны раслау.;

7) район чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору турында инициативасы;

8) жирле референдум билгеләү;

9) район башлыгын сайлау;

10) Район Башлыгы урынбасарын сайлау;

11) район Башкарма комитеты житәкчесен билгеләп кую, аның отставкасын кабул итү;

12) район Башкарма комитеты структурасын раслау, аның хезмәткәрләренең чик санын билгеләү.;

13) район Башкарма комитеты житәкчесе вазыйфасына конкурс үткәрү тәртибен билгеләү, Конкурс комиссиясе әгъзаларын билгеләү;

14) Контроль-хисап палатасы турындагы нигезләмәне, Финанс-бюджет палатасы турындагы нигезләмәне һәм мөлкәт һәм жир мөнәсәбәтләре палатасы турында нигезләмәне раслау.;

15) район сайлау комиссиясе әгъзаларын билгеләп кую;

16) район чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирүне билгеләү;

17) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында Закон чыгару инициативасы хокукын гамәлгә ашыру;

18) муниципаль милектә булган мөлкәт белән идарә итү һәм эш итү тәртибен, шул исәптән федераль законнар нигезендә аны хосусыйлаштыру тәртибен һәм шартларын билгеләү; муниципаль мөлкәтнең аерып алынуы район Советы белән килешенеп яки расланганнан соң гамәлгә ашырыла торган төрләре исемлеген билгеләү.;

19) муниципаль предприятиеләрне төзү, үзгәртеп кору һәм бетерү турында карарлар кабул итү тәртибен, шулай ук муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр тарафыннан күрсәтелә торган хезмәтләргә тарифларны билгеләү тәртибен һәм, федераль законнарда башкасы каралмаган булса, муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр башкара торган эшләр тәртибен билгеләү.;

20) районның муниципальара хезмәттәшлек оешмаларында катнашу тәртибен билгеләү.;

21) районның жирле үзидарә органнары эшчәнлеген матди-техник һәм оештыру ягыннан тәмин итү тәртибен билгеләү.;

22) жирле үзидарә органнары һәм район жирле үзидарә вазыйфаи затлары тарафыннан жирле әһәмиятгә мәсьәләләрне хәл итү вәкаләтләрен башкаруны контрольдә тоту;

23) Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексы нигезендә районның территориаль планлаштыру документларын, башка шәһәр төзелеше документларын раслау.;

24) гадәттән тыш хәлләрне бетерү өчен финанс һәм матди ресурсларның жирле резервларын булдыру һәм алардан файдалану тәртибен билгеләү.;

25) жирлекләрнең бюджет тәмин ителеше дәрәжәсен тигезләү өчен район бюджетыннан кирәкле акчалар бүлеп бирү шартларын һәм тәртибен билгеләү.;

26) үз массакуләм мәгълүмат чараларын оештыру;

27) аңлатма бирү Уставын һәм район Советы карарлары;

28) үз эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча район Советы Регламентын һәм башка карарлар кабул итү;

29) Район Советы Аппараты турында нигезләмәне раслау;

30) район башлыгын отставкага жиберү турында Карар кабул итү;

31) билгеләнгән тәртиптә районның Кон-контроль-хисап палатасы рәисен һәм әгъзаларын (аудиторларын) билгеләп кую;

32) федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән муниципаль районнарның вәкилләклә органнары карамагына кертелгән башка вәкаләтләр, шулай ук әлеге устав белән район Советы компетенциясенә кертелгән башка вәкаләтләр.

2. Район Советы район башлыгының, район Башкарма комитеты башлыгының аларның эшчәнлегә нәтижәләре, жирле администрация һәм район башлыгына буйсынган башка жирле үзидарә органнары эшчәнлегә, шул исәптән район Советы тарафыннан куелган мәсьәләләрне хәл итү турында еллык хисапларын тыңлый.

32 Статъя. Район Советының эш тәртибе

1. Эш тәртибе, район Советы билгеләнә әлеге Устав һәм район Советы Регламенты.

2. Төп эш формасы, район советы булып тора, аның утырышы, аларда хәл ителә мәсьәләләре, отнесенные к компетенциясе район Советы.

3. Район Советы утырышы хокуклы, әгәр анда бар, кимендә яртысы билгеләнгән саннан район Советы депутатлары.

4. Район Советының чираттагы утырышлары, кирәк булганда, эмма кимендә өч айга бер тапкыр уздырыла. Чираттан тыш утырышлар район башлыгы яки депутатлар төркеме

инициативасы белән район Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән бер өлеше чакырыла.

5. Совет утырышлары район башлыгы тарафыннан чакырыла. Район Советы депутатлары һәм чакырылган затлар чираттагы утырышның вакыты, урыны һәм көн тәртибе турында хәбәр ителә, ул биш көннән дә соңга калмыйча, ә чираттан тыш утырыш – бер көннән дә соңга калмыйча, аны үткәргүгә кадәр.

6. Район Советы утырышы үткәрелә ачыктан-ачык һәм хәбәрдар. Район Советының ачык утырышларында һәр район кешесе катнашырга хокуклы.

Регламентта каралган очракларда, район Советы карар кабул итәргә хокуклы үткәрү турында ябык утырыш, анда катнаша ала гына затлар, чакырылган район советы, шулай ук затлар катнаша утырышта закон нигезендә.

7. Район Советының һәр утырышы беркетелә һәм стенографияланә. Утырыш беркетмәсенә утырыш үткәрү датасы, урыны һәм вакыты турында белешмәләр кертелә, карала торган барлык мәсьәләләр күчерелә һәм кабул ителгән барлык карарлар тавыш бирү нәтижәләрен күрсәтеп теркәлә. Район Советы утырышы беркетмәсенә кул куйганнан соң, район башлыгы аның белән районның һәр кешесе таныша ала.

8. Район Советы утырышларында һәр депутат бер тавышка ия. Район Советы депутаты үз хокукын тавыш бирү шәхсән үзе башкара. Тавыш бирү район Советы утырышларында мөмкин ачык (шул исәптән поименным) һәм яшерен. Куллану очраклары һәр төр тавыш бирү билгеләнә әлеге Устав, район Советы Регламенты белән билгеләнә.

33 статья. Район Советы эшчәнлеген оештыру

1. Район Советы эшчәнлеген оештыруны район башлыгы башкара.

2. Район Советы Регламенты нигезендә, район Советы өчен алдан карау һәм әзерләү мәсьәләләрен караган район Советы вәкаләтләренә, депутатлар арасынан тыш, район башлыгы һәм аның урынбасары, төзелә даими комитетлар эшчәнлегенә төп юнәлешләре буенча район советы, шулай ук төзелә ала вакытлы комиссияләр.

3. Муниципаль программаларны, район Советы карарлары проектларын әзерләү, район карамагына кертелгән иң мөһим мәсьәләләр буенча фикер алышу өчен район Советы каршында депутатлар, район Башкарма комитеты, иҗтимагый берләшмәләр, оешма һәм предприятиеләр вәкилләре, белгечләр, экспертлар һәм район халкы составында эшче, эксперт һәм башка киңәшмә төркемнәре оештырыла ала.

4. Район Советы эшчәнлеген оештыру, хокукый, мәгълүмати, матди-техник һәм башка яктан тәэмин итә.

34 статья. Район Советының контроль функцияләрен тормышка ашыруы

1. Район Советы район территориясендә әлеге Уставның район Советы кабул иткән норматив актларның, район бюджеты, район үсеше программаларының үтәлешен, район Башкарма комитеты һәм аның житәкчесе эшчәнлеген контрольдә тотта.

2. Район жирле үзидарә органнары һәм аларның вазыйфаи затлары тарафыннан законнарны, әлеге Уставны һәм башка муниципаль хокукый актларны бозу очраклары ачыкланган очракта район Советы карары белән, район башлыгы депутатлар арасынан әлеге фактларны тикшерү өчен вакытлы контроль комиссияләре төзелә ала.

3. Закон нигезендә, район Советы карары нигезендә, район башлыгы район бюджеты акчаларыннан максатчан файдалану, муниципаль милекне файдалануның нәтижәлегә, шулай ук район Башкарма комитетының финанс-хужалык эшчәнлегенә башка мәсьәләләре буенча тикшерү (ревизияләр) үткәрелә ала. Тикшерүләр (ревизияләр) үткәргүгә билгеләнгән тәртиптә бәйсез аудиторлар, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белгечләре жәлеп ителергә мөмкин.

4. Район башкарма комитеты, аның житәкчесе, предприятие, учреждение, оешмалар, вазыйфаи затлар, әгәр законда башкасы билгеләнмәгән булса, район Советы, аның контроль комиссияләре, район Советы депутаты мөрәжәгәте буенча соратып алына торган мәгълүматны

район Советы карамагындагы мәсьәләләр буенча бирергә, ә законны, муниципаль хокукый актларны бозуларны бетерү һәм гаепле затларны җаваплылыкка тарту өчен кичекмәстән чаралар күрергә тиеш.

5. Контроль функцияләр башкарып, район Советы район Башкарма комитетының финанс-хужалык һәм башкарма-боеру эшчәнлегенә тыкшынырга хокуклы түгел.

35 Статья. Район Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Вәкаләтләре район Советы булырга мөмкин туктатылган очракта:

1) Кабул Итү Советы район турында карар самоороспуске;

2) Татарстан Республикасы Югары Суды әлеге составның район Советы депутатларының хокуксызлыгы турындагы карары үз көченә кергән очракта, шул исәптән депутатлар үз вәкаләтләрен туктатуга бәйле рәвештә;

3) «жирле үзидарәнең гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 13 статьясындагы 4, 6 өлешләре нигезендә, шулай ук муниципаль район бетерелгән очракта муниципаль берәмлек үзгәртеп корылган очракта.

4) район чикләрен үзгәртү нәтижәсендә килеп чыккан сайлаучылар саны 25 проценттан күбрәккә арткан очракта;

5) муниципаль норматив хокукый актның гражданнарның турыдан-туры ихтыяр белдерүе юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен таләп ителә торган басылу срогы бозылган очракта.

2. Вакытыннан алда туктату вәкаләтләрен район Советы влечет вакытыннан алда туктату, аның депутатлары.

3. Вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, район Советы вәкилләкле органнары жирлекләренә бурычлы бер ай дәвамында район советы составына башка депутатларны сайларга.

36 Статья. Район Советының самороспуске турында Карар кабул итү тәртибе

1. Район Советының үз-үзен таркату турындагы карар район башлыгы яки депутатлар төркеме инициативасы белән кабул ителергә мөмкин.

2. Үз-үзеңне таркату турында Карар кабул итү инициативасы тәкъдим ителә алмый:

1) Беренче ел дәвамында сайланганнан соң, район Советы;

2) кабул ителгән чорда, район бюджеты һәм раслау турында отчет үтәләше;

3) вәкаләтләрен вакытыннан алда туктаткан очракта, район башлыгы сайланганчы, яңа район башлыгы.

3. Язма тәкъдим турында самороспуске район Советы үз эченә алырга тиеш мотивлар самороспуске, шулай ук аңа мөмкин кушымта итеп бирелә башка материаллар, обосновывающие сәбәпләре самороспуске.

4. Өчен алдан карау турында мәсьәләне самороспуске арасынан депутатлар район Советы карары белән комиссия төзелә. Район Советы карары буенча яки Район Башлыгы турындагы мәсьәлә самороспуске район Советы булырга мөмкин чыгарылган гавами тыңлаулар.

5. Район Советы депутатлары һәм район халкы тарафыннан үз-үзен таркату турындагы мәсьәләне карауның дәвамлылыгы барлык хәлләрне һәм нигезләмәләрне төрле яклап һәм объектив тикшерү мөмкинлеген гарантияләргә тиеш. Үз-үзеңне таркату турындагы карар үз-үзеңне таркату турындагы инициативаны тәкъдим иткән көннән соң ике ай узгач кабул ителергә мөмкин.

6. Турында карар самороспуске район Советы кабул ителә, өчтән икесе тавыш белән билгеләнгән саныннан район Советы депутатлары яшерен тавыш бирү юлы белән.

7. Бу очракта кире кагылган район Советы тәкъдимнәр турында самороспуске кабат инициатива турында самороспуске мөмкин выдвинутся элек белән чагыштырганда, бер елдан соң тавыш бирү турында мәсьәлә буенча самороспуске.

37 Статья. Район Советы депутаты вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Вәкаләтләрен район Советы депутаты туктатыла вакытыннан алда очракта:

1) үлем;

- 2) үз теләге белән эштән китү;
  - 3) суд тарафыннан эшкә сәләтсез яки чикләнгән эшкә сәләтсез дип тану;
  - 4) суд тарафыннан вафат булу яки вафатлар дип игълан ителү билгесез.;
  - 5) судның гаепләү карары үз көченә керү;
  - 6) Россия Федерациясеннән даими яшәү урынына чыгу.;
  - 7) Россия Федерациясе гражданлыгын туктату, чит ил гражданлыгын туктату - аның нигезендә чит ил гражданы жирле үзидарә органнарына сайланып куелырга, чит ил гражданлыгын алырга яисә аларга Россия Федерациясе гражданының Россия Федерациясе халыкара шартнамәсендә катнашучы булмаган чит ил территориясендә даими яшәү хокукын раслый торган башка документны алырга хокукы, аның нигезендә чит ил гражданы, чит ил дәүләте гражданлыгы булган Россия Федерациясе гражданы Россия Федерациясе халыкара шартнамәсендә катнашучы булмаган чит ил дәүләте территориясендә даими яшәү хокукын раслый торган чит ил гражданын алырга хокукы., жирле үзидарә органнарына сайланырга хокукы»;
  - 8) сайлаучыларның бәяләмәләре;
  - 9) вәкаләтләрән вакытыннан алда туктату, район Советы;
  - 10) хәрби хезмәткә чакырылу яисә аны алмаштыручы альтернатив граждан хезмәтенә жиберү;
  - 11) әлеге Федераль законда һәм башка федераль законнарда билгеләнгән башка очракларда.
- Район Советы депутатын чакыртып алу нигезләре булып, депутатның тиешле жирлек сайлаучыларының ана ышанычын шик астына куя һәм депутат вазыйфаларын үтәмәүдә чагыла торган конкрет хокукка каршы карарлары яисә гамәлләре (гамәл кылмавы) суд тәртибендә расланган, депутат статусына туры килми торган гамәлләр һәм Россия Федерациясе Конституциясен, Татарстан Республикасы Конституциясен, Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнарын һәм башка норматив хокукый актларын, әлеге Уставны һәм башка муниципаль хокукый актларны бозулар кылган.
2. Әлеге статьяның 1-7, 10 һәм 11 пунктларында күрсәтелгән очракларда район Советы депутаты вәкаләтләрән вакытыннан алда туктату турында карар, вәкаләтләрән вакытыннан алда туктату өчен нигезләр барлыкка килгән көннән алып 30 көннән дә соңга калмыйча, район Советы тарафыннан кабул ителә.
  3. Әлеге статьяның 1 пункттындагы 8 пункттында каралган очракта, район Советы депутаты вәкаләтләре жирлекнең тиешле вәкиллеке органы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү нәтижеләрен рәсми бастырып чыгарган көннән туктатыла.
  4. Вәкаләтләре, район Советы депутаты очракта, 9 пунктчасында каралган 1 пунктның 1 статьясындагы, тиешенчә туктатыла вакытыннан алда район Советы вәкаләтләре туктатылган яки вакытыннан алда жирлек башлыгы яки жирлек Советы депутаты вәкаләтләре туктатылган көннән.
  5. Әлеге Федераль законда билгеләнгән чикләүләргә үтәмәгән очракта, депутат, жирле үзидарәнен сайланулы органы эгъзасы, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфай заты, муниципаль вазыйфаны биләүче башка затның вәкаләтләре вакытыннан алда туктатыла.

IV бүлек. РАЙОН БАШЛЫГЫ

38 Статъя. Район башлыгы-районның югары вазыйфай заты

1. Район башлыгы районның иң югары вазыйфай заты булып тора.
2. Район башлыгы район Советы тарафыннан сайлана һәм аның рәисе вәкаләтләрән башкара.
3. Район башлыгының рәсми исеме – «Менделеевск муниципаль районы башлыгы».

39 Статъя. Район башлыгын сайлау тәртибе

1. Район башлыгы ачык тавыш бирү юлы белән район Советы депутатлары арасынан сайлана. Район башлыгын сайлау район Советы депутатлары тарафыннан тәкъдим ителгән кандидатлар арасынан гамәлгә ашырыла.
2. Район Советы депутаты булып санала, сайланган район Башлыгы, эгәр аны сайлау проголосовало яртысыннан артыгы билгеләнгән депутатлар саны район Советы.

3. Сайланганнан соң район башлыгы түбәндәге ант китерә:

«Менделеевск муниципаль районы Башлыгының миңа йөкләнгән югары вазыйфаларын гамәлгә ашырганда, Россия Федерациясе Конституциясен һәм законнарын, Татарстан Республикасы Конституциясен һәм законнарын, Менделеевск муниципаль районы Уставын үтәргә, Менделеевск муниципаль районында яшәүчеләрнең иминлеген тәмин итү, кеше һәм гражданның хокукларын һәм ирекләрен яклау өчен бар көчен һәм белемнәрен куярга».

40 Статья. Район Башлыгы Статусы

1. Район башлыгы даими нигездә эшли.

2. Район башлыгы үз эшчәнлегендә федераль закон һәм әлеге Устав нигезендә район һәм совет халкы контролендә һәм хисап тотта.

3. Район башлыгы елга бер тапкырдан да ким түгел район Советы алдында үз эшчәнлеге турында хисап тотта.

4. Район башлыгы «коррупциягә каршы тору турында» 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон һәм башка федераль закон белән билгеләнгән чикләүләрне һәм тьюларны үтәргә тиеш.

5. Район башлыгы граждан яки жинаять эше буенча яки административ хокук бозу турында эш буенча яклаучы яки вәкил (законлы вәкиллеке очрактарыннан тыш) сыйфатында катнаша алмый.

Район башлыгы вәкаләтләрен гамәлгә ашыру гарантияләре әлеге устав белән федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә билгеләнә.

41 Статья. Район Башлыгы Вәкаләтләре

Район Башлыгы:

1. башка муниципаль берәмлекләренң жирле үзидарә органнары, дәүләт хакимияте органнары, гражданны һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләрдә Район исеменнән ышанычнамәсез эш итә;

2. жирле үзидарә органнарының федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән жирле үзидарә органнарына тапшырылган жирле әһәмияттәге мәсьәләләрен хәл итү вәкаләтләрен һәм аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны тәмин итә;;

3. район Советы эшен оештыра, район советы утырышларын чакыра һәм аларда рәислек итә;

4. район советына үз эшчәнлегенң нәтижәләре һәм аңа буйсынган жирле үзидарә органнары эшчәнлеге, шул исәптән район Советы тарафыннан куелган мәсьәләләрен хәл итү турында еллык отчетлар тәкъдим итә;

5. әлеге Уставта билгеләнгән тәртиптә, район Советы тарафыннан кабул ителгән хокукый актларны имзалый һәм халыкка житкерә;

6. район Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча үз вәкаләтләре чикләрендә хокукый актлар чыгара;

7. район Башкарма комитеты житәкчесе белән контракт төзи;

8. район Советы эшендә жәмәгәтчелек фикерен исәпкә алу һәм хәбәрдарлыкны тәмин итү буенча чаралар күрә;

9. гражданны кабул итүне, аларның мөрәжәгәтләрен, гаризаларын һәм шикаятьләрен карауны оештыра;

10. район Советы утырышлары беркетмәләре имзалана;

11. район Советы аппараты эше белән житәкчелек итә;

12. район Советының контроль вәкаләтләрен тормышка ашыруны координацияли;

13. район Советы эшчәнлеген тәмин итү һәм карап тоту өчен район бюджетында каралган чыгымнар буенча бүлүче булып тора;

14. оештыру хокукый актын кабул итү буенча район Советының кабул ителгән карарны тормышка ашыру юлы белән турыдан-туры волеизвоязвления гражданның закон һәм әлеге Устав нигезендә;

15. район жирле үзидарә органнарының федераль башкарма хакимият органнарының территориаль органнары, башка федераль органнар, район территориясендә эш итүче Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белән үзара таләпчән хезмәттәшлеген тәэмин итә;

16. район исеменнән икътисадый һәм социаль-мәдәни өлкәләрдә хезмәттәшлек итү турында дәүләт хакимияте органнары, башка муниципаль берәмлекләренң жирле үзидарә органнары белән килешүләр һәм килешүләр, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белән үзара хезмәттәшлек турында килешүләр һәм килешүләр төзи;

17. федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән муниципаль район башлыклары карамагына кертелгән башка вәкаләтләрне, шулай ук әлеге Устав, район Советы карарлары белән район башлыгы компетенциясенә кертелгән башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыра.

18. муниципаль берәмлек исеменнән "Россия Федерациясендә дәүләти-хосусый партнерлык, муниципаль - шәхси партнерлык һәм Россия Федерациясенә аерым закон актларына үзгәрешләр кертү турында" 13.07.2015 ел, № 224-ФЗ Федераль закон нигезендә муниципаль берәмлек исеменнән чыгыш ясый.

19. муниципаль-шәхси партнерлык проектын тормышка ашыру турында Карар кабул итә. 20. "Россия Федерациясендә дәүләти-хосусый партнерлык, муниципаль-хосусый партнерлык һәм Россия Федерациясенә аерым закон актларына үзгәрешләр кертү турында" 13.07.2015 ел, № 224-ФЗ Федераль законның 18 статьясындагы 2 өлеше нигезендә муниципаль-шәхси партнерлык өлкәсендә вәкаләтләрне гамәлгә ашыручы жирле үзидарә органы билгели.

42 Статья. Район башлыгы вәкаләтләрән вакытыннан алда туктату

1. Район башлыгының вәкаләтләрә вакытыннан алда туктатыла:

1) үлем;

2) үз теләге белән эштән китү;

3) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында " 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 74.1 статьясы нигезендә отставкага жибәрү»;

4) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында " 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 74 статьясы нигезендә вазыйфасыннан читләштерү.»;

5) суд тарафыннан эшкә сәләтсез яки чикләнгән эшкә сәләтсез дип тану;

6) суд тарафыннан вафатлар дип игълан ителмәгән яки билгесез дип тану;

7) судның гаепләү карары үз көченә керү;

8) Россия Федерациясеннән даими яшәү урынына чыгу;

9) Россия Федерациясе гражданлығын туктату, чит ил гражданлығын туктату - аның нигезендә чит ил гражданы жирле үзидарә органнарына сайланып куелырга, чит ил гражданлығын алырга яисә аларга Россия Федерациясе гражданының Россия Федерациясе халыкара шартнамәсендә катнашучы булмаган чит ил территориясендә даими яшәү хокукын раслый торган башка документны алырга хокуклы, аның нигезендә чит ил гражданы, чит ил дәүләте гражданлығы булган Россия Федерациясе гражданы Россия Федерациясе халыкара шартнамәсендә катнашучы булмаган чит ил дәүләте территориясендә даими яшәү хокукын раслый торган чит ил гражданын алырга хокуклы., жирле үзидарә органнарына сайланырга хокуклы;

10) сайлаучыларны жирлекнең тиешле вәкиллеке органы депутаты буларак чакыртып алу;

11) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 13 статьясындагы 4, 6 өлешләре нигезендә, шулай ук район бетерелгән очракта районны үзгәртеп корулар.;

12) район чикләрен үзгәртү нәтижәсендә килеп чыккан муниципаль берәмлек сайлаучылары санын 25 проценттан артыкка арттыру;

13) билгелэнгән суд тәртибендә ныклыгы сәламәтлеге торышы буенча гамәлгә ашырырга вәкаләтләрән район башлыгы;

14) гражданнарның турыдан-туры ихтыяр белдерүе юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен таләп ителә торган муниципаль хокукый актны чыгару срогын бозу;

15) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында » 2003 елның 6 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда билгелэнгән чикләүләрне үтәмәү.

2. Әлеге статьяның 1 өлешендәге 1 – 10, 13-15 пунктларында күрсәтелгән нигезләр буенча район башлыгы вәкаләтләрә вакытыннан алда туктатылган очракта, яңа район башлыгын сайлау район Советының яқындагы утырышында гамәлгә ашырыла.

3. Әгәр район башлыгы вәкаләтләрә вакытыннан алда 6 айдан да ким булмаган вакыт эчендә туктатылган булса, район Советы вәкаләтләрә тәмамланганчы, яңа район башлыгын сайлау, район Советы карары буенча, үткәрелмәскә мөмкин.

43 Статья. Район Башлыгы Урынбасарлары

1. Район башлыгы тәкъдире белән депутатлар арасынан район башлыгы урынбасарлары сайлана.

2. Район Советы депутаты булып санала, сайланган урынбасары, әгәр аны сайлау проголосовало яртысыннан артыгы билгелэнгән депутатлар саны район Советы.

3. Район башлыгы урынбасарлары район Советы Регламентында һәм (яки) район башлыгының хокукый актында билгелэнгән вазыйфаларны бүлү нигезендә вазыйфаларны башкаралар, ә ул вакытлыча булмаган очракта (авыруга яки ялга бәйлә рәвештә), яки үз бурычларын үтәү мөмкинлеге булмаган очракта, йә суд карары буенча вәкаләтләрә вакытыннан алда туктатылган яки аңа карата процессуаль мәжбүриләштерү чараларын сак астына алу яки вазифасыннан вакытлыча читләштерү рәвешендә куллану очрагында, аларның берсе район Башлыгы вазыйфаларын башкара.

4. Район башлыгы урынбасарлары үз вәкаләтләрән даими нигездә башкаралар.

5. Әлеге Уставның 35 статьясында каралган нигезләр буенча район башлыгы урынбасарларының вәкаләтләрә вакытыннан алда туктатыла.

6. Район башлыгы урынбасарлары, район Башлыгы инициативасы буенча кабул ителгән район Советы карары яки район Советы депутатларының билгелэнгән саныннан кимендә 50 проценты булган депутатлар төркеме таләбе буенча, теләсә кайсы вакытта да вазыйфадан чакыртып алынырга мөмкин. Карар чакыртып алу турында район башлыгы урынбасары кабул ителә билгелэнгән саныннан күпчелек тавыш белән район Советы депутатлары.

7. Район башлыгы урынбасарлары 2008 елның 25 декабрэндәге 273-ФЗ номерлы "Коррупциягә каршы тору турында" Федераль закон һәм башка федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары һәм муниципаль хокукый актларда билгелэнгән чикләүләрне һәм тыюларны үтәргә һәм бурычларны үтәргә тиеш.

V бүлек. РАЙОН БАШКАРМА КОМИТЕТЫ

44 Статья. Район башкарма комитеты – район жирле үзидарәсенә башкарма-боеру органы

1. Район башкарма комитеты район жирле үзидарәсенә башкарма-идарә органы булып тора.

2. Район Башкарма комитетының рәсми исеме – «Татарстан Республикасы Менделеевск муниципаль районы Башкарма комитеты».

3. Район башкарма комитеты район Советына, район башлыгына һәм район халкына хисап тотта һәм контрольдә тотта.

4. Район башкарма комитетының район гербы төшерелгән һәм үз исеме язылган бланклары бар.

5. Район Башкарма комитеты эшчәнлеген тәэмин итү өчен чыгымнар район бюджетында Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

45 Статъя. Район Башкарма комитеты структурасы

1. Башкарма комитет структурасы Башкарма комитет житәкчесе тәкъдиме буенча район Советы тарафыннан раслана.

2. Район Башкарма комитеты структурасына Башкарма комитет житәкчесе, аның урынбасарлары, тармак (функциональ) һәм (яки) Башкарма комитетның территориаль органнары керә.

3. Район Башкарма комитеты органнары район Советы тарафыннан расланган нигезләмәләр нигезендә эшли.

4. Район Башкарма комитеты эшчәнлегендә ярдәм итү, аның компетенциясенә караган жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү буенча үзара килешеп хәл итү өчен район Башкарма комитеты каршында Башкарма комитет житәкчесе карары белән координация, эксперт һәм башка киңәшмә (консультатив) органнары төзелергә мөмкин. Әлеге органнар район Башкарма комитеты структурасына керми. Аларда эш жәмәгать башлангычларында башкарыла.

46 Статъя. Башкарма комитет вәкаләтләре

Район башкарма комитеты:

Район башкарма комитеты:

1) планлаштыру, бюджет, финанслар һәм исәпкә алу өлкәсендә:

- район бюджеты проекты (бюджет проекты һәм уртача вакытка финанс планы проекты) төзүне тәэмин итә;

- район Советына раслауга район бюджеты проекты (бюджет проекты һәм уртача вакытлы финанс планы) белән кирәкле документлар һәм материаллар кертә;

- Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә бюджетара трансфертларны бүлү методикасын һәм (яки) бирү тәртибен эшли һәм раслый;

- район бюджетының үтәлешен һәм бюджет хисаплылыгын төзүне тәэмин итә, район бюджеты үтәлеше турында хисап тапшыра, район Советына раслау өчен;

- муниципаль бурыч белән идарә итүне тәэмин итә;

- районның социаль-икътисади үсеш стратегиясен эшләүне һәм тормышка ашыруны тәэмин итә;

- район бюджетының үтәлешен, районның комплекслы социаль-икътисади үсеш программаларының һәм планнарының үтәлешен оештыра;

- районның комплекслы социаль-икътисади үсеше программаларының һәм планнарының үтәлеше турында отчетлар әзерләүне тәэмин итә;

- халәтне характерлаучы статистик күрсәткечләр жыюны оештыра

һәм күрсәтелгән мәгълүматларны Россия Федерациясе Хөкүмәте билгеләгән тәртиптә дәүләт хакимияте органнарына тапшыру;

- жирлекләрнең бюджет тәэмин ителеше дәрәжәсен район бюджеты хисабына тигезләүне тәэмин итә;

2) муниципаль милек белән идарә итү, район территориясендә предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән үзара мөнәсәбәтләр өлкәсендә:

- муниципаль милектәге мөлкәт белән идарә итә, муниципаль милек объектларын төзү, сатып алу, файдалану, алар белән эш итү һәм арендау мәсьәләләрен хәл итә (әгәр район Советы карары белән башкасы билгеләнмәгән булса);

- муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр булдыра, муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр тарафыннан күрсәтелә торган хезмәтләргә тарифларны һәм, федераль законнарда башкасы каралмаган булса, муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр тарафыннан башкарыла торган эшләргә тарифларны раслый, муниципаль казна учреждениеләре эшчәнлеген финанс ягыннан тәэмин итә, бюджет һәм автоном учреждениеләр тарафыннан муниципаль заданиенә үтәлешен финанс белән тәэмин итә, шулай ук муниципаль ихтыяжларны тәэмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәтләр сатып алуны гамәлгә ашыра.;

- муниципаль милектәге предприятиеләр, оешмалар белән районның икътисади һәм социаль үсешендә хезмәттәшлек турында килешүләр төзи; район территориясендә халыкка хезмәт күрсәтү өлкәсендә төрле милек формасындагы предприятиеләр төзүгә ярдәм итә;

- районның административ участогында участок полиция хезмәткәре вазыйфасын биләүче хезмәткәргә эш урыны бирә.;

- 2017 елның 1 гыйнварына кадәр полиция участок уполномоченные вазыйфасын башкаручы хезмәткәргә һәм аның гаилә әгъзаларына әлеге вазыйфа буенча хезмәткәр тарафыннан вазыйфаларны башкарган чорда торак бина бирә;

3) территориаль планлаштыру, жир һәм башка табигый ресурслардан файдалану, әйләнә-тирә табигый мохитне саклау өлкәсендә:

- районның территориаль планлаштыру документлары, башка шәһәр төзелеше документлары проектларын эшли һәм район Советына раслауга кертә һәм аларны тормышка ашыруны тәмин итә;

- район территориясендә гамәлгә ашырыла торган шәһәр төзелеше эшчәнлеген тәмин итүнең мәгълүмати системаларын алып баруны, муниципаль район чикләрендә муниципаль ихтыяжлар өчен жир кишәрлекләрен резервлауны һәм тартып алуны гамәлгә ашыра;

- авыл жирлекләре арасында әйләнә-тирә мохитне саклау буенча чаралар оештыра;

- көнкүреш һәм сәнәгать калдыкларын утильләштерүне һәм эшкәртүне оештыра;

- район территориясендә дөвалау-сәламәтләндерү жирлекләрен һәм жирле эһәмияттәге курортларны булдыра, үстерүне һәм саклауны тормышка ашыра, жирле эһәмияттәге махсус сакланыла торган табигый территорияләрдән файдалану һәм саклау өлкәсендә муниципаль контрольлекне тормышка ашыра.;

- муниципаль урман контролен тормышка ашыра;

- район ихтыяжлары өчен ясалма жир участоклары булдыру өчен кирәкле эшләрнең үтәлешен тәмин итә, федераль закон нигезендә ясалма жир участогы төзү турында килешү төзү хокукына ачык аукцион үткәрә.;

- муниципаль районның авылара территориясендә муниципаль жир контролен тормышка ашыра;

- «күчемсез милекнең дәүләт кадастры турында» 2007 елның 24 июлендәге 221-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә Комплекслы кадастр эшләрне башкаруны һәм территория планы картасын раслауны оештыра;

4) Төзелеш, транспорт һәм элемент өлкәсендә:

- район чикләрендәге торак пунктлардан читтә урнашкан жирле эһәмияттәге автомобиль юлларына карата юл эшчәнлеген гамәлгә ашыруны тәмин итә, район чикләрендәге торак пунктлардан читтә жирле эһәмияттәге автомобиль юлларының сакланышын муниципаль контрольдә тотат, аларга юл хәрәкәте куркынычсызлыгын тәмин итә, шулай ук автомобиль юлларыннан файдалану һәм Россия Федерациясе законнары нигезендә юл эшчәнлеген гамәлгә ашыру өлкәсендә башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыра.;

- халыкка транспорт хезмәте күрсәтү өчен шартлар тудыра һәм район чикләрендәге жирлекләр арасында халыкка транспорт хезмәте күрсәтүне оештыруны тәмин итә;

- район чикләрендәге торак пунктлар арасында халыкка хезмәт күрсәтүче Жәмәгать транспорты маршрутларын, хәрәкәт графикларын, тукталыш урыннарын раслый яки килештерә;

- район чикләрендәге торак пунктлардан читтә жәмәгать транспорты тукталышлары өчен билгеләнгән урыннарны төзекләндерүне тәмин итә;

- жирлекләрне элемент хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыра;

- адресация объектларына адреслар бирүне, адресларны үзгәртүне, юкка чыгаруны, урам-юл челтәре элементларына (федераль эһәмияттәге автомобиль юлларыннан, региональ һәм муниципальара эһәмияттәге автомобиль юлларыннан тыш) исемнәрне, муниципаль район территориясе чикләрендә планлаштыру структурасы элементларына исемнәрне бирүне, мондый исемнәрне үзгәртүне, бетерүне, мәгълүматны Дәүләт адреслы реестрында урнаштыруны тәмин итә;

5) торак-коммуналь, көнкүрөш, сәүдә һәм башка хезмәт күрсәтү өлкәсендә, шулай ук төзөкләндерү һәм авыл хужалыгы өлкәсендә:

- энергияне сак тоту һәм энергетика нәтижелелеген арттыру өлкәсендәге муниципаль программаларны тормышка ашыра, муниципаль район чикләрендә муниципаль торак фондны тәшкит итә торган күп фатирлы йортларга, биналарга энергетик тикшерү үткөрүне оештыра, энергияне сак тоту һәм энергетик нәтижелелекне күтәрү турындагы законнарда каралган башка чаралар оештыра һәм үткәрә;

- Россия Федерациясе законнары белән билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә район чикләрендә жирлекләргә электр һәм газ белән тәмин итүне оештыра;

- муниципаль район составына керүче жирлекләргә жәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүрөш хезмәте күрсәтү хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыра;

- жирлекар китапханәләр халыкка китапханә хезмәте күрсәтүне, аларның китапханә фондларының сакланышын тәмин итүне һәм комплектауны оештыра;

- ритуаль хезмәтләр күрсәтүне оештыра һәм жирлекар Күмү урыннарын карап тотуны тәмин итә;

- район составына кергән жирлекләрдә жирле традицион халык сәнгать ижатын үстерү өчен шартлар тудыра;

- район составына кергән жирлекләргә ял һәм мәдәният оешмалары хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыруны тәмин итә;

- жирлекләрдә авыл хужалыгы житештерүен үстерү, авыл хужалыгы продукциясе, чимал һәм азык-төлек базарын киңәйтү өчен шартлар тудыра, Кече һәм урта эшмәкәрлекне үстерүгә ярдәм итә, социаль юнәлешле коммерциячел булмаган оешмаларга, хәйрия эшчәнлегенә һәм иреклелеккә ярдәм итә.;

- район территориясендә физик культура, мәктәп спорты һәм массакүләм спорт үсешен тәмин итә, районның рәсми физкультура-сәламәтләндерү һәм спорт чаралары үткөрүне оештыра.;

- коммуналь инфраструктура системасына тоташтыру тарифларын, коммуналь комплекс оешмалары тарифларын, коммуналь комплекс оешмалары товарларына һәм хезмәт күрсәтүләренә тарифларга өстәмәләр, кулланучылар өчен бәяләргә (тарифларга) өстәмәләр кертүне жайга сала;

- "жылылык белән тәмин итү турында «Федераль законда каралган жылылык белән тәмин итүне оештыру вәкаләтләрен гәмәлгә ашыра»;

- «су белән тәмин итү һәм ташландык суларны агызу турында " Федераль законда каралган су белән тәмин итү һәм ташландык суларны агызу өлкәсендә вәкаләтләргә гәмәлгә ашыра»;

- реклама конструкцияләрен урнаштыру схемасын раслый, муниципаль район территориясендә реклама конструкцияләрен урнаштыруга һәм эксплуатациялүгә рөхсәт бирә, мондый рөхсәтләргә юкка чыгара, «реклама турында " 2006 елның 13 мартындагы 38-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә муниципаль район территориясендә үз белдегә белән урнаштырылган реклама конструкцияләрен демонтажлау турында күрсәтмәләр бирә.»;

б) Мәгариф һәм сәламәтлек саклау өлкәсендә:

- муниципаль мәгариф оешмаларында төп гомуми белем бирү программалары буенча һәркем өчен мөмкин булган һәм түләүсез мәктәпкәчә, башлангыч гомуми, төп гомуми, урта гомуми белем бирүне оештыра (федераль дәүләт белем бирү стандартлары нигезендә төп гомуми белем программаларын гәмәлгә ашыруны финанс ягыннан тәмин итү вәкаләтләреннән тыш), муниципаль мәгариф оешмаларында балаларга өстәмә белем бирүне оештыра (балаларга өстәмә белем бирүдән тыш)., финанс ягыннан тәмин итү Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары тарафыннан гәмәлгә ашырыла торган) балаларны карауны һәм карауны гәмәлгә ашыру, муниципаль мәгариф оешмаларында балаларны карап тоту өчен шартлар тудыра, шулай ук каникул вакытында балаларның ялын оештыра.;

- муниципаль белем бирү оешмаларының биналарын һәм корылмаларын карап тотуны, алар янәшәсендәге территорияләргә төзөкләндерүне тәмин итә;

- мәктәпкәчә, башлангыч гомуми, төп гомуми һәм урта гомуми белем бирү программалары буенча белем алырга тиешле балаларның исәбен алып бара, муниципаль белем бирү оешмаларын районның конкрет территорияләргә беркетә;

- муниципаль белем бирү оешмаларын булдыра, үзгәртеп кора, юкка чыгара (муниципаль районнарның жирле үзидарэ органнары тарафыннан югары белем бирү муниципаль оешмаларын булдырудан тыш), муниципаль мэгариф оешмаларын гамәлгә куючыларның функцияләрен һәм вәкаләтләрен гамәлгә ашыра;

- район территориясендә Халыкка медицина ярдәме күрсәтү өчен шартлар тудыра (Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан расланган Россия Федерациясе территориясендә Халыкка түләүсез медицина ярдәме күрсәтү буенча дәүләт гарантияләренәң территориаль программасы нигезендә федераль башкарма хакимият органы карамагындагы медицина оешмаларында медицина ярдәме белән тәэмин ителә торган территорияләрдән тыш).;

- авыл жирлекләре арасында балалар һәм яшьләр белән эшләү буенча чаралар оештыра һәм тормышка ашыра;

- жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфай затларына, жирле үзидарәнең сайланулы органнары эгъзаларына, район Советы депутатларына, муниципаль хезмәткәрләргә һәм учреждение хезмәткәрләренә һөнәри белем бирүне һәм өстәмә һөнәри белем бирүне оештыра;

7) гражданның хокукларын һәм ирекләрен саклау, законлылыкны тәэмин итү, Халыкны һәм территорияне гадәттән тыш хәлләрдән саклау өлкәсендә:

- район территориясендә законнарның, дәүләт хакимияте һәм жирле үзидарэ органнары актларының үтәлешен, гражданның хокукларын һәм ирекләрен саклауны тәэмин итә;

- билгеләнгән тәртиптә, шул исәптән судта яки арбитраж судында, жирле үзидарэ хокукларын бозучы дәүләт хакимияте органнары һәм дәүләт вазыйфай затларының, предприятиеләренәң, учреждениеләренәң, оешмаларның актларына карата шикаять бирә;

- Муниципаль милиция тарафыннан жәмәгать тәртибен саклауны оештыруны тәэмин итә;

- район территориясендә гадәттән тыш хәлләргә кисәтүдә һәм бетерүдә катнаша;

- территориаль оборона һәм гражданның оборонасы, халыкны һәм район территориясен табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән саклау чараларын оештыра һәм тормышка ашыруны тәэмин итә; ;

- район территориясендә урнашкан муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләргә мобилизация эзәрләү буенча чараларны оештыра һәм тормышка ашыра;

- үз вәкаләтләргә чикләрендә һәм билгеләнгән тәртиптә халыкка гадәттән тыш хәлләр барлыкка килү куркынычы турында яки барлыкка килү турында хәбәр итүне тәэмин итә;

- су объектларында кешеләргә куркынычсызлыгын тәэмин итү, аларның тормышын һәм сәламәтлеген саклау буенча чараларны тормышка ашыруны тәэмин итә;

- жирле референдумны эзәрләү һәм үткәрүне, район чикләрен үзгәртү, районны үзгәртү мәсьәләләргә буенча тавыш бирүне оештыру һәм матди-техник яктан тәэмин итүне тормышка ашыра;

- үз вәкаләтләргә чикләрендә терроризмны һәм экстремизмны профилактикалау, шулай ук «терроризмга каршы көрәш турында» һәм «экстремистлык эшчәнлегенә каршы көрәш турында» Федераль законнар нигезендә район территориясендә терроризм һәм экстремизм күренешләренәң нәтижеләргәң минималләштерү һәм (яки) бетерү буенча чаралар күрүне тәэмин итә;»;

- район чикләрендә коррупциягә каршы көрәш чараларын гамәлгә ашыра;

- милләтара һәм конфессияара татулыкны ныгытуга, район территориясендә яшәүче Россия Федерациясе халыкларының телләрен һәм мәданиятен үстерүгә, милли азчылыklarның хокукларын тормышка ашыруга, мигрантларның социаль һәм мәдәни жайлашуын тәэмин итүгә, милләтара (этникара) низагларны профилактикалауга юнәлтелгән чаралар эшли һәм тормышка ашыра;

8) федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән район жирле үзидарэ органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләргәң үтәү өлкәсендә.:

- федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә районның жирле үзидарэ органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләргәң гамәлгә ашыра;

- дәүләт вәкаләтләргәң гамәлгә ашыру өчен бирелгән матди һәм финанс чараларының исәбен алып бара һәм тиешенчә файдаланылуын тәэмин итә;

- федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән билгеләнгән тәртиптә тапшырылган дәүләт вәкаләтләрне гамәлгә ашыру турында хисаплар тапшыра;

- район Советы карарлары нигезендә үзләренә тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрне гамәлгә ашыру өчен район жирле үзидарә органнары карамагында булган матди ресурслардан һәм финанс чараларыннан өстәмә файдалануны тәмин итә;

- Россия Федерациясенә су законнарында билгеләнгән, су объектлары милекчесе вәкаләтләрне чикләрендә, гражданның гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр буйларына ирекле үтемләгән тәмин итүне дә кертеп, шәхси һәм көнкүреш ихтыяжлары өчен гомуми файдаланудагы су объектларыннан файдалану кагыйдәләрен билгели;

9) башка вәкаләтләр:

- муниципаль хезмәтләр реестрын формалаштыру һәм алып бару тәртибен билгели;

- жирлекләрнең архив фондларын саклауны да кертеп, муниципаль архив формалаштыра һәм үз эченә ала;

- федераль законнар нигезендә үз вәкаләтләрне чикләрендә халыкара һәм тышкы икътисадый элементләрне гамәлгә ашыра;

- район Советы компетенциясендә, район башлыгы яки башка жирле үзидарә органнары вәкаләтләрненән тыш, жирле эһәмияткә мөһим буенча башка вәкаләтләрне башкара.

2. Башкарма комитет жирлекнең жирле эһәмияткә ия булган мөһимләргә кагылмаган мөһимләренә хәл итү буенча түбәндәге вәкаләтләрне башкара:

1) муниципаль район музейлары төзи;

2) опека һәм попечительлек буенча эшчәнлекне тормышка ашыруда катнаша;

3) муниципаль район территориясендә жирле милли-мәдәни мохтариятләрнең хокукларын гамәлгә ашыруга бәйлә эшчәнлекне гамәлгә ашыру өчен шартлар булдыра;

4) Россия Федерациясе халыкларының милли-мәдәни үсешенә һәм муниципаль район территориясендә миллиләтә мөнәсәбәтләр өлкәсендә чараларны гамәлгә ашыруга ярдәм күрсәтә;

5) 2008 елның 31 декабренә алар карамагындагы муниципаль мөһим оешмаларын гамәлгә куючы функцияләрен гамәлгә ашыра;

6) туризмны үстерү өчен шартлар тудыра;

7) кеше хокукларын тәмин итүгә жәмәгать контролен һәм мәжбүри тоту урыннарындагы затларга ярдәм итүне гамәлгә ашыручы ижтимагый күзәтчелек комиссияләренә ярдәм күрсәтә;

8) «Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында " 1995 елның 24 ноябрәндәге 181-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә инвалидларның ижтимагый берләшмәләренә, шулай ук Гомумроссия инвалидлар ижтимагый берләшмәләре тарафыннан оештырылган оешмаларга ярдәм күрсәтә»;

9) "кан һәм аның компонентлары донорлыгы турында" Федераль законда каралган чараларны гамәлгә ашыра;»;

10) торак пунктта урнашкан нотариус булмаган очракта, законнарда каралган нотариаль гамәлләр башкаруны оештыра;

11) федераль законнар белән билгеләнгән тәртиптә һәм шартларда оешмалар тарафыннан хезмәт күрсәтүләр сыйфатын бәйсез бәяләүне үткәрүне оештыру өчен шартлар тудыра.

3. Район башкарма комитеты Муниципаль контрольне гамәлгә ашыруга вәкаләтле орган булып тора.

Муниципаль контроль өлкәсендә район Башкарма комитеты вәкаләтләренә керә:

1) Тиешле территориядә муниципаль контрольне оештыру һәм гамәлгә ашыру;

2) жирле үзидарә органнарына бирелгән региональ дәүләт контролен (күзәтчелеген) оештыру һәм гамәлгә ашыру;

3) эшчәнлекнең тиешле өлкәләрендә муниципаль контрольне гамәлгә ашыруның административ регламентларын эшләү. Күрсәтелгән административ регламентларны эшләү һәм кабул итү Татарстан Республикасы норматив хокукый актларында билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла;

4) эшчәнлекнең тиешле өлкәләрендә муниципаль контрольнең нәтижелелеге мониторингын оештыру һәм үткәрү күрсәткечләре һәм методикасы Россия Федерациясә Хөкүмәте тарафыннан раслана;

5) федераль законнарда, законнарда һәм Татарстан Республикасының башка норматив хокукый актларында каралган вәкаләтләрне гамәлгә ашыру.

Муниципаль контрольне турыдан-туры гамәлгә ашыру функцияләре район Башкарма комитеты органнарына, мондый органнарның статусын билгеләүче хокукый актлар нигезендә йөкләнергә мөмкин.

Муниципаль контрольне гамәлгә ашыру, юридик затларны, шәхси эшмәкәрләргә тикшерүне оештыру һәм үткәрү белән бәйлә мөнәсәбәтләргә карата «дәүләт контролен (күзәтчелеген) һәм муниципаль контрольне гамәлгә ашырганда юридик затларның һәм шәхси эшкүарларның хокукларын яклау турында» 2008 елның 26 декабрендәге 294-ФЗ номерлы Федераль закон нигезләмәләре кулланыла.

4. Муниципаль район башкарма комитетына федераль законнар һәм өлкә законнары белән жирлекнең жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру буенча Татарстан Республикасы Менделеевск муниципаль районы Башкарма комитеты (алга таба – жирлек башкарма комитеты) вәкаләтләрен үтәү йөкләнә.

Муниципаль район башкарма комитеты жирлек башкарма комитеты компетенциясә кысаларында Татарстан Республикасы Менделеевск муниципаль районының «Менделеевск шәһәре» муниципаль берәмлеге Уставында беркетелгән жирлек башкарма комитеты вәкаләтләрен башкара.

47 Статья. Районның жирле әһәмияткә ия булган мәсьәләләргә хәл итүгә Башкарма комитет вәкаләтләре.

1. Башкарма комитет районның жирле әһәмияткә ия булмаган мәсьәләләргә хәл итәргә хокуклы:

1) муниципаль район музейларын оештыру;

2) опека һәм попечительлек буенча эшчәнлекне тормышка ашыруда катнашу;

3) муниципаль район территориясендә жирле милли-мәдәни автономияләргә хокукларын гамәлгә ашыруга бәйлә эшчәнлекне гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыру.;

4) Россия Федерациясә халыкларының милли-мәдәни үсешенә һәм муниципаль район территориясендә милләтара мөнәсәбәтләр өлкәсендә чараларны гамәлгә ашыруга ярдәм күрсәтү.;

5) 2008 елның 31 декабренә алар карамагындагы югары һөнәри белем бирү муниципаль мәгариф учреждениеләрен гамәлгә куючы функцияләрен гамәлгә ашыру.;

6) туризмны үстерү өчен шартлар тудыру;

7) кеше хокукларын тәмин итүгә жәмәгать контролен һәм мәжбүри тоту урыннарындагы затларга ярдәм итүне гамәлгә ашыручы ижтимагый күзәтчелек комиссияләргә ярдәм күрсәтү.

8) "Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында" 1995 елның 24 ноябрендәге 181-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә инвалидларның ижтимагый берләшмәләренә, шулай ук инвалидларның гомумроссия ижтимагый берләшмәләренә төзелгән оешмаларга ярдәм күрсәтү.;"

9) "кан һәм аның компонентлары донорлыгы турында" Федераль законда каралган чараларны гамәлгә ашыру.;"

10) торак пунктта урнашкан нотариус булмаган очракта, законнарда каралган нотариаль гамәлләр кылу.;

11) федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә һәм шартларда оешмалар тарафыннан хезмәт күрсәтүләр сыйфатын бәйсез бәяләүне үткәрүне оештыру өчен шартлар тудыру.

2. Муниципаль районның жирле үзидарә органнары әлеге статьяның 1 өлешендә күрсәтелгән мәсьәләләргә хәл итәргә, башка дәүләт вәкаләтләрен (2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә аларга тапшырылмаган) тормышка ашыруда

катнашырга, әгәр бу федераль законнарда каралса, шулай ук башка муниципаль берәмлекләрнең жирле үзидарә органнары, дәүләт хакимияте органнары компетенциясенә кертелмәгән һәм федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары, жирле бюджетлар керемнәре хисабына алар компетенциясеннән төшереп калдырылмаган башка мәсьәләләрне хәл итәргә хокуклы., Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетларыннан бирелгән бюджетара трансфертлардан һәм түләүләрнең өстәмә нормативлары буенча салым керемнәреннән тыш.

48 Статъя. Район Башкарма комитеты житәкчесе

1. Район башкарма комитетын район Башкарма комитеты житәкчесе житәкли.
2. Район Башкарма комитеты житәкчесе район жирле үзидарәсенәң әлеге вазыйфага контракт буенча билгеләнүче вазифаи заты булып тора.
3. Район Башкарма комитеты житәкчесе үз вәкаләтләрән даими нигездә башкара.
4. Башкарма комитет житәкчесе, педагогик, фәнни һәм башка ижади эшчәнлектән тыш, эшмәкәрлек, шулай ук түләүле башка эшчәнлек белән шөгыйльләнергә хокуклы түгел.
5. Аерым оештыру-боеру функцияләрән тормышка ашыру өчен район Башкарма комитеты житәкчесенәң урынбасарлары бар. Район Башкарма комитеты житәкчесенәң авыруы яки ял итүе аркасында вакытлыча булмаган яки үз вазыйфаларын үти алмаган яки вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, район Башкарма комитеты житәкчесенәң вазыйфаларын билгеләнгән бүлү нигезендә аның вәкаләтләрән Бер урынбасары башкара.
6. Район Башкарма комитеты житәкчесе район Советына контроль һәм хисап тота, район советына үз эшчәнлегенәң нәтижәләре һәм район Башкарма комитеты эшчәнлеге, шул исәптән район Советы куйган мәсьәләләрне хәл итү турында еллык хисап бирә, федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрән район Башкарма комитеты тарафыннан гамәлгә ашыруны тәмин итә.

49 Статъя. Район Башкарма комитеты житәкчесен билгеләү тәртибе

1. Район Башкарма комитеты житәкчесен билгеләү конкурс нигезендә үткәрелә.
2. Район Башкарма комитеты житәкчесе өчен контракт шартлары жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итүгә кагылышлы өлештә район Советы һәм федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән районның жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрән гамәлгә ашыруга кагылышлы Татарстан Республикасы законы белән раслана.
3. Район Башкарма комитеты житәкчесе вазыйфасына кандидатлар булырга тиеш:
  - «дәүләт һәм муниципаль идарә» белгечлеге буенча югары һөнәри белем яисә белгечлеге буенча башка югары һөнәри белем, ул район Советы карары белән билгеләнә;
  - тиешле вазыйфаи төркемнең муниципаль вазыйфаларында яки аларга тинләштерелгән дәүләт граждан хезмәте вазыйфаларында кимендә ике ел яки белгечлек буенча кимендә биш ел эш стажы,;
  - идарә итү эшчәнлеге тәҗрибәсе житәкче, оешма житәкчесе урынбасары, дәүләт органы, жирле үзидарә органы вазыйфаларында, шулай ук аларның структур бүлекчәләре житәкчеләре вазыйфаларында кимендә биш ел;
  - район Советы карары белән билгеләнгән Башкарма комитет житәкчесенәң вазифа йөкләмәләрен үтәү өчен кирәкле күләмдә эш сыйфатлары һәм күнекмәләре.
4. Район Башкарма комитеты житәкчесе вазифасына Конкурс әлеге Устав һәм район Советы карары белән билгеләнгән тәртиптә үткәрелә.
5. Конкурс шартлары, аны үткәрү датасы, вакыты һәм урыны турында мәгълүмат, контракт проекты массакүләм мәгълүмат чараларында конкурс үткәрелгән көнгә кадәр 20 көннән дә соңга калмыйча бастырылырга тиеш.
6. Конкурс үткәрү өчен Конкурс комиссиясе төзелә. Конкурс комиссиясе әгъзаларының гомуми саны район Советы тарафыннан билгеләнә.
7. Район Башкарма комитеты житәкчесе вазыйфасына конкурс үткәрү тәртибе район Советы тарафыннан билгеләнә. Конкурсны үткәрү тәртибе конкурс шартларын, аны үткәрү

датасы, вакыты һәм урыны турында мәгълүматларны, контракт проекты конкурсны үткәрү көненә кадәр 20 көннән дә соңга калмыйча бастыруны күздә тотарга тиеш.

Менделеевск муниципаль районында конкурс комиссиясе әгъзаларының гомуми саны район Советы тарафыннан билгеләнә.

Муниципаль районда конкурс комиссиясенә дүрттән бер әгъзасы - район Советы, дүртенчесе - муниципаль районның административ үзәге, ә яртысы Татарстан Республикасы Президенты итеп билгеләнә.

8. Зат район Башкарма комитеты житәкчесе вазыйфасына конкурс нәтижеләре буенча конкурс комиссиясе тарафыннан тәкъдим ителгән кандидатлар арасынан район Советы тарафыннан билгеләнә.

9. Район Башкарма комитеты житәкчесе белән Контракт район башлыгы тарафыннан төзелә.

Статья 50. Район Башкарма комитеты житәкчесенә вәкаләтләре вакыты

1. Район Башкарма комитеты житәкчесе белән Контракт 5 елга төзелә.

51 Статья. Башкарма комитет Житәкчесе вәкаләтләре

Башкарма комитет житәкчесе:

- 1) Шәхси идарә принципларында район Башкарма комитеты эшчәнлегенә житәкчелек итә һәм аның компетенциясенә керүче вәкаләтләрнең район Башкарма комитеты тарафыннан үтәләше өчен шәхси җаваплылык тотат;
- 2) район Советы, район Башлыгы, районның башка жирле үзидарә органнары, башка муниципаль берәмлекләр, дәүләт хакимияте органнары, гражданныр һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләрдә район Башкарма комитеты исемнән эш йөртә;
- 3) тәкъдим итә карау өчен район Советы проектларын район бюджеты һәм аның үтәләше турында отчетлар;
- 4) район Советы каравына районның комплекслы социаль-иқтисадый үсеше планнары һәм программалары проектларын һәм аларның үтәләше турында отчетлар тәкъдим итә;
- 5) район Советына раслауга Башкарма комитетның структурасы проектын кертә, расланган структура нигезендә, район Башкарма комитетының штат расписаниесен раслай;
- 6) Башкарма комитет житәкчесе урынбасарларын билгеләп куя һәм вазыйфаларынан азат итә, алар арасында вазыйфаларны бүлә, муниципаль хезмәткәрләрен һәм район Башкарма комитетының башка хезмәткәрләрен вазыйфага билгели һәм вазыйфадан азат итә, аларның эшчәнлеген контрольдә тотат, аларга карата кызыксындыру һәм дисциплинар җаваплылык чараларын куллана;
- 7) үз вәкаләтләре чикләрендә расланган бюджет нигезендә район акчалары белән эш итә;
- 8) район Башкарма комитеты тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән район жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен тормышка ашыруны тәмин итә һәм (яки) аларны үтәү өчен шәхси җаваплылык тотат; тапшырылган дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга бәйлә мәсьәләләр буенча хокукый актлар чыгара;
- 9) район Башкарма комитеты компетенциясенә кертелгән жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча хокукый актлар, шулай ук район Башкарма комитеты эшен оештыру мәсьәләләре буенча хокукый актлар чыгара;
- 10) кимендә елга бер тапкыр яки Таләбе буенча район башлыгы, район Советы тәкъдим итә, район советына үз эшчәнлегенә һәм эшчәнлегенә турында отчетлар район Башкарма комитеты;
- 11) халыкка даими рәвештә район Башкарма комитеты эшчәнлегенә турында хәбәр итә, район Башкарма комитеты хезмәткәрләре тарафыннан гражданнырны кабул итүне оештыра, айга кимендә бер тапкыр гражданнырны шәхси кабул итүне гамәлгә ашыра, гражданнырның тәкъдимнәрен, гаризаларын һәм шикаятьләрен карый, алар буенча карарлар кабул итә;
- 12) дәүләт һәм башка органнарда район мәнфәгатләрен тәмин итү һәм яклау буенча чаралар күрә, район Башкарма комитеты исемнән судка гариза бирә, ышанычнамәләр бирә;

13) тапшырыла раслау, район Советы проектлары турында нигезлэмэләрне район Башкарма комитеты органнары турында;

14) Район Советы билгеләгән тәртиптә район башкарма комитеты органнары житәкчеләрен вазыйфага билгели һәм вазыйфадан азат итә;

15) законнар, әлеге Устав, район Советы карарлары һәм төзелгән контракт нигезендә башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыра.

Муниципаль район Башкарма комитеты житәкчесе вәкаләтләре кысаларында жирлек башкарма комитеты житәкчесе вәкаләтләрен башкару буенча түбәндәге вәкаләтләрне гамәлгә ашыра:

1) федераль һәм өлкә законнары белән жирлекнең жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен «Менделеевск шәһәре» муниципаль берәмлегенең жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү буенча муниципаль район Башкарма комитеты тарафыннан гамәлгә ашыруны тәмин итә;

2) муниципаль район Башкарма комитеты тарафыннан жирлек бюджетын формалаштыру, үтәү һәм аның үтәлешен контрольдә тотуны тормышка ашыруны оештыра;

3) Татарстан Республикасы Менделеевск муниципаль районының «Менделеевск шәһәре» муниципаль берәмлеге депутатлар Советына (алга таба-жирлек депутатлары Советы) жирлек территориясендә жирле салымнарны һәм жыемнарны билгеләүне, үзгәртүне һәм юкка чыгаруны, жирлек бюджеты чыгымнарын гамәлгә ашыруны күздә тоткан жирлек депутатлары Советы карарлары проектларын кертә яки аларга бәяләмә бирә;

4) жирлек депутатлары Советына Муниципаль район Башкарма комитеты тарафыннан аңа тапшырылган жирлек башкарма комитеты вәкаләтләрен гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча норматив хокукый актлар проектларын тәкъдим итә;

5) жирлек депутатлары Советы белән килешенеп, муниципаль учреждение һәм предприятие житәкчеләрен вазыйфага билгели һәм вазыйфадан азат итә;

6) жирлек депутатлары Советына жирлек башкарма комитеты вәкаләтләрен үтәү буенча муниципаль район Башкарма комитеты эшчәнлеге нәтижәләре, шул исәптән жирлек депутатлары Советы тарафыннан куелган мәсьәләләрне хәл итү турында отчетлар тапшыра; 7) федераль һәм өлкә законнарында, "Менделеевск шәһәре" муниципаль берәмлеге Уставында, жирлек депутатлары Советының муниципаль хокукый актларында һәм әлеге Уставта каралган башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыра.

52 Статья. Район Башкарма комитеты житәкчесе вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Район Башкарма комитеты житәкчесенең вәкаләтләре вакытыннан алда туктатыла:

1) үлем;

2) үз теләге белән эштән китү;

3) әлеге статьяның 2 пункты нигезендә контрактны өзү;

4) гамәлдәге законнар нигезендә вазыйфадан читләштерү.;

5) суд тарафыннан эшкә сәләтсез яки чикләнгән эшкә сәләтсез дип тану;

6) суд тарафыннан вафатлар дип игълан ителмәгән яки билгесез дип тану;

7) судның гаепләү карары үз көченә керү;

8) Россия Федерациясеннән даими яшәү урынына чыгу;

9) Россия Федерациясе гражданлыгын туктату, чит ил гражданлыгын туктату - аның нигезендә чит ил гражданы жирле үзидарә органнарына сайланьрга, аларга чит ил гражданлыгын сатып алырга яисә аларга Россия Федерациясе гражданының Россия Федерациясе халыкара шартнамәсендә катнашучы булмаган чит ил территориясендә даими яшәү хокукын раслый торган башка документ алу хокукына ия, аның нигезендә чит ил гражданы, чит ил дәүләте гражданлыгы булган Россия Федерациясе гражданы Россия Федерациясе халыкара шартнамәсе территориясендә даими яшәү хокукын раслый торган чит ил гражданын алырга хокуклы., жирле үзидарә органнарына сайланьрга хокуклы;

10) хәрби хезмәткә чакыру яисә аны алмаштыручы альтернатив граждан хезмәтенә жиберү;

11) үзгәртеп корулар район, гамәлгә ашырыла торган федераль законнар нигезендә, шулай ук бетерелгән очракта район»;

12) район чикләрен үзгәртү нәтижәсендә килеп чыккан сайлаучылар санын 25 проценттан арттыру;

13) халыкның турыдан-туры ихтыяр белдерүе юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен кирәкле муниципаль хокукый актны бастырып чыгару срогын бозу.

2. Башкарма комитет житәкчесе белән Контракт яклар килешүе буенча яки гариза нигезендә суд тәртибендә өзелергә мөмкин:

1) Район Советы яки район башлыгы, контракт шартларын бозуга бәйле рәвештә өлешендә, кагылышлы мәсьәләләргә хәл итү, жирле әһәмияттәге, шулай ук сәбәпле, чикләүләргә үтәмәү белән бәйле, закон белән билгеләнгән чикләүләр;

2) Татарстан Республикасы Президенты - Федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән районның жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дөүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга кагылышлы өлешендә, шулай ук законда билгеләнгән чикләүләргә үтәмәүгә бәйле рәвештә, контракт шартларын бозуга бәйле рәвештә.

3) Башкарма комитет житәкчесе - район жирле үзидарә органнары һәм (яки) Татарстан Республикасы дөүләт хакимияте органнары тарафыннан контракт шартларын бозу сәбәпле.

4) "коррупциягә каршы тору турында" 2008 елның 25 декабрәндәге 273-ФЗ номерлы Федераль законда, "дөүләт Вазыйфаларын биләүче 3 зат һәм башка затларның чыгымнарының керемнәренә туры килүен тикшереп тору турында" 2012 елның 3 декабрәндәге 230-ФЗ номерлы Федераль законда билгеләнгән чикләүләргә, тыюларны, бурычларны үтәмәүгә бәйле рәвештә, Татарстан Республикасы югары вазыйфаи затының (Татарстан Республикасы дөүләт хакимиятенә югары башкарма органы житәкчесе) гаризасы нигезендә, "Аерым категория затларга Россия Федерациясә территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертемнәр) ачуны һәм ия булуны, акча һәм кыйммәтләргә саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булу һәм (яки) алардан файдалануны тыю турында" 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон белән ачыкланган, алар Россия Федерациясә законнары нигезендә керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләргә турындагы белешмәләргә дөреслеген һәм тулылыгын тикшерү нәтижәсендә ачыкланган.

VI бүлек. РАЙОН СОВЕТЫ, РАЙОН БАШЛЫГЫ ҺӘМ РАЙОН БАШКАРМА КОМИТЕТЫ ҮЗАРА МӨНӘСӘБӘТЛӘРЕ

53 Статъя. Район Советы, район башлыгы һәм Башкарма комитетының үзара хезмәттәшлеге нигезләре

1. Әлеге Уставта билгеләнгән вәкаләтләргә бүленеше нигезендә район Советы, район башлыгы һәм район Башкарма комитеты үз вәкаләтләрен мөстәкыйль гамәлгә ашыралар.

2. Район Советы һәм район Башкарма комитеты законнарда билгеләнгән формаларда, әлеге Уставта районның икътисади һәм социаль үсеше процесслары белән нәтижәле идарә итү максатларында һәм аның халкы мәнфәгатьләргә хезмәттәшлек итәргә бурычлы.

3. Район Советы һәм Башкарма комитеты кабул ителгән хокукый актларны кул куйганнан соң жиде көн эчендә бер-берсенә жиберәләр.

4. Район Советы, район башлыгы район Башкарма комитеты житәкчесенә район Башкарма комитеты житәкчесенә, район Башкарма комитетының башка вазыйфаи затларының хокукый актларын кабул итү, юкка чыгару, үзгәртү яки өстәмә кертү турындагы тәкъдим белән мөрәжәгать итәргә хокуклы, шулай ук аларга суд тәртибендә шикаять бирергә хокуклы.

5. Район Башкарма комитеты житәкчесе район Советына, район башлыгына район Советының, район башлыгының хокукый актларын кабул итү, юкка чыгару, үзгәртү яки өстәмә кертү турындагы тәкъдим белән мөрәжәгать итәргә хокуклы, шулай ук аларны суд тәртибендә шикаять бирергә хокуклы.

6. Район башлыгы жибэрэ, район Башкарма комитеты житэкчесенэ эш планнары, район Советы карарлары проектлары, район Советы Регламентында билгелэнгән тэртиптэ, район Советы.

7. Район Советы һәм аның органнары утырышларында, район башлыгы үткэргән утырышларда киңәшмә тавышы хокукы белән район Башкарма комитеты житэкчесе, аның урынбасарлары яки алар тарафыннан вәкаләтле затлар катнашырга хокуклы. Район Башкарма комитетының вазифаи затлары язма чакыру булган очракта район Советы утырышларында катнашырга бурычлы.

8. Район Башкарма комитеты житэкчесе үткэргән утырышларда район башлыгы, район Советы депутатлары катнашырга хокуклы.

54 Статъя. Район жирле үзидарэ органнары арасында бәхәсләрне хэл итү

Район жирле үзидарэ органнары арасында аларның вәкаләтләрэн гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча бәхәсләр килештерү процедураларын үткэрү юлы белән йә суд тэртибендә хэл ителә.

VII бүлек. РАЙОННЫҢ БАШКА ЖИРЛЕ ҮЗИДАРЭ ОРГАННАРЫ ҺӘМ МУНИЦИПАЛЬ ОРГАННАРЫ

55 Статъя. Районның контроль-хисап палатасы

1. Районның контроль-хисап палатасы тышкы муниципаль финанс тикшерүенең даими эшләүче органы булып тора.

2.Контроль-хисап палатасы оештыру һәм функциональ бәйсезлеккә ия һәм үз эшчәнлеген мөстәкыйль алып бара.

3.Контроль-хисап палатасы Контроль-хисап палатасы Рәисеннән һәм Аппаратыннан тора.

4.Контроль-хисап палатасы рәисе муниципаль вазифаны били.

5. Контроль-хисап палатасы Рәисенең вәкаләтләрә вакыты район Советы вәкаләтләрә срогына туры килә.

6. Контроль-хисап палатасы рәисе вазыйфасына дәүләт, муниципаль идарэ, дәүләт, муниципаль контроль (аудит), икътисад, финанс, юриспруденция өлкәсендә югары белемле һәм эш тәжрибәсе булган Россия Федерациясе гражданы билгеләнә – кимендә биш ел;

7.Контроль-хисап палатасы рәисе һәм инспекторлары контроль-хисап палатасының вазыйфаи затлары булып торалар.

Контроль-хисап палатасы рәисе Контроль-хисап палатасы эшчәнлегенә гомуми житэкчелек итә, Контроль-хисап палатасының эш планнарын һәм аларга үзгәрешләр кертә, муниципаль район Советына һәм муниципаль район башлыгына Контроль-хисап палатасы эшчәнлеге, үткәрелгән тикшерү һәм эксперт-аналитик чаралар нәтижәләре турында еллык хисап тапшыра, Россия Федерациясе дәүләт органнары, Татарстан Республикасы дәүләт органнары һәм жирле үзидарэ органнары белән мөнәсәбәтләрдә Контроль-хисап палатасын тәкъдим итә.

8. Контроль-хисап палатасы түбәндәге вәкаләтләрне гамәлгә ашыра.:

1) район бюджеты үтәләшен контрольдә тоту;

2) район бюджеты проектларына экспертиза;

3) еллык хисапны тышкы тикшерү турында район бюджеты үтәләше;

4)район бюджеты акчаларын, шулай ук район бюджеты тарафыннан Россия Федерациясе законнарында каралган башка чыганақлардан алына торган акчаларның законлылығына, нәтижәлелегенә (нәтижәлелегенә һәм экономлылығына) контрольлек итүне оештыру һәм тормышка ашыру.;

5) район милкендә булган милек белән идарэ итү һәм алар белән эш итүнең билгелэнгән тэртибен үтәүне, шул исәптән интеллектуаль эшчәнлек нәтижәләре һәм райондагы индивидуальләштерү чаралары белән саклануны контрольдә тоту;;

6) район бюджеты акчалары исәбеннән салым һәм башка ташламалар һәм өстенлекләр, бюджет кредитлары бирүнең нәтижәлелеген бәяләү, шулай ук муниципаль гарантияләр һәм

поручительстволар бирүнең законлылығын бәяләү яки юридик затлар һәм шәхси эшмәкәрләр тарафыннан район бюджеты һәм район милкендәге мөлкәт хисабына башкарыла торган килешүләр буенча башка ысуллар белән йөкләмәләрне үтәүне тәмин итү.;

7) районның чыгым йөкләмәләренә, шулай ук муниципаль программаларга кагылышлы өлешендә муниципаль хокукый актлар проектларына (финанс-икътисадый нигезләмәләрнең нигезләгән дә кертеп) финанс-икътисадый экспертиза үткөрү.;

8) районда бюджет процессын анализлау һәм аны камилләштерүгә юнәлдерелгән тәкъдимнәр әзерләү.;

9) әзерләү турында мәгълүмат үтәләше район бюджеты, үткәрелгән контроль һәм эксперт-аналитик чаралар нәтижәләре турында, мондый мәгълүмат район Советына һәм район башлыгына;

10) Менделеевск муниципаль районы составына керүче жирлекләр бюджетларына кергән Менделеевск муниципаль районы бюджеты акчаларын куллануның законлылығына, нәтижәләгән (нәтижәләгәнә һәм экономлылығына) контроль.;

11) Район Советы һәм район жирлекләре башлыклары белән төзелгән килешүләр нигезендә район составына керүче жирлекләрдә тышкы муниципаль финанс тикшерүе вәкаләтләрен гамәлгә ашыру.;

12) район бюджеты проекты нигезендә чираттагы финанс елында финанслауга планлаштырыла торган чыгым йөкләмәләре һәм чыгым йөкләмәләре реестрына кертелгән чыгым йөкләмәләре арасында туры килү-килмәүне ачыклау өчен район чыгым йөкләмәләре реестрындагы мәгълүматларны анализлау.;

13) Район программаларын һәм үсеш планнарын тормышка ашыру барышын һәм нәтижәләрен тикшереп тору.;

14) район бюджеты үтәләше мониторингы.;

15) районда социаль-икътисадый вәзгыятьне анализлау.;

16) район башкарма органнарында эчке финанс тикшерүен оештыруга булышлык күрсәтү.;

17) коррупциягә каршы торуга юнәлтелгән чараларда вәкаләтләр чикләрендә катнашу.;

18) тышкы муниципаль финанс тикшерүе өлкәсендә федераль законнарда, Татарстан Республикасы законнарында, район Советы уставында һәм норматив хокукый актларында билгеләнгән башка вәкаләтләр. 10. Тикшерелүче органнар һәм оешмалар Татарстан Республикасы Законнында билгеләнгән срокларда Контроль-хисап палатасы запрослары буенча контроль һәм эксперт-аналитик чаралар үткөрү өчен кирәкле мәгълүмат, документлар һәм материаллар бирергә тиеш.

11. Контроль-хисап палатасы юридик зат хокукларына ия, үзенең исеме һәм муниципаль район гербы төшерелгән гербка һәм бланкларга ия.

12. Контроль-хисап палатасы эшчәнлеген финанс ягыннан тәмин итү аңа йөкләнгән вәкаләтләргә гамәлгә ашыруны тәмин итү мөмкинлеге бирә торган күләмдә күздә тотыла.

13. Контроль-хисап палатасы эшчәнлеген тәмин итүгә чыгымнар район бюджетында Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясенә туры китереп аерым юл белән карала.

14. Контроль-хисап палатасы үз эшчәнлеген Россия Федерациясе Конституциясе, «Россия Федерациясе субъектларының һәм муниципаль берәмлекләренең контроль-хисап органнарын оештыру һәм аларның эшчәнлегенә гомуми принциплары турында» Федераль закон, Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнары, район Уставы, районның Контроль-хисап палатасы турындагы нигезләмәләр, район Советы һәм башка муниципаль норматив хокукый актлар нигезендә гамәлгә ашыра.

15. Районның Контроль-хисап палатасы рәисе һәм инспекторы статусына бәйле бурычлар һәм чикләүләр федераль законнар белән билгеләнә.

56 Статъя. Районның финанс-бюджет палатасы

1. Районның финанс-бюджет палатасы район бюджетын үтәү, район бюджеты проектларын һәм аның үтәләше турында хисап төзүне гамәлгә ашыручы даими эшләүче жирле үзидарә органы булып тора.

Финанс-бюджет палатасы район Советына хисап тотта.

2. Район башлыгы тәкъдиме белән финанс-бюджет палатасы рәисе итеп билгеләнә.

3. Финанс-бюджет палатасы рәисе район жирле үзидарәсенәң вазифалы заты булып тора, финанс-бюджет палатасы эшчәнлегә белән житәкчелек итә һәм аның эшен оештыра.

4. Финанс-бюджет палатасының мөһер, район гербы сурәтләнгән һәм үз исеме язылган бланклары бар.

5. Финанс-бюджет палатасы эшчәнлеген тәмин итү буенча чыгымнар район бюджетында Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

6. Финанс-бюджет палатасы үз эшчәнлеген закон, әлегә Устав һәм район Советы тарафыннан расланган Финанс-бюджет палатасы турындагы Нигезләмә нигезендә гамәлгә ашыра.

57 Статья. Районның Мөлкәт һәм жир мөнәсәбәтләре палатасы

1. Районның Мөлкәт һәм жир мөнәсәбәтләре палатасы үз вәкаләтләре чикләрендә муниципаль милек белән, шул исәптән район милкендә булган жир кишәрлекләре, акцияләр, Хужалык жәмгыятьләренәң устав капиталларында өләшләр (кертәмнәр) белән идарә итүне гамәлгә ашыручы даими эшләрчә жирле үзидарә органы булып тора.

Районның Мөлкәт һәм жир мөнәсәбәтләре палатасы жир кишәрлекләрен һәм башка муниципаль милекне билгеләү, билгеләү, куллану һәм саклау буенча муниципаль контрольлек итә.

Милек һәм жир мөнәсәбәтләре палатасы район Советына хисап тотта.

2. Милек һәм жир мөнәсәбәтләре палатасы рәисе район башлыгы тәкъдиме белән район Советы тарафыннан билгеләнә.

3. Милек һәм жир мөнәсәбәтләре палатасы рәисе район жирле үзидарәсенәң вазифалы заты булып тора, милек һәм жир мөнәсәбәтләре палатасы эшчәнлегә белән житәкчелек итә һәм аның эшен оештыра.

4. Жир һәм милек мөнәсәбәтләре палатасы район гербы төшерелгән, үз исеме язылган бланкларга ия.

5. Район бюджетында милек һәм жир мөнәсәбәтләре палатасы эшчәнлеген тәмин итү буенча чыгымнар Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

6. Милек һәм жир мөнәсәбәтләре палатасы үз эшчәнлеген закон, әлегә Устав, милек һәм жир мөнәсәбәтләре палатасы турында район Советы тарафыннан расланган Нигезләмә нигезендә алып бара.

58 Статья. Район сайлау комиссиясе

1. Районның сайлау комиссиясе жирле референдумны эзерләү һәм үткәрүне, район чикләрен үзгәртү, районны үзгәртү мәсьәләләре буенча тавыш бирүне гамәлгә ашыручы жирле үзидарә органы булып тора.

2. Районның сайлау комиссиясе муниципаль орган булып тора һәм жирле үзидарә органнары структурасына керми.

3. Район сайлау комиссиясенәң вәкаләтләре вакыты биш ел тәшкил итә.

4. Район сайлау комиссиясе хәлиткеч тавыш бирү хокукы белән 8 әгъза составында формалаша.

5. Район сайлау комиссиясе эшчәнлеген финанс ягынан тәмин итү район бюджетында аерым юл белән күздә тотыла.

6. Вәкаләтләре сайлау комиссиясе, тәртибе һәм аның эшчәнлегә гарантияләре жайга салына федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлегә Устав һәм турында Нигезләмә сайлау комиссиясе Менделеевск муниципаль районы Советы тарафыннан расланган район.

7. Район Советы мөрәжәгатә нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Үзәк сайлау комиссиясе карары буенча район сайлау комиссиясе вәкаләтләре законнар нигезендә Татарстан Республикасы Территориаль сайлау комиссиясенә йөкләнергә мөмкин.

VIII бүлек. РАЙОН ЖИРЛЕ ҮЗИДАРЭ ОРГАННАРЫ ЭШЧЭНЛЕГЕНЕҢ ГРАЖДАНЛЫК-ХОКУКЫЙ ҺӘМ ФИНАНС НИГЕЗЛӘРЕ

59 Статъя. Юридик зат хокукларына ия район жирле үзидарэ органнары

1. Федераль закон һәм әлеге Устав нигезендә юридик зат хокуклары район Советына һәм район башкарма комитетына, районның финанс-бюджет палатасына, районның милек һәм жир мөнәсәбәтләр палатасына бирелә.
2. Район Советы карары белән районның Контроль-хисап палатасына, район сайлау комиссиясенә, шулай ук район Башкарма комитеты структурасына туры китереп, аның аерым органнарына юридик зат хокуклары бирелергә мөмкин.

60 Статъя. Район жирле үзидарэ органнары юридик затлар буларак

1. Район исемнән милек һәм башка хокук һәм бурычларны сатып алырга һәм тормышка ашырырга, судта ышанычнамәсез район Башкарма комитеты житәкчесе чыгыш ясыя ала.
2. Район башлығы милек һәм башка хокук һәм бурычларны сатып ала һәм тормышка ашыра, район Советы, район башлығы, депутатлар эшчәнлеген тәмин итүгә, шулай ук район Советына беркетелгән муниципаль милек белән эш итүгә юнәлдерелгән район бюджеты акчалары белән ышанычсызлык белдермичә, судта чыгыш ясыя.
3. Юридик зат хокукларына бирелгән районның жирле үзидарэ органнары идарә итү функцияләрен гамәлгә ашыру өчен барлыкка килә торган муниципаль учреждениеләр булып тора һәм федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә юридик затлар буларак дәүләт теркәвенә алынырга тиеш.

61 Статъя. Районның жирле үзидарэ органнарын финанслау

1. Районның жирле үзидарэ органнарын тотуга киткән чыгымнарны финанслау бары тик район бюджетының үз керемнәре хисабына гына тормышка ашырыла.
2. Законда, әлеге Уставта, район Советы карарлары белән каралган очракларда район жирле үзидарэ органнары эшчәнлеген тәмин итүгә чыгымнар район бюджетында Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясенә туры китереп аерым юл белән карала.

IX бүлек. РАЙОН БАШЛЫГЫНЫҢ ҺӘМ РАЙОННЫҢ МУНИЦИПАЛЬ ВАЗЫЙФАЛАРЫН БИЛӘҮЧЕ БАШКА ЗАТЛАРНЫҢ СОЦИАЛЬ ҺӘМ БАШКА ГАРАНТИЯЛӘРЕ

62 Статъя. Район башлығы һәм аның урынбасарлары эшчәнлегенә социаль һәм башка гарантияләре

1. Район башлығына һәм аның даими нигездә эшләүче урынбасарларына әлеге Устав нигезендә ай саен акчалата бүләк бирелә.
2. Айлык акчалата бүләк күләме район Советы тарафыннан билгеләнә, ул районда уртача хезмәт хакының 10 күләменнән артмый.

Айлык акчалата бүләкләү күләме, инфляция (куллану бәяләре) дәрәжәсен исәпкә алып, тиешле елга район бюджеты турында район Советы карары нигезендә, ел саен арта (индексацияләнгән).

3. Район башлығына һәм аның даими нигездә эшләүче урынбасарларына дөвалауга пособиене ике айлык акчалата түләү күләмендә түләп, 30 календарь көн дөвамында ел саен түләнә торган түләүле ял бирелә, командировка чыгымнары каплана, законнар нигезендә башка түләүләр башкарыла. Тиешле елларны эшләгән өчен муниципаль хезмәткәргә еллык түләүле отпусктан тыш федераль законнар һәм Россия Федерациясе субъектлары законнары белән билгеләнә торган тәртиптә һәм шартларда, өстәмә түләүле ял бирелә.

4. Район башлығы һәм аның урынбасарларының даими нигездә эшләүче вәкаләтләре вакыты аларга гомуми һәм өзлексез хезмәт стажына яки хезмәт итү срогына, закон нигезендә белгечлек буенча эш стажы исәпләнә.

5. Район башлығы һәм аның урынбасарлары тиешле еллар эшлэгән өчен законнар һәм Устав нигезендә муниципаль хезмәткәрләргә пенсия белән тәмин итү өчен билгеләнгән шартларда һәм тәртиптә пенсия белән тәмин итүгә хокуклы.

63 Статья. Район Советы депутаты, башка вазыйфай затлар эшчәнлегенә социаль һәм башка гарантияләре

1. Азат ителмәгән нигездә эшләүче район Советы депутатына район Советы һәм аның органнары утырышларында катнашкан, район Советы йөкләмәләренә үтәләше өчен район Советы билгеләгән күләмдә акчалата компенсация түләнә. Компенсация районда уртача хезмәт хакы күләменнән исәпләнә торган сәгатълек түләүне, шулай ук законнар нигезендә командировка чыгымнарын түләүне үз эченә ала.

2. Әлеге Уставта каралган очракларда, район Башлығы вазыйфаларын башкарганда, үз вәкаләтләрен ирекле булмаган нигездә башкаручы район башлығы урынбасарына район башлығының айлык акчалата бүлгән 90% ы күләмендә бүләк түләнә.

3. Район Контроль-хисап палатасы аудиторларына һәм район сайлау комиссиясе әгъзаларына әлеге органнар эшендә катнашкан вакытта закон, район Советы карарлары нигезендә акчалата компенсация түләнә.

64 Статья. Район башлығы, район Советы депутатлары кагылгысызлыгына гарантияләре

1. Район Советы депутатларының хокук гарантияләре, шул исәптән район башлығын жинаять яки административ җаваплылыкка тартканда, аларны тоткарлаганда, кулга алганда, тентүдә, сорау алуда, аларга карата башка жинаять-процессуаль һәм административ-процессуаль гамәлләр кылганда, шулай ук торак һәм (яки) хезмәт урыны, аларның багажы, шәхси һәм хезмәт транспорт чаралары биләгән депутатларга карата оператив-эзләү чаралары үткәргәндә, алар тарафыннан кулланыла торган элемент чараларын язганда, аларның кулланыла торган элемент чараларын

2. Федераль закон нигезендә район Советы депутаты әйтелгән фикер өчен жинаять яки административ җаваплылыкка, тавыш биргәндә белдерелгән позицияне һәм аның район башлығы статусына, шул исәптән аның вәкаләтләре вакыты чыккач та аның статусына туры килә торган башка гамәлләр җәлеп ителә алмый. Әлеге Нигезләмә дә кагылмый очраклары, кайчан депутаты тарафыннан кертелгән гавами мыскыллау, клевета яки башка хокук бозулар, алар өчен җаваплылык Федераль закон белән каралган.

Х бүлек. РАЙОН ЖИРЛЕ ҮЗИДАРЭ ОРГАННАРЫНЫҢ ҺӘМ ВАЗЫЙФАИ ЗАТЛАРЫНЫҢ ЖАВАПЛИЛЫГЫ

65 Статья. Район жирле үзидарэ органнарының һәм вазыйфай затларының җаваплылыгы

Федераль законнар нигезендә район халкы, дәүләт, физик һәм юридик затлар алдында район жирле үзидарэ органнары һәм вазыйфай затлары җаваплы.

66 Статья. Район Советы депутатларының халык алдында җаваплылыгы

1. Район Советы депутатлары, шул исәптән район башлығы, район халкы алдында җаваплылык депутат тарафыннан аны сайлаган кешеләргә ышанычын югалту нәтижәсендә җитә

2. Ышанычын югалткан район Советы депутаты, шул исәптән район башлығы, жирлекнең вәкиллеке органы депутаты буларак, әлеге Устав һәм жирлек уставы нигезендә тиешле жирлек сайлаучылары тарафыннан чакыртып алынырга мөмкин.

67 Статья. Район жирле үзидарэ органнарының һәм вазыйфаи затларының дәүләт алдында жаваплылыгы

Федераль закон нигезендә, район Советы, район башлыгы, район Башкарма комитеты житәкчесенә жаваплылыгы Россия Федерациясе Конституциясе, федераль конституциячел законнар, федераль законнар, Татарстан Республикасы Конституциясе, Татарстан Республикасы законнары һәм әлеге Устав бозылган, шулай ук районның жирле үзидарэ органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен тиешенчә гамәлгә ашырмаган очракта, дәүләт алдында тиешле суд карары нигезендә барлыкка килә.

68 Статья. Район башлыгының отставкага китүе

1. Район Советы гамәлдәге законнар һәм әлеге Устав нигезендә район башлыгын район Советы депутатлары инициативасы яки Татарстан Республикасы Президенты инициативасы буенча отставкага жиберергә хокуклы.

2. Район башлыгын отставкага жиберү өчен нигез булып тора:

1) «Россия Федерациясендә жирле үзидарэ оештыруның гомуми принциплары турында » Федераль законның 75 статьясындагы 1 өлешенә 2 һәм 3 пунктларында каралган нәтижеләргә китергән (китергән) район башлыгының карарлары, гамәлләре (гамәл кылмавы) »;

2) жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә хәл итү, әлеге Федераль законда, башка федераль законнарда, район уставында каралган вәкаләтләргә һәм (яки) жирле үзидарэ органнарының федераль законнар һәм Россия Федерациясе субъекты законнары белән жирле үзидарэ органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруын тәэмин итү бурычларын өч һәм аннан күбрәк ай дәвамында үтәмәү.;

3) неудовлетворительная бәяләү эшчәнлегә район башлыгы советы нәтижеләре буенча аның еллык отчет алдында район Советы, әлеге ике тапкыр рәттән;

4) "коррупциягә каршы тору турында" 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон һәм башка федераль законнар белән билгеләнгән чикләүләргә һәм тыюларны үтәмәү һәм бурычларны үтәмәү.

3. Тәртибе тәкъдим итү һәм карау инициативасы депутатлар район Советы, кабул итү турында карар удалении район башлыгы отставкага билгеләнә нигезендә гамәлдәге законнар.

69 Статья. Физик һәм юридик затлар алдында район жирле үзидарэ органнарының һәм вазыйфаи затларының жаваплылыгы

Физик һәм юридик затлар алдында район жирле үзидарэ органнарының һәм вазыйфаи затларының жаваплылыгы федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә житә.

70 Статья. Ышаныч югалу сәбәпле, муниципаль вазыйфаларны биләүче затларны эштән азат итү (вазыйфадан азат итү)

1. Муниципаль вазыйфаны биләүче зат, федераль законнарда, Татарстан Республикасы законнарында, муниципаль норматив хокукый актларда каралган тәртиптә, ышаныч югалуга бәйле рәвештә эштән азат ителергә (вазыйфадан азат ителергә) тиеш:

1) зат тарафыннан ул булган мәнфәгатьләр конфликттын булдырмау һәм (яки) жайга салу буенча чаралар күрмәү;

2) затның үз керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында, шулай ук хатынының (иренең) һәм балигы булмаган балаларының керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында мәгълүмат бирмәве яки дәрәжә булмаган яки тулы булмаган мәгълүмат бирмәве;

3) Федераль законда билгеләнгән очрактардан тыш, затның коммерция оешмасы белән идарә итү органы эшчәнлегендә түләүле нигездә катнашуы;

4) зат тарафыннан эшмәкәрлек эшчәнлеген гамәлгә ашыру;

5) затның, Россия Федерациясенә халыкара килешүендә яисә Россия Федерациясе законнарында башкасы каралмаган булса, идарә итү органнары, Попечительләр яки Күзәтчелек

советлары, чит ил коммерцияле булмаган оешмаларының бүтән органнары һәм Россия Федерациясе территориясендә эш итүче аларның структур бүлекчәләре составына керүе.

2. Үзенә буйсынган затның мәнфәгатьләр конфликтына китерә яки китерә ала торган шәхси кызыксынуы барлыкка килү турында мәгълүм булган муниципаль вазыйфаны биләүче зат үзенә буйсынган зат тарафыннан мәнфәгатьләр конфликтын булдырмау һәм (яки) жайга салу буенча чаралар күрелгән очракта да ышаныч югалу сәбәпле эштән азат ителергә (эштән азат ителергә) тиеш.

XI бүлек. РАЙОННЫҢ МУНИЦИПАЛЬ ХОКУКЫЙ АКТЛАРЫ

71 Статья. Муниципаль хокукый актлар системасы

1. Районның муниципаль хокукый актлары системасына керә:

- 1) Район Уставы;
- 2) жирле референдумда кабул ителгән хокукый актлар;
- 3) район Советының норматив һәм башка хокукый актлары;
- 4) әлеге Уставта каралган район башлыгының, башка органнарның һәм жирле үзидарәнең вазыйфай затларының норматив һәм башка хокукый актлары.

2. Район Уставы һәм жирле референдумда кабул ителгән хокукый актлар рәвешендә рәсмиләштерелгән карарлар муниципаль хокукый актлар системасында югары юридик көч актлары булып тора, турыдан-туры гамәлдә була һәм районның бөтен территориясендә кулланыла.

Башка муниципаль хокукый актлар жирле референдумда кабул ителгән әлеге Уставка һәм хокукый актларга каршы килмәскә тиеш.

3. Жирле үзидарә органнары һәм вазыйфай затлары тарафыннан кабул ителгән муниципаль хокукый актлар районның бөтен территориясендә мәжбүри үтәлергә тиеш.

4. Муниципаль хокукый актларны үтәмәгән өчен гражданның, оешма житәкчеләре, дәүләт хакимияте органнарының һәм жирле үзидарә органнарының вазыйфай затлары федераль законнар һәм административ хокук бозулар турында Татарстан Республикасы кодексы нигезендә жаваплы.

5. Районның муниципаль хокукый актлары Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль конституциячел законнарга, федераль законнарга һәм Россия Федерациясенә башка норматив хокукый актларына, шулай ук Татарстан Республикасы Конституциясенә, Татарстан Республикасы законнарына, башка норматив хокукый актларына каршы килмәскә тиеш.

6. Муниципаль хокукый актлар тиешле муниципаль хокукый актны кабул иткән (чыгарган) жирле үзидарә органнары һәм вазыйфай затлары тарафыннан, суд тарафыннан туктатылырга яисә аларның гамәлдә булуы, ә жирле үзидарә органнарының федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруын жайга сала торган өлешендә - димәк Россия Федерациясе дәүләт хакимиятенә вәкаләтле органы яисә Татарстан Республикасы дәүләт хакимиятенә вәкаләтле органы тарафыннан туктатылырга мөмкин.

72 Статья. Гражданның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарлар

1. Район халкы тарафыннан жирле эһәмияттәге мәсьәләләргә хәл итү жирле референдумда белдерелгән гражданның турыдан-туры ихтыяры белән башкарыла.

2. Әгәр район халкының турыдан-туры ихтыяр белдерүе юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен өстәмә рәвештә муниципаль хокукый акт кабул итү (бастырып чыгару), күрсәтелгән актны кабул итү (бастырып чыгару) компетенциясенә кергән жирле үзидарә органы яки районның жирле үзидарә вазыйфай заты референдумда кабул ителгән карар үз көченә кергән көннән алып 15 көн эчендә тиешле муниципаль хокукый акт эзерләү һәм (яисә) кабул итү срогын билгеләргә тиеш. Күрсәтелгән срок өч айдан да артмаска тиеш.

3. Муниципаль хокукый актны бастырып чыгару срогын бозу гражданның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен кирәкле булган район

башлыгын чакыртып алу, район Башкарма комитеты житэкчесен эштэн азат итү яки район Советы вәкаләтләрән вакытыннан алда туктату өчен нигез булып тора.

73 Статъя. Район жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары тарафыннан кабул ителә торган муниципаль хокукый актлар төрләре

1. Район жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары үзләренә йөкләнгән вәкаләтләрне үтәү йөзеннән түбәндәге муниципаль хокукый актлар бастыралар:

- 1) Район Советы-район Советы карарлары;
- 2) район башлыгы-район башлыгы карарлары һәм боерыклары;
- 3) район Башкарма комитеты житэкчесе-район Башкарма комитеты житэкчесенә карарлары һәм боерыклары.

2. Район жирле үзидарәсенә башка вазыйфаи затлары әлеге уставларда, аларның статусын билгели торган башка муниципаль хокукый актларда билгеләнгән вәкаләтләрне чикләрендә күрсәтмәләр һәм боерыклар чыгара.

74 Статъя. Муниципаль хокукый актларны әзерләү

1. Муниципаль хокукый актлар проектлары район башлыгы, район Советы депутатлары, район Башкарма комитеты житэкчесе, территориаль ижтимагый үзидарә органнары, гражданның инициатив төркемнәре, шулай ук районның Контроль-хисап Палатасы, районның финанс-бюджет Палатасы, районның милек һәм жир мөнәсәбәтләр палатасы тарафыннан кертелә ала.

2. Район прокуроры үз вәкаләтләрән гамәлгә ашыру барышында гамәлдәге норматив хокукый актларны камилләштерү кирәклеген билгеләгәндә, «Менделеевск муниципаль районы» муниципаль берәмлегенә жирле үзидарә органнарына муниципаль норматив хокукый актлар проектларын, шулай ук муниципаль норматив хокукый актларны үзгәртү, өстәү, юкка чыгару яки кабул итү турында тәкъдимнәр кертәргә хокукы.

3. Муниципаль хокукый актлар проектларын кертү тәртибе, аларга кушып бирелә торган документлар исемлеге һәм формасы район Советы Регламенты, район башлыгы, район Башкарма комитеты житэкчесе тарафыннан билгеләнә.

75 статъя. Район Советының хокукый актлары

1. Район Советы үз компетенциясенә федераль законнар, Россия Федерациясе субъекты законнары, Менделеевск муниципаль районы уставы белән кертелгән мәсьәләләр буенча Менделеевск муниципаль районы территориясендә үтәлүе мәжбүри булган кагыйдәләрне билгели торган карарлар, район башлыгын отставкага чыгару турында карар, шулай ук район Советы эшчәнлеген оештыру һәм аның компетенциясенә федераль законнар, Россия Федерациясе субъектлары законнары, Менделеевск муниципаль районы уставы белән кертелгән башка мәсьәләләр буенча карарлар кабул итә.

2. Район Советы карарлары, законнарда, әлеге Уставта билгеләнгән очраклардан тыш, Район Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

3. Совет карарлары жирле салымнарны һәм жыемнарны билгеләүне, үзгәртүне һәм юкка чыгаруны, Район бюджеты акчаларыннан чыгымнарны гамәлгә ашыруны күздә тотып, Район Советы каравына бары тик район башкарма комитеты житэкчесе инициативасы белән генә яисә аның бәяләмәсе булганда гына кертеләргә мөмкин. Күрсәтелгән бәяләмә Районның Башкарма комитетына карар проектын тәкъдим иткән көннән соң утыз көн эчендә Район советына тапшырыла.

4. Район Советы карарларына район башлыгы тарафыннан алар кабул ителгән көннән алып өч көн эчендә имза салына һәм әлеге Устав белән билгеләнгән тәртиптә халыкка житкерелә.

76 статъя. Район башлыгының хокукый актлары

Район башлыгы законнар, әлеге Устав, район Советы карарлары белән билгеләнгән вәкаләтләре чикләрендә Район Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча хокукый актлар чыгара.

77 Статъя. Район Башкарма комитеты житәкчесенә хокукый актлары

Район башкарма комитеты житәкчесе, законнар, әлеге Устав, район Советы карарлары нигезендә билгеләнгән вәкаләтләр кысаларында, жирле әһәмияткә ия мәсьәләләр, федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән район жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга бәйлә мәсьәләләр, шулай ук район Башкарма комитеты эшен оештыру мәсьәләләре буенча күрсәтмәләр чыгара.

78 Статъя. Бастырып чыгару (халыкка житкерү) һәм муниципаль хокукый актларның үз көченә керү тәртибе

1. Район Советы карарлары үз көченә керә соң 10 көн узгач, аларны кул куйган район Башлыгы, әгәр дә башкасы билгеләнмәгән карары белән.

Район Советының хокукый актлары турында салымнар һәм җыемнар үз көченә керә нигезендә, Россия Федерациясе Салым кодексы.

Район Советы карарлары кабул итү турында Уставына район яки үзгәрешләр һәм өстәмәләр керту әлеге Уставына үз көченә керә тәртиптә билгеләнгән федераль закон, әлеге Уставта.

2. Район башлыгының, район Башкарма комитеты житәкчесенә, жирле үзидарә башка вазыйфаи затларының хокукый актлары, әгәр актларда башкасы билгеләнмәгән булса, аларны имзалаган көннән үз көченә керә.

3. Гамәлгә куючысы муниципаль берәмлек булган оешмаларның хокукый статусын, шулай ук жирле үзидарә органнары арасында төзелә торган килешүләргә билгели торган кеше һәм граждан хокукларына, ирекләренә һәм бурычларына кагылышлы муниципаль норматив хокукый актлар рәсми басылып чыкканнан соң (халыкка житкерелгәннән соң) үз көченә керә.).

Муниципаль хокукый актны яисә жирле үзидарә органнары арасында төзелгән Килешүне рәсми бастырып чыгару булып, аның тулы текстын тиешле муниципаль берәмлектә таратыла торган Вақытлы матбугатта беренче бастырып чыгару санала.

Муниципаль хокукый актларны һәм килешүләргә рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) өчен жирле үзидарә органнары шулай ук Челтәрле басмадан файдаланырга хокуклы. Муниципаль хокукый актның тулы текстны басылып чыккан (урнаштырылган) очракта рәсми челтәр басмасында күләмле график һәм таблица кушымталары басма басмада китерелмәскә мөмкин.

4. Һәр муниципаль хокукый актта аның реквизитлары булырга тиеш: исеме, аны имзалау датасы (район Советы тарафыннан кабул ителгән хокукый актлар өчен – шулай ук аны кабул итү датасы район Советы тарафыннан), теркәү номеры, хокукый актка кул куйган вазыйфаи затның исеме.

5. Район советы турында, хисап турында, аның үтәләше турында, жирле салымнар һәм җыемнар билгеләү турында, район Советы Регламенты, район башлыгы, район Советы кабул иткән башка норматив хокукый актлар, район Башкарма комитеты житәкчесе тарафыннан кул куелган көннән соң, рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка игълан ителергә) тиеш.

6. Жирле референдумны билгеләү турында, чикләргә үзгәртү, район башлыгын һәм аның урынбасарларын сайлау, район Башкарма комитеты житәкчесен һәм аның урынбасарларын билгеләү мәсьәләсе буенча норматив булмаган хокукый актлар да рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

7. Законнар яисә әлеге Устав нигезендә рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) мәжбүри булмаган норматив булмаган муниципаль хокукый актлар аларны чыгарган органнар яисә район жирле үзидарәсенә вазыйфаи затлары карары буенча басылып чыгарга (халыкка игълан ителергә) мөмкин.

8. Бастырып чыгарганда (халыкка житкерелгәндә) муниципаль хокукый акт реквизитлары күрсәтелә.

9. Муниципаль хокукый актларны рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) аша гамәлгә ашырыла:

- районның жирле үзидарә органнары тарафыннан гамәлгә куелган яисә район территориясендә таратыла торган бүтән массакуләм мәгълүмат чараларында хокукый акт текстын бастырып чыгару. Хокукый акт текстын бүтән массакуләм мәгълүмат чараларында бастырып чыгарганда әлегә басылышның рәсми рәвештә басылып чыгуы турында билге булырга тиеш;

- хокукый акт текстын яки хокукый акт проектын районның рәсми сайтында «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрәндә Татарстан Республикасы Муниципаль берәмлекләре порталында, «Татарстан Республикасы хокукый мәгълүмат рәсми порталы»на урнаштыру.

Муниципаль хокукый актны бастырып чыгарганда (халыкка житкергәндә) массакуләм мәгълүмат чараларының чыгу датасы күрсәтелергә тиеш.

10. Муниципаль хокукый актны бастырып чыгарганда (халыкка житкергәндә) массакуләм мәгълүмат чараларының чыгу датасы күрсәтелергә тиеш.

11. Муниципаль хокукый актларны, жирле үзидарә органнары арасында төзелә торган килешүләргә бастырып чыгару (халыкка житкерү) тәртибе муниципаль берәмлек уставы белән билгеләнә һәм, федераль закон белән таралуы чикләнгән белешмәләргә үз эченә алган, муниципаль хокукый актлардан яисә аларның аерым нигезләмәләреннән тыш, гражданны алар белән танышу мөмкинлеген тәмин итәргә тиеш.

12. Муниципаль хокукый актлар Россия Федерациясә Конституциясенә, федераль конституциячел законнарға, "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" Федераль законға, башка федераль законнарға һәм Россия Федерациясенә башка норматив хокукый актларына, шулай ук Татарстан Республикасы Конституциясенә, әлегә Законға, Татарстан Республикасының башка законнарына һәм башка норматив хокукый актларына каршы килмәскә тиеш.

13. Муниципаль норматив хокукый актлар, шул исәптән жирле референдумда (гражданны жыенында) кабул ителгән хокукый актлар рәвешендә рәсмиләштерелгән карарлар Татарстан Республикасы муниципаль норматив хокукый актлары регистрына кертелергә тиеш, аны оештыру һәм алып бару Татарстан Республикасы Законында билгеләнгән тәртиптә Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары тарафыннан гамәлгә ашырыла.

ХII бүлек. РАЙОННЫҢ МУНИЦИПАЛЬ ХЕЗМӘТЕ

79 Статъя. Районның муниципаль хезмәте

Муниципаль хезмәтне хокукый жайга салу, муниципаль хезмәт вазыйфаларына карата таләпләргә, муниципаль хезмәткәрнең статусын билгеләүне, муниципаль хезмәт үтү шартларын һәм тәртибен дә кертеп, «Россия Федерациясендә муниципаль хезмәт турында» 2007 елның 2 мартындагы 25-ФЗ номерлы Федераль закон, Муниципаль хезмәт турында Татарстан Республикасы кодексы, әлегә Устав һәм муниципаль хезмәт турында Татарстан Республикасы Менделеевск муниципаль районы Советы тарафыннан расланган Нигезләмә белән гамәлгә ашырыла.

ХIII бүлек. РАЙОННЫҢ ИКЪТИСАДИ НИГЕЗЕ

80 Статъя. Районның икътисади нигезе

Районның икътисади нигезен муниципаль милектә булган мөлкәт, район бюджеты, шулай ук районның милек хокуклары тәшкил итә.

81 Статъя. Районның муниципаль милке

1. Район милкендә булырга мөмкин:

1) әлегә Уставның 6 статъясында билгеләнгән мәсьәләләргә хәл итү өчен билгеләнгән мөлкәт районның жирле әһәмияттәгә мәсьәләләргә;

2) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында » 2003 елның 6 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законның 15 статьясындагы 4 өлешендә каралган тәртиптә жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт, шулай ук жирле үзидарә органнарының аерым вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт»;

3) район Советының норматив хокукый актлары нигезендә жирле үзидарә органнары һәм районның вазыйфай затлары, муниципаль хезмәткәрләр, муниципаль предприятие һәм учреждение хезмәткәрләре эшчәнлеген тәмин итү өчен билгеләнгән мөлкәт»;

4) федераль законнар белән районның жирле үзидарә органнарына бирелгән һәм жирле әһәмияттәгә мәсьәләләргә кертелмәгән мәсьәләләрне хәл итү өчен кирәкле мөлкәт (әлегә Уставның 7 статьясы);

5) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законның 17 статьясындагы 1 һәм 1.1 өлешләре нигезендә жирле әһәмияттәгә мәсьәләләрне хәл итү вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт.

2. Районның милек хокукы барлыкка килгән очракта, әлегә статьяның 1 өлеше таләпләренә туры килмичә, әлегә мөлкәт янадан профильләштерелгә (милекнең максатчан билгеләнешен үзгәртәргә) яки читләштерелгә тиеш. Мондый мөлкәтне тартып алу тәртибе һәм сроклары федераль закон белән билгеләнә.

82 Статья. Районның муниципаль милкенә ия булу, аннан файдалану һәм аның белән эш итү

1. Районның жирле үзидарә органнары, әлегә Уставта билгеләнгән вәкаләтләрен чикләнгән исәпкә алып, Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар һәм алар нигезендә кабул ителә торган район жирле үзидарә органнарының норматив хокукый актлары нигезендә муниципаль милеккә мөстәкыйль ия булалар, алардан файдаланалар һәм алар белән эш итәләр.

2. Районның жирле үзидарә органнары муниципаль милекне физик һәм юридик затларга, Россия Федерациясе дәүләт хакимияте органнарына һәм башка муниципаль берәмлекләренә жирле үзидарә органнарына вакытлыча яки даими файдалануга тапшырырга, читләштерергә, федераль законнар нигезендә башка килешүләр төзәргә хокуклы.

83 Статья. Муниципаль милекне хосусыйлаштыру тәртибе һәм шартлары

1. Муниципаль милекне хосусыйлаштыру тәртибе һәм шартлары федераль законнар нигезендә район Советы карарлары белән билгеләнә.

2. Муниципаль милекне кулландан һәм хосусыйлаштырудан кергән керемнәр район бюджетына керә.

84 Статья. Муниципаль предприятиеләр, учреждениеләр һәм хужалык жәмгыятьләре

1. Район әлегә Уставта билгеләнгән үз вәкаләтләре чикләрендә муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр төзәргә, үзгәртеп корырга һәм юкка чыгарырга, Хужалык жәмгыятьләре, шул исәптән жирле әһәмияттәгә мәсьәләләрне хәл итү вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен муниципальара жәмгыятьләр, төзүдә катнашырга хокуклы. Муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләргә карата Гамәлгә куючының функцияләрен һәм вәкаләтләрен жирле үзидарәнен вәкаләтле органнары гамәлгә ашыра.

2. Жирле үзидарә органнары муниципаль берәмлек исемнән муниципаль казна учреждениеләре йөкләмәләре буенча субсидиар жавап бирәләр һәм федераль законда билгеләнгән тәртиптә аларның үтәлешен тәмин итәләр.

85 Статья. Муниципаль милектәгә предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән район жирле үзидарә органнарының мөнәсәбәтләре

Муниципаль милектәге предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар, шулай ук физик затлар белән район жирле үзидарә органнарының мөнәсәбәтләре, әгәр Федераль Законда, Татарстан Республикасы Законнда башкасы билгеләнмәгән булса, шартнамә нигезендә төзелә.

Глава XIV. ФИНАНСОВАЯ ОСНОВА РАЙОНА

86 Статья. Район Бюджеты

1. Районның үз бюджеты бар.
2. Район бюджеты район Советының муниципаль хокукый акты формасында эшләнә һәм раслана.
3. Район бюджетында районның жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә хәл итү буенча жирле үзидарә органнары вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга юнәлдерелә торган керемнәр һәм район жирле үзидарә органнары тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны тәмин итү өчен бирелгән субвенцияләр, шулай ук әлегә керемнәр һәм субвенцияләр хисабына район бюджетының тиешле чыгымнары аерым карала.
4. Федераль законнарда һәм алар нигезендә кабул ителә торган Россия Федерациясенә башка муниципаль хокукый актларында билгеләнгән тәртиптә районның жирле үзидарә органнары федераль дәүләт хакимияте органнарына һәм (яки) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарына район бюджеты үтәләше турындагы хисапларны тапшыралар.

87 Статья. Районда бюджет процессы

1. Район бюджетын формалаштыру, раслау, үтәләше һәм контрольдә тоту аның үтәләше район жирле үзидарә органнары тарафыннан башкарыла мөстәкыйль. Бюджетны формалаштыру, раслау һәм үтәү тәртибе Район Бюджет кодексы белән билгеләнә, федераль законнар һәм алар нигезендә кабул ителгән Бюджет кодексы Татарстан Республикасы кодексы һәм Татарстан Республикасы законнары белән.

2. Район бюджеты проекты, район Советы карары раслау турында район бюджеты, аның үтәләше турында еллык хисап, квартал саен мәгълүмат район бюджетының үтәләше һәм муниципаль хезмәткәрләр саны турында жирле үзидарә органнары, муниципаль учреждениеләр хезмәткәрләре белән аларны акчалата тотуга факттагы чыгымнарны күрсәтеп торырга тиеш рәсми бастырып чыгару (халыкка игълан итү).

3. Чираттагы финанс елында үз көченә керә торган Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетлары керемнәрен үзгәртүгә китерә торган жирле салымнар турында муниципаль хокукый актларга үзгәрешләр кертү турында район советына чираттагы финанс елына (Чираттагы финанс елына һәм план чорына) жирле бюджет турында карар проекты кертелгәнчегә кадәр 10 көннән дә соңга калмыйча кабул ителергә тиеш.

4. Район бюджеты проекты Чираттагы финанс елына һәм план чорына төзелә һәм раслана.

5. Чираттагы финанс елына (Чираттагы финанс елына һәм план чорына) район бюджеты проекты районның чыгым йөкләмәләрен финанс белән тәмин итү максатларында районның социаль-иқтисади үсешен фаразлау нигезендә төзелә.

6. Чираттагы финанс елына (Чираттагы финанс елына һәм план чорына) район бюджеты проекты Россия Федерациясе Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы Бюджет кодексы, әлегә Устав һәм Менделеевск муниципаль районында бюджет процессы турындагы Нигезләмә нигезендә район Башкарма комитеты тарафыннан билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда төзелә.

7. Чираттагы финанс елына һәм план чорына (Чираттагы финанс елына һәм план чорына) район бюджеты проектының төзү (статья 2007 елның 2 августындагы 38-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы редакциясендә):

Россия Федерациясе Президентының Бюджет Юлламасы;

Татарстан Республикасы Президентының Татарстан Республикасы Дәүләт Советына Юлламасы;

районның социаль-икътисадый үсеше фаразы;
районның бюджет һәм салым сәясәтенең төп юнәлешләре.

8. Чираттагы финанс елына (Чираттагы финанс елына һәм план чорына) район бюджеты турында карарда бюджетның төп характеристикалары булырга тиеш, аларга бюджет керемнәренең гомуми күләме, чыгымнарның гомуми күләме, бюджет дефициты керә.

9. Чираттагы финанс елына (Чираттагы финанс елына һәм план чорына) район бюджеты турында карарда, әгәр алар Россия Федерациясә Бюджет законнары белән билгеләнмәгән очракта, Россия Федерациясә бюджет системасы бюджетлары арасында керемнәргә бүлү нормативлары булырга тиеш.

10. Район бюджеты турында карар белән билгеләнә:

район бюджеты керемнәренең Баш администраторлары Исемлеге;

район бюджеты кытлыгын финанслау чыганаclarының Баш администраторлары Исемлеге;

Чираттагы финанс елына һәм план чорына (Чираттагы финанс елына һәм план чорына) чыгымнар классификациясенәң бюджет ассигнованиеләрен бюджет чыгымнары классификациясенәң бүлекләре, бүлекчәләре, максатчан статьялары һәм төрләре буенча бүлү (статья 2007 елның 2 августындагы 38-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы редакциясендә));

гавами норматив йөкләмәләргә үтәүгә юнәлдерелгән бюджет ассигнованиеләренәң гомуми күләме;

Чираттагы финанс елында һәм план чорында Россия Федерациясә бюджет системасының башка бюджетларыннан һәм (яисә) башка бюджетларына бирелә торган бюджетара трансфертлар күләме (статья 2007 елның 2 августындагы 38-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы редакциясендә);

Чираттагы финанс елына һәм план чорына район бюджеты кабул ителгән очракта, план чорының беренче елына шартлы рәвештә расланган (расланган) чыгымнарның гомуми күләме район бюджеты чыгымнарының гомуми күләменәң 2,5 проценты күләмендә, план чорының икенче елына район бюджеты чыгымнарының гомуми күләменәң кимендә 5 проценты күләмендә, чираттагы финанс елына һәм план чорына Россия Федерациясә Бюджет кодексының 96 статьясында билгеләнгән район бюджеты кытлыгын финанслау чыганаclarы;

муниципаль эчке бурычның Чираттагы финанс елыннан һәм план чорының һәр елыннан соң килә торган елның 1 гыйнварына, шул исәптән муниципаль гарантияләр буенча бурычның иң югары чиген күрсәтеп, муниципаль эчке бурычның иң югары чиге (статья 2007 елның 2 августындагы 38-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы редакциясендә);

район бюджетының Россия Федерациясә Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы Бюджет кодексы, район Советының муниципаль хокукый актларында билгеләнгән башка күрсәткечләре.

11. Чираттагы финанс елына һәм план чорына район бюджеты кабул ителгән очракта, Чираттагы финанс елына район бюджеты турында карар проекты расланган бюджетның план чорының параметрларын үзгәртү һәм аларга бюджет проектының план чорының икенче елы параметрларын өстәү юлы белән раслана.

Чираттагы финанс елына һәм план чорына район бюджеты турында карар проекты план чорының расланган бюджетты күрсәткечләрен төгәлләштерә һәм төзелә торган бюджетның план чорының икенче елы күрсәткечләрен раслый.

Район бюджетының расланган план чорының параметрларын төгәлләштерү күздә тотыла:

1) Чираттагы финанс елына һәм план чорына район бюджеты турында карар проектының карау предметы булган күрсәткечләргә төгәлләштерүне раслау;;

2) район бюджеты чыгымнарының ведомство структурасының расланган күрсәткечләрен арттыру яки киметүне раслау яки аңа район бюджетының өстәмә максатчан статьялары һәм (яки) чыгымнар төрләре буенча бюджет ассигнованиеләрен кергү.

12. Чираттагы финанс елына (Чираттагы финанс елына һәм план чорына) район бюджеты турында карар проекты белән бер үк вакытта район Советына тапшырыла:

Чираттагы финанс елына һәм план чорына (Чираттагы финанс елына һәм план чорына) районның бюджет һәм салым сәясәтенең төп юнәлешләре);

агымдагы финанс елының узган чорында районның социаль-икътисади үсешенәң якынча нәтижәләргә һәм агымдагы финанс елы өчен районның социаль-икътисади үсешенәң көтелүчә нәтижәләргә;

Чираттагы финанс елына һәм план чорына (Чираттагы финанс елына һәм план чорына) районның социаль-икътисадый үсеше фаразы);

Чираттагы финанс елына һәм план чорына (Чираттагы финанс елына һәм план чорына) районның берләштерелгән бюджетының төп характеристикалары (керемнәрнең гомуми күләме, чыгымнарның гомуми күләме, бюджет дефициты) фаразы (Чираттагы финанс елына һәм план чорына));

район бюджеты проектына аңлатма язуы;

бюджетара трансфертларны бүлү методикалары (методикалар проектлары) һәм исәпләү;

Чираттагы финанс елы ахырына муниципаль бурычның югары чиге (Чираттагы финанс елы азагы һәм план чорының һәр елы азагы));

Чираттагы финанс елына һәм план чорына муниципаль эчке бурыч алулар программасы проекты (Чираттагы финанс елына һәм план чорына));

Чираттагы финанс елына муниципаль гарантияләр программалары проектлары (Чираттагы финанс елы һәм план чоры));

агымдагы финанс елына бюджет үтәлешен бәяләү;

район Советы, суд системасы органнары, муниципаль финанс контроле органнары, район Советы тарафыннан төзелгән әлеге органнарның бюджет сметалары проектлары, районның финанс-бюджет палатасы белән әлеге бюджет сметаларына карага каршылыклар килеп чыккан очракта тәкъдим ителә торган;

Россия Федерациясе Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм әлеге Уставта билгеләнгән башка документлар һәм материаллар.

13. Чираттагы финанс елына (Чираттагы финанс елына һәм план чорына) район бюджеты проекттын тезү Россия Федерациясе Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә кабул ителә торган федераль законнар нигезендә районның финанс-бюджет палатасы тарафыннан гамәлгә ашырыла.

14. Шәһәр Башкарма комитеты район Советына агымдагы елның 15 ноябренән дә соңга калмыйча Чираттагы финанс елына һәм план чорына район бюджеты турындагы карар проекттын кертә.

15. Чираттагы финанс елына (Чираттагы финанс елына һәм план чорына) район бюджеты турында карар проекттын карау һәм аны раслау тәртибе, район Советының муниципаль хокукый акты белән билгеләнгән тәртиптә, Чираттагы финанс елы һәм план чорына кадәр әлеге проектны (Чираттагы финанс елына һәм план чорына) карап тикшерүне һәм раслауны тәмин итәргә тиеш.

16. Район бюджеты турындагы карар 1 гыйнвардан үз көченә керә һәм финанс елының 31 декабренә кадәр, эгәр Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм (яки) район бюджеты турындагы карар белән башкасы каралмаган булса, гамәлдә була.

Район бюджеты турындагы карар аңа кул куйганнан соң ун көннән дә соңга калмыйча билгеләнгән тәртиптә рәсми бастырып чыгарылырга тиеш.

17. Районның жирле үзидарә органнарын тәмин итәләр район бюджетының баланслылыгы һәм билгеләнгән федераль дәрәжәдә үтәлешә жайга салу буенча Татарстан Республикасы законнары һәм законнары бюджет хокук мөнәсәбәтләре, бюджет процессын гамәлгә ашыру, күләме муниципаль бурычның кыплыгы, күләме һәм структурасы, Бюджет үтәлешә район йөкләмәләрен үтәү.

18. Район бюджеты керемнәре Россия Федерациясе Бюджет законнары, салымнар һәм жыемнар турындагы законнар һәм башка мәжбүри түлөләр турындагы законнар нигезендә формалаша.

19. Район бюджеты чыгымнары Россия Федерациясе Бюджет кодексында каралган рәешләрдә гамәлгә ашырыла.

20. Федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән билгеләнгән очрактардан тыш, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары вәкәләтләрен финанслауга район бюджеты чыгымнарын тормышка ашыру рөхсәт ителми.

21. Муниципаль милек объектларына бюджет инвестицияләре Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә гамәлгә ашырыла.

Муниципаль милектәге капитал төзелеш объектларына бюджет инвестицияләрен гамәлгә ашыруга бюджет ассигнованиеләре, районның капитал кертемнәр программасына кертелгән 10 млн. сумнан артык смета бәясендәге

инвестиция проектлары нигезендә, һәр инвестиция проекты һәм аңа туры килә торган чыгымнар төре буенча аерым-аерым чыгымнарның Ведомство структурасы составында район бюджеты турындагы карарда чагылдырыла.

Районның капитал кертемнәр программасына кертелгән 10 млн. сумнан артык смета бөясендәге инвестиция проектлары нигезендә муниципаль милек объектларына бюджет инвестицияләрен гамәлгә ашыру өчен бюджет ассигнованиеләре һәр инвестиция проекты һәм аңа туры килә торган чыгымнар төре буенча аерым район бюджетының жыелма бюджет язмасы составында чагылдырыла.

88 Статья. Муниципальара характердагы жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итүгә чыгымнар

1. Район составына керүче жирлекләр муниципальара характердагы жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итүгә район бюджеты чыгымнарын тормышка ашыруга субсидияләр күчәрәләр:

район чикләрендәге торак пунктлардан читтә урнашкан торак пунктлар, күперләр һәм башка транспорт инженерлык корылмалары арасында гомуми файдаланудагы автомобиль юлларын карап тоту һәм төзү, федераль һәм республика әһәмиятендәге башка транспорт инженерлык корылмаларыннан тыш;

халыкка транспорт хезмәте күрсәтү өчен шартлар тудыру һәм район чикләрендәге жирлекләр арасында халыкка транспорт хезмәте күрсәтүне оештыру;

район территориясендә ашыгыч медицина ярдәмен (санитар-авиациядән тыш), амбулатор-поликлиника һәм хастаханә учреждениеләрендә беренчел медик-санитар ярдәм күрсәтүне, йөклелек чорында, бала табу вакытында һәм аннан соң хатын-кызларга медицина ярдәмен күрсәтүне оештыру турында;

опека һәм попечительлек;

көнкүреш һәм индустриаль калдыкларны утильләштерүне һәм эшкәртүне оештыру.

2. Күрсәтелгән бюджетара субсидияләрнең күләме район Советы карары һәм жирлекләрнең вәкиллекле органнары тарафыннан районның барлык тиешле жирлекләре өчен бер кешегә яисә муниципаль хезмәт күрсәтүләре кулланучыга карата норматив буенча жирле бюджет турында карарлар белән раслана.

3. Жирле үзидарә органы тарафыннан район бюджеты турында район Советы карары үтәлмәгән очракта, район бюджетына бюджетара субсидияләр күчәрү өлешендә бюджетара субсидияләр суммасы федераль салымнардан һәм жыемнардан, махсус салым режимнарында каралган салымнардан, төбәк һәм жирле бюджетка күчәрелергә тиешле салымнардан, район финанс-бюджет палатасы билгеләгән гомуми таләпләрне үтәп, район финанс-бюджет палатасы билгеләгән тәртиптә алына.

89 Статья. Муниципаль хезмәт

1. Муниципаль ихтыяжлар өчен товарлар китерүгә, эшләр башкаруга, хезмәтләр күрсәтүгә заказлар урнаштыру "дәүләт һәм муниципаль ихтыяжларны тәэмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләре сатып алу өлкәсендә контракт системасы турында" 2013 елның 5 апрелендәге 44-ФЗ номерлы Федераль законда каралган тәртиптә гамәлгә ашырыла.

2. Товарлар китерүгә, эшләр башкаруга һәм хезмәтләр күрсәтүгә муниципаль заказ жирле бюджет акчалары хисабына түләнә.

3. Муниципаль заказны формалаштыру, урнаштыру, үтәү һәм үтәүне контрольдә тоту тәртибе федераль законнар һәм Россия Федерациясенә башка норматив хокукый актлары нигезендә район Советы тарафыннан расланган муниципаль заказ турындагы Нигезләмә белән билгеләнә.

90 Статья. Район гражданның үзара салым акчасы

1. Үзара салым акчалары астында гражданның жирле әһәмияттәге конкрет мәсьәләләрне хәл итү өчен төрле түләүләр аңлашыла. Гражданның үзара салымы тәртибендә түләүләр күләме, район халкының гомуми саныннан 30 проценттан артмаган һәм алар өчен түләүләр кимергә мөмкин булган аерым категорияләреннән тыш, районның барлык халкы өчен дә тигез күләмдә билгеләнә.

2. Әлеге статьяның 1 пункттында күрсәтелгән гражданның бер тапкыр түләп торган түләүләрен кертү һәм куллану мәсьәләләре жирле референдумда хәл ителә.

3. Жирле референдум карары басылып чыкканнан соң, район Башкарма комитеты гражданның төрле түләүләрен жыю турында карар чыгарды:

- район территориясендә урнашкан Россия банкы учреждениесендә гражданның үзара салым акчаларын аккумуляцияләү өчен махсус счет ача;

- референдум карарында каралган эшләрнең үтәлешен оештыра һәм бу карарда каралган тәртиптә район халкы алдында аларның үтәлеше турында хисап тотат.

4. Гражданның үзара салымы район бюджетының үз керемнәренә керә.

91 Статья. Муниципаль бурыч алулар (муниципаль бурыч)

1. Район бюджеты кытлыгын финанслау һәм түләү максатларында муниципаль эчке бурыч алуларны гамәлгә ашырырга хокуклы.

2. Муниципаль бурыч алуларны гамәлгә ашыру хокукына район исемнән Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә район Башкарма комитеты ия.

3. Агымдагы финанс елы башына район бюджеты акчаларының калган өлешләре агымдагы финанс елында район бюджеты турында карарда район бюджеты кытлыгын финанслауның күрсәтелгән чыганагы буларак каралган акчалар күләменнән артып киткән күләмдә касса өзеклекләрен каплауга юнәлдерелгә мөмкин.

92 Статья. Районның жирле бюджеты үтәлеше.

1. Районның жирле бюджеты үтәлеше Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә гамәлгә ашырыла.

2. Район бюджеты кассаның бердәмлеге һәм чыгымнарның ведомствога буйсынуы нигезендә үтәлә.

3. Район бюджеты үтәлешенә касса хезмәте күрсәтү, район бюджеты акчаларын алучыларның шәхси счетларын ачу һәм алып бару Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

4. Район бюджетын үтәү районның жыелма бюджет язмасы һәм районның касса планы нигезендә оештырыла.

93 Статья. Бюджет хисапчылыгы. Район бюджеты үтәлеше турында еллык хисап

1. Районның бюджет хисапчылыгы еллык булып тора.

2. Районның бюджет хисапчылыгы Финанс-бюджет хисабы төзелә жыелма бюджет хисапчылыгы нигезендә район палатасы бюджет акчаларының Баш администраторлары Башкарма комитетка тапшырыла Төбәк.

3. Район бюджеты үтәлеше турында еллык хисап расланьрга тиеш район Советы карары белән.

4. Район бюджеты үтәлеше турында еллык хисап, аны тапшырганчы, район Советына тышкы тикшерү үткәренелгә тиеш, ул бюджет акчалары баш администраторларының бюджет хисапчылыгын тышкы тикшерүне һәм район бюджеты үтәлеше турында еллык хисапка бәяләмә эзерләүне үз эченә ала.

Район бюджеты үтәлеше турындагы еллык хисапны тышкы тикшерү, Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы Бюджет кодексы таләпләрен үтәп, әлеге Уставта билгеләнгән тәртиптә, районның Контроль-хисап палатасы тарафыннан гамәлгә ашырыла.

Жирлекнең вәкиллеке органы мөрәжәгәте буенча жирлек бюджеты үтәлеше турындагы еллык хисапны тышкы тикшерү районның Контроль-хисап органы тарафыннан башкарылырга мөмкин.

5. Район башкарма комитеты агымдагы финанс елының 1 апреленнән дә соңга калмыйча аңа бәяләмә эзерләү өчен район бюджеты үтәлеше турында хисап тапшыра. Район бюджеты үтәлеше турында еллык хисапка бәяләмә эзерләү 1 айдан да артмаган вакытка, тышкы

тикшерү мәгълүматлары нигезендә бюджет акчалары баш администраторларының еллык бюджет хисаплылыгына үткәрелә.

6. Район бюджеты үтәлеше турындагы еллык хисапка бәяләмә районның Контроль-хисап органы тарафыннан район башкарма комитетына бер үк вакытта жибәрү белән тапшырыла.

7. Ел саен, агымдагы финанс елының 1 маеннан да соңга калмыйча, район Башкарма комитеты район советына отчет финанс елына район бюджеты үтәлеше турында район Советы Карары проектын, район бюджеты үтәлеше турында башка бюджет хисаплылыгын, районның берләштерелгән бюджеты үтәлеше турында бюджет хисаплылыгын һәм Россия Федерациясе бюджет законнарында каралган башка документларны кушып, хисап финанс елына район бюджеты үтәлеше турында еллык отчет тапшыра.

8. Бюджет үтәлеше турындагы еллык хисапны карау нәтижәләре буенча

Район Советы карар кабул раслау яки кире кагу турында район бюджеты үтәлеше турында еллык отчет.

Кире кагылган очракта, район Советы тарафыннан еллык хисап үтәлеше турында район бюджеты, ул кире кайтарыла өчен факт дәрәс булмаган яки тулы чагылдыру мәгълүматлар һәм кабат тапшыру вакытында 1 ай.

9. Район бюджеты үтәлеше турындагы карар белән хисап финанс елына район бюджеты үтәлеше турында хисап раслана.

Хисап финанс елы өчен район бюджеты үтәлеше турында район Советы карарына аерым кушымталар белән күрсәткечләр раслана:

бюджет керемнәре классификациясе кодлары буенча район бюджеты керемнәре;

керем төрләре, керем төрләре кодлары, дәүләт идарәсе секторы операцияләре классификациясе буенча район бюджеты керемнәре;

район бюджеты чыгымнарының ведомство структурасы буенча район бюджеты чыгымнары;

бюджет чыгымнары классификациясе бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча район бюджеты чыгымнары;

бюджет кытлыгын финанслау чыганаclarының классификациясе кодлары буенча район бюджеты кытлыгын финанслау чыганаclarы;

район бюджеты кытлыгын төркем кодлары буенча финанслау чыганаclarы,

бюджет кытлыгын финанслау чыганаclarының төркемчәләре, статьялары, төрләре; Дәүләт идарәсе секторы операцияләрен классификацияләү (статья 2007 елның 2 августындагы 38-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы редакциясендә).

94 Статья. Муниципаль финанс контроле.

Район советы түбәндәге финанс контролен тормышка ашыра: алдан - бюджет турында карарлар проектлары турында фикер алышу һәм раслау барышында; агымдагы контроль-район Советы утырышларында бюджет үтәлешенә аерым мәсьәләләрен карау барышында; алдагы контроль-бюджет үтәлеше турындагы хисапны карау һәм раслау барышында.

XV бүлек. РАЙОН УСТАВЫН КАБУЛ ИТҮ. Кереш ӘЛЕГЕ УСТАВКА ҮЗГӘРЕШЛӘР ҺӘМ ӨСТӘМӘЛӘР

95 Статья. Әзерләү тәртибе проекты Уставы, үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү әлеге Уставка

1. Район Уставы проекты, район Советы карары проекты үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында әлеге Уставка кертелә ала Советына район башлыгы, район Советы депутатлары, район Башкарма комитеты житәкчесе, территориаль ижтимагый үзидарә органнары, инициатив төркем гражданныр.

2. Әзерләү өчен проектын Уставы, карар проекты үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында әлеге Уставкана район Советы карары белән булдырылырга мөмкин махсус комиссия. Әлеге

комиссия эшендә катнашу өчен Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белгечләре, экспертлар чакырылырга мөмкин.

3. Муниципаль берәмлек уставы проекты, муниципаль берәмлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмэләр кертү турында муниципаль хокукый акт проекты муниципаль берәмлек уставын кабул итү турындагы мәсьәлә каралганчы 30 көннән дә соңга калмыйча, муниципаль берәмлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмэләр кертү турында муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы тарафыннан күрсәтелгән Устав проекты буенча тәкъдимнәрне исәпкә алу тәртибен бер үк вакытта бастырып чыгару (халыкка житкерү) белән рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш., шулай ук гражданның анда катнашу тәртибе турында фикер алышуда. Муниципаль берәмлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмэләр кертү турында муниципаль хокукый акт проекты буенча тәкъдимнәрне исәпкә алу тәртибен, шулай ук муниципаль берәмлек Уставына Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, Татарстан Республикасы Конституциясе яисә Татарстан Республикасы законнары нигезләмәләрен әлеге норматив хокукый актларга туры китерү максатларында төгәл тасвирлау рәвешендә үзгәрешләр кертелгән очракта, гражданның аның фикер алышуында катнашу тәртибен рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) таләп ителми.

4. Проекты буенча Уставы, район Советы карары үзгәрешләр һәм өстәмэләр кертү турында әлеге Уставына керткәнче карарга, аларны район Советы утырышында үткәрелә гавами тыңлаулар статьясы нигезендә, әлеге Уставның 15.

96 Статья. Кабул итү тәртибе уставын район, үзгәрешләр һәм өстәмэләр кертү әлеге Уставына

1. Карау проекты Уставы, карар проекты үзгәрешләр һәм өстәмэләр кертү турында әлеге Уставына гамәлгә ашырыла, район Советы, ким дигәндә, ике укылышларда нигезендә район Советы Регламенты.

2. Район Уставы проекты, карар проекты әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмэләр кертү турында карар проекты беренче укылышта кабул ителгәннән соң әлеге проект район башлыгы тарафыннан әлеге Уставның 69 статьясындагы 1 пунктында күрсәтелгән хокукый инициатива хокукына ия башка субъектларга төзәтмәләр кертү өчен жибәрелә.

3. Уставына, район Советы карары үзгәрешләр һәм өстәмэләр кертү турында Уставына күпчелек тавыш белән кабул ителә өчтән икесе тавыш белән билгеләнгән саныннан район Советы депутатлары.

4. Район Уставына үзгәрешләр һәм өстәмэләр кертелә торган муниципаль хокукый акт, ул рәсмиләштерелә ала:

1) район Советы (гражданның жыены) карары, аның рәисе һәм район башлыгы тарафыннан имзаланган йә бер генә район башлыгы, район Советы рәисе вәкаләтләрен башкаручы (гражданның жыены));

2) аерым норматив хокукый акт, кабул ителгән район Советы (гражданның жыены) һәм имзаланган район башлыгы. Бу очракта әлеге хокукый актта район Советы (халык жыены) карарының аны кабул итү турындагы реквизитлары калдырыла. Кертү мондый карар район Советы (гражданның жыены) күчмә нигезләмәләр һәм (яки) нормалары үз көченә керү турында үзгәрешләр һәм өстәмэләр кертелә торган район Уставына, рәхсәт ителми.

5. Изложение Уставын яңа редакциядә муниципаль хокукый акт үзгәрешләр һәм өстәмэләр кертү турында Уставына район рәхсәт ителми. Бу очракта районның яңа Уставы кабул ителә, ә элек гамәлдәге район Уставы һәм аңа үзгәрешләр һәм өстәмэләр кертү турында муниципаль хокукый актлар үз көчләрен югалткан дип таныла яңа Устав үз көченә кертгәннән соң.

97 Статья. Тәртибе үз көченә керү Уставы, карар үзгәрешләр һәм өстәмэләр кертү турында әлеге Уставына

1. Район Уставы, район Советы карары үзгәрешләр һәм өстәмэләр кертү турында әлеге Уставына кабул ителгәннән соң, аларны район башлыгы тарафыннан жибәрелә вәкаләтле федераль башкарма хакимият органына, муниципаль берәмлекләр уставларын теркәү өлкәсендә.

2. Район башлыгы районның теркәлгән уставын бастырып чыгарырга (халыкка житкерергә), район Советының Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы карарын муниципаль берәмлекләр уставларын теркәү өлкәсендә федераль башкарма хакимият органының территориаль органынан кергән көннән алып жиде көн эчендә бастырып чыгарырга (игълан итәргә) бурычлы.

3. Әлеге Уставка кертелгән һәм жирле үзидарә органнары структурасын үзгәртә торган үзгәрешләр һәм өстәмәләр, жирле үзидарә органнары арасында вәкаләтләрне бүлешү (федераль законнарға туры китерү очракларыннан тыш, шулай ук жирле үзидарәнең вәкаләтләр, вәкаләтләр, вәкаләтләр, вәкаләтләр, сайлау тәртибен үзгәртү очракларыннан, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затларын сайлау тәртибеннән тыш), күрсәтелгән үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукий акты кабул иткән район Советының вәкаләтләр вакыты чыкканнан соң үз көченә керә., ә "Татарстан Республикасында жирле үзидарә турында" 2004 елның 28 июлендәге 45-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законының 22 статьясындагы 3 өлеше яки 3.1 өлешенең 1 пункты нигезендә район Советы төзелгән очракта - әлеге Уставка кертелгән үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукий актка кул куйган район башлыгы вәкаләтләр вакыты чыкканнан соң.